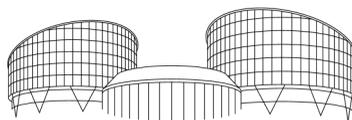

**ПРАКТИЧЕСКО РЪКОВОДСТВО
ВЪРХУ КРИТЕРИИТЕ ЗА ДОПУСТИМОСТ
НА ЖАЛБИТЕ ДО ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪД
ПО ПРАВАТА НА ЧОВЕКА**

COUNCIL OF EUROPE CONSEIL DE L'EUROPE

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

Това практическо ръководство е изготвено от Отдела за правни изследвания на Секретариата на Съда и не обвързва Съда. Първото издание на Практическото ръководство е от м. декември 2010 г. и е на официалните езици на Съда – френски и английски. Оригиналните версии на публикацията могат да бъдат намерени и свалени от интернет страницата www.echr.coe.int (Case-law – Case-Law Information – Admissibility Guide).

© Настоящият превод е издаден със съгласието на СЕ/ЕСПЧ и отговорност за него носи единствено Висшият адвокатски съвет на България.

ISBN 978-954-730-711-7

**ПРАКТИЧЕСКО РЪКОВОДСТВО
ВЪРХУ КРИТЕРИИТЕ
ЗА ДОПУСТИМОСТ НА ЖАЛБИТЕ
ДО ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪД
ПО ПРАВАТА НА ЧОВЕКА**

Превод от английски език
София Разбойникова и Динко Кънчев

Редактор
Даниела Доковска

София, 2011

СЪДЪРЖАНИЕ

УВОД	11
А. Индивидуална жалба	14
1. Цел на разпоредбата	14
2. Статус на жалбата	14
3. Свобода да се упражнява правото на жалба	16
4. Задължения на ответната държава	18
а) <i>Правило 39 от Правилата на Съда</i>	18
б) <i>Установяване на фактите</i>	18
в) <i>Разследвания</i>	19
Б. Статус на жертвата	19
1. Понятието „жертва“	20
2. Пряка жертва	20
3. Непряка жертва	21
4. Смърт на жертвата	22
5. Загубване на статуса на жертва	23
І. ПРОЦЕСУАЛНИ ОСНОВАНИЯ	
ЗА НЕДОПУСТИМОСТ	26
А. Неизчерпване на вътрешноправните	
средства за защита	26
1. Цел на нормата	27
2. Прилагане на нормата	27
а) <i>Гъвкавост</i>	27
б) <i>Спазване на местните норми и ограничения</i>	28
в) <i>Наличие на няколко средства за защита</i>	28
г) <i>Оплакването трябва да е направено</i>	
<i>по същество</i>	28
д) <i>Наличност и съответствие</i>	29
е) <i>Достъпност и ефективност</i>	29
3. Ограничения в прилагането на нормата	30
а) <i>Тежест на доказване</i>	30
б) <i>Процедурни аспекти</i>	31
в) <i>Създаване на нови средства за защита</i>	32

Б. Неспазване на шестмесечния срок	33
1. Цел на нормата	33
2. Начална дата на 6-месечния срок	34
<i>а) Окончателно решение</i>	<i>34</i>
<i>б) Началният момент</i>	<i>35</i>
<i>в) Когато решението се съобщава</i>	<i>36</i>
<i>г) Когато решението не се съобщава</i>	<i>36</i>
<i>д) Липса на достъпно вътрешноправно средство за защита</i>	<i>36</i>
<i>е) Изчисляване на 6-месечния срок</i>	<i>37</i>
<i>ж) Продължаващо положение</i>	<i>37</i>
3. Дата на подаване на жалбата	37
<i>а) Първото писмо</i>	<i>37</i>
<i>б) Разликата между датата на изготвяне и датата на изпращане на жалбата по пощата</i>	<i>38</i>
<i>в) Изпращане по факс</i>	<i>38</i>
<i>г) Периодът след първото съобщение</i>	<i>38</i>
<i>д) Характеристика на оплакването</i>	<i>39</i>
<i>е) Последващи оплаквания</i>	<i>39</i>
4. Примери	40
<i>а) Приложимост на сроковете към процедурното задължение по чл. 2 от Конвенцията</i>	<i>40</i>
<i>б) Условия за прилагане на правилото за 6-месечния срок в случаи на многократни периоди на задържане по чл. 5, § 3 от Конвенцията</i>	<i>40</i>
В. Анонимна жалба	40
1. Анонимна жалба	41
2. Неанонимна жалба	41
Г. Излишна жалба	42
1. Идентични жалбоподатели	42
2. Идентични оплаквания	43
3. Идентични факти	44

Д. Жалба, която вече е подадена	
до друг международен орган	44
1. Схващането за процедура	45
а) Процедурата трябва да е публична	45
б) Процедурата трябва да е международна	45
в) Процедурата трябва да е независима	45
г) Процедурата трябва да е съдебна	46
2. Процедурни гаранции	46
а) Състезателни производства	46
б) Изисквания към съдебния орган	46
3. Ролята на процедурата	46
а) Процедурата трябва да може да решава въпроса за отговорността	47
б) Процедурата трябва да цели преустановяване на нарушението	47
в) Ефективността на процедурата	48
Е. Злоупотреба с правото на жалба	48
1. Общата дефиниция	49
2. Подвеждане на Съда	49
3. Обиден език	50
4. Нарушение на принципа на поверителност на процедурата във връзка с приятелското споразумение	50
5. Жалба, явно подадена, за да дразни Съда, или лишена от реална цел	52
6. Други случаи	53
7. Как да подходи ответното правителство?	53
II. ОСНОВАНИЯ ЗА НЕДОПУСТИМОСТ, ОТНАСЯЩИ СЕ ДО ЮРИСДИКЦИЯТА	
НА СЪДА	54
А. Несъвместимост <i>ratione personae</i>	54
1. Принципи	54
2. Юрисдикция	55
3. Отговорност и ангажираност	56

4. Въпроси, засягащи възможната отговорност на държавите – страни по Конвенцията, поради действия или бездействия, свързани с членството им в международна организация	58
Б. Несъвместимост <i>ratione loci</i>	61
1. Принципи	61
2. Специфични случаи	62
В. Несъвместимост <i>ratione temporis</i>	63
1. Общи принципи	63
2. Прилагане на тези принципи	64
а) <i>Решаваща дата на ратифициране на Конвенцията или на приемане на юрисдикцията на институциите, посочени в нея</i>	64
б) <i>Факти, настъпили непосредствено един след друг преди или след влизане в сила на Конвенцията или депозиране на декларация</i>	65
<i>Някои примери от дела</i>	66
3. Особени ситуации	68
а) <i>Продължаващи нарушения</i>	68
б) <i>Процедурното задължение по чл. 2 за разследване на смъртни случаи: производства, отнасящи се до факти извън юрисдикцията на Съда по време</i>	69
в) <i>Процедурното задължение по чл. 2 за разследване на случаи на изчезвания, станали преди решаващата дата</i>	69
г) <i>Процедурното задължение по чл. 3</i>	70
д) <i>Обсъждане на факти отпреди решаващата дата</i>	70
е) <i>Продължителни производства или задържания</i>	70
ж) <i>Право на обезщетение поради неправилно осъждане</i>	71
Г. Несъвместимост <i>ratione materiae</i>	71
1. Понятието „граждански права и задължения“	73
а) <i>Общи изисквания за приложимостта на чл. 6, § 1</i>	73

б) Понятието „спор“	74
в) Съществуване на защитимо право по националния закон	75
г) „Гражданско“ право	77
е) Частен характер на правото: имуществено измерение	78
ж) Разширяване на обхвата и до други видове спорове	79
з) Изключени въпроси	81
и) Приложимост на чл. 6 към производства извън основното производство	82
2. Понятието „наказателно обвинение“	84
а) Общи принципи	84
б) Приложение на общите принципи	86
Дисциплинарни производства	86
Административни, данъчни, митнически и антимонополни производства	88
Политически въпроси	89
Експулсиране и екстрадиция	90
Различни етапи на наказателното производство, спомагателни производства, последващи мерки	90
в) Връзка с други разпоредби на Конвенцията или протоколите към нея	93
3. Понятията „личен живот“ и „семеен живот“	94
а) Обхват на чл. 8	95
б) Сферата на „личния живот“	95
в) Сферата на „семеяния живот“	99
Правото да станеш родител	99
По отношение на децата	99
По отношение на двойките	101
По отношение на други връзки	101
Имуществени интереси	101
3. Понятията „жилище“ и „кореспонденция“	102
а) Обхват на чл. 8	102
б) Обхват на понятието „жилище“	103
в) Примери на намеса	104

з) Обхват на понятието „кореспонденция“	105
5. Понятието „притежания“	106
а) Защитени притежания	106
б) Самостоятелно значение	107
в) Съществуващи притежания	107
г) Искове и дългове	108
д) Възстановяване на собственост	108
е) Бъдещи доходи	109
жс) Професионални клиенти	110
з) Разрешителни за упражняване на професия	110
и) Инфлация	110
й) Интелектуална собственост	110
к) Дружествени дялове	111
л) Социалноосигурителни помощи	111

III. НЕДОПУСТИМОСТ ПО СЪЩЕСТВО 112

A. Явна неоснователност 112

1. Общо запознаване	112
2. „Четвърта инстанция“	114
3. Явна или несъмнена липса на нарушение	116
а) Липса на данни за произволност или несправедливост	117
б) Липса на данни за пропорционалност между целите и средствата	118
в) Други относително ясни съществени въпроси	120
4. Неосновани оплаквания: липса на доказателства	120
5. Несвързани или пресилени оплаквания	122

Б. Липса на значителна вреда 122

1. Произход на новото основание	122
2. Обхват	123
3. Дали жалбоподателят е претърпял значителни вреди	124
4. Две защитни клаузи	125
а) Дали зачитането на правата на човека изисква разглеждане на жалбата по същество	125
б) Дали делото е било надлежно разгледано от национален съд	126

УВОД

1. Системата за защита на основните права и свободи, установена от Европейската конвенция за правата на човека („*Конвенцията*“), се основава на принципа на субсидиарността. Задачата да се осигури прилагането на Конвенцията е поставена преди всичко на държавите – страни по нея; Европейският съд по правата на човека („*Съдът*“) трябва да се намесва едва тогава, когато държавите не са съумели да изпълнят своите задължения.

Съдебният надзор от страна на Съда в Страсбург се задейства основно чрез индивидуалната жалба, която може да бъде подадена от всеки индивид или юридическо лице, попадащи под юрисдикцията на дадена държава – страна по Конвенцията. Ето защо съвкупността от потенциални жалбоподатели е много широка: в добавка към 800-те милиона жители на голяма Европа и гражданите на други държави, живеещи или транзитно пребиваващи там, съществуват милиони сдружения, фондации, политически партии, компании и други подобни. Тук не споменаваме лицата, които попадат под юрисдикцията на държавите – страни по Конвенцията, поради извънтериториални действия, извършени от тези държави отвъд техните граници. Като последица от най-разнообразни фактори, от доста години насам Съдът е заливан от индивидуални жалби (над 130 000 са висящите жалби към 31 август 2010 г.). Огромният брой от тях (повече от 95%) обаче се отхвърлят, без да бъдат разгледани по същество, заради пропуски при спазването на някой от критериите за допустимост, предвидени в Конвенцията. Тази ситуация е отчайваща поради две причини. Първо, поради това, че Съдът е длъжен да отговори на всяка жалба, на него му се пречи да се занимае в разумни срокове с онези случаи, които заслужават разглеждане по същество, а от това обществеността няма никаква реална полза.

¹ Освен текстовете, обновени през 2010 г., които са отбелязани с бележка под линия.

Второ, претенциите на десетки хиляди жалбоподатели се отхвърлят, често след дългогодишно очакване.

2. Държавите – страни по Конвенцията, както и Съдът и неговата регистратура постоянно търсят начини да решат този проблем и да осигурят ефективно правораздаване. Една от най-показателните мерки бе приемането на Протокол № 14 към Конвенцията. Той, между другото, предвиди възможност за напред жалбите, които са явно недопустими, да се разглеждат еднолично от съдия, подпомаган от докладчици, които не са съдии, вместо от състав от трима съдии. Протокол № 14, който влезе в сила на 1 юни 2010 г., въведе и нов критерий за допустимост, отнасящ се до степента на претърпените от жалбоподателя неблагоприятни последици, с цел да не се поощрява подаването на жалби от лица, които не са понесли такива последици в значителна степен.

На 19 февруари 2010 г. представители на 47-те страни – членки на Съвета на Европа, всичките обвързани от Конвенцията, се срещнаха в гр. Интерлакен, Швейцария, за да обсъдят бъдещето на Съда и по-специално претовареността с дела, произтичаща от огромния брой недопустими жалби. В тържествена декларация те потвърдиха отново централната роля на Съда в европейската система за защита на основните права и свободи и поеа ангажимента да увеличат неговата ефективност, като запазят принципа на индивидуалната жалба.

3. Идеята да се предостави на потенциалните жалбоподатели всеобхватна и обективна информация за процедурата по подаването на жалби и за критериите за допустимост е изрично формулирана в пункт С-6 (а) и (б) от Декларацията от Интерлакен. Настоящото практическо ръководство върху условията за допустимост на индивидуалните жалби трябва да се разглежда в същия контекст. То е съставено така, че да представи по-ясна и по-подробна картина на условията за допустимост, с оглед на това най-напред да се намали, доколкото е възможно, броят на жалбите, които нямат изгледи да доведат до решение по същество и, на второ място, да се осигури успешното преминаване на първоначалния тест за допустимост на онези жалби, които заслужават да бъдат разгледани по същество. Понастоящем в повечето слу-

чай, когато този тест е преминал, въпросите по допустимост и по същество се разглеждат едновременно, а това опростява и ускорява процедурата.

Този документ е твърде подробен и по принцип е предназначен за практикуващите юристи и по-специално за адвокатите, които биха могли да бъдат ангажирани да представляват жалбоподатели пред Съда. Ще има втори, по-олекотен документ, изготвен с по-малко технически термини, който ще служи като учебно помагало за по-широка и по-слабо информирана читателска аудитория.

Всички критерии за допустимост, уредени в чл. 34 (индивидуални жалби) и чл. 35 (критерии за допустимост) от Конвенцията, са разгледани в светлината на практиката на Съда. Естествено някои понятия, като шестмесечният срок или, в по-малка степен, изчерпването на вътрешноправните средства за защита, се дефинират по-лесно от други, като например понятието „явна неоснователност“, което може да се анализира почти до безкрайност, или пък юрисдикцията на Съда *ratione materiae* или *ratione personae*. Освен това жалбоподателите се позовават на някои членове от Конвенцията по-често, отколкото на други, а някои държави не са ратифицирали всички допълнителни протоколи към Конвенцията; има и държави, които са направили резерви по отношение на обхвата на някои разпоредби. Редките примери на жалби от една държава срещу друга не са взети предвид, тъй като изискват съвсем друг подход. Що се отнася до новия критерий за допустимост, твърде рано е да се представи точна картина на практиката на Съда, защото Протокол № 14 влезе в сила съвсем неотдавна. Ето защо това ръководство не претендира за изчерпателност и ще се съсредоточи върху онези сценарии, които се осъществяват най-често.

4. Ръководството е подготвено от Департамента на юрисконсулта на Съда и изложеното в него тълкуване на критериите за допустимост по никакъв начин не обвързва Съда. То ще бъде актуализирано редовно. Разпространено е във версии на английски и френски език и ще бъде преведено на някои други езици, като приоритет ще бъде даден на официалните езици на ония държави, срещу които са заведени най-много дела.

5. След като определи понятията „индивидуална жалба“ и „статус на жертва“, ръководството ще разгледа процедурните основания за недопустимост (I), основанията, отнасящи се до юрисдикцията на Съда (II), и тези, отнасящи се до разглеждането на делото по същество (III).

А. Индивидуална жалба

Чл. 34 – Индивидуални жалби

Съдът може да приема жалби от всяко лице, неправителствена организация или група лица, които твърдят, че са жертва на нарушение от страна на някоя от високодоговарящите страни на правата, провъзгласени в конвенцията или протоколите към нея. Високодоговарящите страни са длъжни да не създават по никакъв начин пречки за ефективното упражняване на това право.

1. Цел на разпоредбата

6. Член 34, гарантиращ правото на индивидуална жалба, предоставя на индивидите едно реално право да предприемат правни действия на международно ниво. Правилото е и една от основните гаранции за ефективност на системата на Конвенцията – един от „ключовите компоненти на механизма“ за защита на правата на човека (*Loizidou v. Turkey* (предварителни възражения), § 70, и *Mamatkulov and Askarov v. Turkey* [Голямо отделение (ГО)], § 100 и 122).

7. Разглеждана като активен инструмент, Конвенцията трябва да се тълкува в светлината на условията на днешния ден. По този въпрос съдебната практика е твърдо установена и се прилага и към процедурните разпоредби, както е чл. 34 (*Loizidou v. Turkey* (предварителни възражения), § 71).

2. Статус на жалбата

8. **Обхват:** всяко частно лице може да разчита да получи защита от Конвенцията срещу дадена държава – страна по нея, когато твърдяното нарушение е станало в рамките на юрисдикцията на тази държава, в съответствие с чл. 1 от Конвенцията (*Van der*

Tang v. Spain, § 53). Не е нужно жертвата да посочва точно кой член от Конвенцията е нарушен (*Guzzardi v. Italy*, § 61).

9. **Оправомощени лица:** всяко физическо или юридическо лице може да упражни правото на индивидуална жалба, без оглед на гражданство, местоживеене, граждански статус, положение или дееспособност. За майка, лишена от родителски права, вж. *Scozzari and Giunta v. Italy* [ГО], § 138; за малолетен вж. *A. v. the United Kingdom*; за лице, лишено от дееспособност, без съгласието на неговия попечител, вж. *Zehentner v. Austria*, § 39 и следващите.

Всяка неправителствена организация в широкия смисъл, с изключение на организациите, упражняващи правителствени правомощия, може да упражни правото на жалба. Относно публичноправните формирания, които не упражняват никакви правителствени правомощия, вж. *Holy Monasteries v. Greece*, § 49, и *Radio France and Others v. France* (решение по допустимостта), § 24–26; за тези, които са правно и финансово независими от държавата, вж. *Islamic Republic of Iran Shipping Lines v. Turkey*, § 80–81, and *Unédic v. France*^{*}, § 48–59.

От друга страна, една община (*Ayuntamiento de Mula v. Spain* (РД) или част от община, която споделя упражняването на публичната власт (*Municipal Section of Antilly v. France* (РД), не е оправомощена да подава жалба на основание чл. 34.

Всяка група от индивиди: неформалните сдружения на няколко лица, обикновено с временен характер (вж. делото „*Belgian linguistic*“).

10. Член 34 не позволява повдигането на общи (абстрактни) оплаквания за нарушения на Конвенцията. Жалбоподателите не могат да се оплачат от норма на местния закон само защото изглежда, че тя противоречи на Конвенцията (*Monnat v. Switzerland*, § 31–32); Конвенцията освен това не урежда института на *actio popularis* (подаване на колективна жалба) (*Klass and Others v. Germany*, § 33; *The Georgian Labour Party v. Georgia* (РД); и *Burden v. the United Kingdom* [ГО], § 33).

* Текстът е достъпен само на френски език.

11. **Жалби, подадени чрез представител:** когато жалбоподателите изберат да бъдат представлявани, вместо сами да подадат жалбите си, правило 45, § 3 от Правилата на Съда изисква от тях да представят надлежно подписано писмено пълномощно за това действие. За представителите е важно да покажат, че са получили специални и изрични инструкции от твърдящите, че са жертви на нарушение по смисъла на чл. 34, от чието име те претендират да действат пред Съда (*Post v. the Netherlands* (РД)). За валидността на пълномощното вж. *Aliev v. Georgia**, § 44–49. За автентичността на жалбата вж. *Velikova v. Bulgaria*, § 48–52.

12. **Злоупотреба с правото на индивидуална жалба:** относно **поведението на жалбоподателя**, противоречащо на **целта на правото на жалба**, вж. понятието за **злоупотреба с правото на индивидуална жалба** по смисъла на чл. 35, § 3 от Конвенцията (*Mirolubovs and Others v. Latvia**, § 62 и следващите).

3. Свобода да се упражнява правото на жалба

13. Правото да се подава жалба до Съда е абсолютно и не допуска никакви спънки. Този принцип предполага свобода на комуникациите с институциите по Конвенцията (за кореспонденцията по време на задържане вж. *Peers v. Greece*, § 84, и *Kornakovs v. Latvia**, § 157 и следващите). Във връзка с това вж. също и Европейското съглашение, отнасящо се до лицата, участващи в производствата пред Европейския съд по правата на човека (CETS 161).

14. Националните власти трябва да се въздържат от оказване на натиск под каквато и да е форма върху жалбоподателите с цел да оттеглят или изменят жалбите си. Според Съда натискът може да приеме формата на пряка принуда и явни действия на заплаха спрямо жалбоподателите или потенциалните жалбоподатели, но може да се прояви и под формата на неуместни косвени действия или контакти (*Mamatkulov and Askarov v. Turkey* [ГО], § 102).

Съдът е разгледал разубеждаващото въздействие върху упражняването на правото на индивидуална жалба в *Colibaba v.*

* Текстът е достъпен само на френски език.

Moldova, § 68. Това, което трябва да се отчита, е уязвимостта на жалбоподателя и рискът, че властите могат да му повлияят (*Iambor v. Romania (№ 1)**, § 212). Жалбоподателите биват особено уязвими, когато са задържани под стража по време на досъдебното производство и са наложени съответни ограничения на контактите им със семействата и външния свят (*Cotlet v. Romania**, § 71).

15. Няколко показателни примера:

– разпит, проведен от властите във връзка с жалбата: *Akdivar and Others v. Turkey* [ГО], § 105, и *Tanrikulu v. Turkey* [ГО], § 131;

– заплахи за наказателно преследване срещу адвоката на жалбоподателя: *Kurt v. Turkey*, § 159–165; оплакване от страна на властите срещу адвоката в производството на местно ниво: *McShane v. the United Kingdom*, § 151;

– полицейски разпит на адвоката и преводача на жалбоподателя относно претенцията за справедливо обезщетение: *Fedotova v. Russia*, § 49–51; разследване, поръчано от представителя на правителството: *Ryabov v. Russia*, § 53–65;

– непредоставяне на възможност за среща между адвоката и лекаря на жалбоподателя: *Boicenco v. Moldova*, § 158–159;

– незачитане на тайната на разговора между адвоката и жалбоподателя в стаята за срещи: *Oferta Plus SRL v. Moldova*, § 156;

– заплахи от страна на затворническите власти: *Petra v. Romania*, § 44;

– отказ на затворническите власти да придвижат жалба до Съда под предлог, че не са изчерпани вътрешноправните средства за защита: *Nurmagomedov v. Russia*, § 61;

– оказване на натиск върху свидетел по дело пред Съда във връзка с условията на задържане: *Novinskiy v. Russia*, § 119 и следващите;

– разубеждаващи забележки на затворническите власти, съчетани с неоправдани пропуски и забавяния при снабдяването на лишения от свобода с материали за писане и с документи, нужни за жалбата му до Съда: *Gagiu v. Romania**, § 94 и следващите.

* Текстът е достъпен само на френски език.

16. Обстоятелствата по делото могат да направят не толкова сериозна твърдяната намеса на властите в правото на жалба: *Sisojeva and Others v. Latvia* [ГО], § 118 и следващите.

4. Задължения на ответната държава

а) Правило 39 от Правилата на Съда

17. Според правило 39 от Правилата на Съда, Съдът може да определи **временни мерки** (*Mamatkulov and Askarov v. Turkey* [ГО], § 99–129). Член 34 ще бъде нарушен, ако властите на дадена договаряща страна не предприемат всички стъпки, които разумно биха могли да се предприемат, за изпълнение на предписаната от Съда мярка (*Paladi v. Moldova* [ГО], § 87–92). Работа на Съда е да провери съобразяването с временната мярка, докато, ако дадена държава смята, че разполага с материали, които могат да убедят Съда да отмени временната мярка, тя трябва съответно да го уведоми (*Paladi v. Moldova* [ГО], § 90–92; *Olaechea Cahuas v. Spain*, § 70; и *Groni v. Albania*, § 181 и следващите).

Само фактът, че е подадена молба за прилагане на правило 39, не е достатъчен да обвърже Съда да спре изпълнението на решение за екстрадиция (*Al-Moayad v. Germany* (РД), § 122 и следващите; вж. и задължението на ответната държава добросъвестно да съдейства на Съда).

б) Установяване на фактите

18. Докато за установяването на фактите е отговорен Съдът, на страните е отредено активно да му съдействат чрез предоставяне на цялата релевантна информация. Тяхното поведение може да се вземе предвид при събирането на доказателствата (*Ireland v. the United Kingdom*, § 161). В контекста на системата на индивидуалната жалба за държавите е важно да окажат цялото необходимо съдействие тази жалба да бъде ефективно разгледана. От пропуски на правителството да предостави без задоволително обяснение значима информация, с която разполага, може да се стигне не само до изводи доколко са основателни твърденията му (*Maslova and Nalbandov v. Russia*, § 120–121), но и относно това доколко е спазен чл. 38 от Конвенцията (липса на достъп до документация за полицейско задържане: *Timurtaş v. Turkey*, § 66;

липса на достъп до копия от следствено досие: *Imakayeva v. Russia*, § 201). Що се отнася до отказа да се разкрие пред Съда доклад, който е бил засекретен – вж. *Nolan and K. v. Russia*, § 56 и следващите.

Да се пречи на адвокат да получи достъп до медицинското досие на клиента му, което е било от съществено значение за въпросната жалба, е било определено като спънка пред упражняването на правото на индивидуална жалба от гледище на целите на чл. 34 (*Boicenco v. Moldova*, § 158). За срещите между адвокат и жалбоподател, задържан принудително в психиатрична болница, вж. *Shtukaturov v. Russia*, § 138 и следващите. Сравни обаче със забавянето от страна на правителството на известна допълнителна информация, което е било оценено като „предизвикващо съжаление“, без да бъде определено като спънка пред упражняването на правото на индивидуална жалба по чл. 34 (*Öcalan v. Turkey* [ГО], § 201).

Относно взаимоотношението между чл. 34 и чл. 38 вж. *Bazorkina v. Russia*, § 170 и следващите, и § 175. Член 34, създаден да осигури ефективното привеждане в действие на правото на индивидуална жалба, е нещо като *lex generalis*, докато чл. 38 специално изисква от държавите да сътрудничат на Съда.

в) Разследвания

19. От ответната държава освен това се очаква да съдейства чрез разследвания (чл. 38), защото на нея е възложено да предоставя „необходимите улеснения“ за ефективното разглеждане на жалбите (*Çakıcı v. Turkey* [ГО], § 76). Създаването на пречки пред посещения за установяване на факти е нарушение на чл. 38 (*Shamayev and Others v. Georgia and Russia*, § 504).

Б. Статус на жертвата

Член 34 – Индивидуални жалби

Съдът може да приема жалби от всяко лице, неправителствена организация или група лица, които твърдят, че са жертва на нарушение от страна на някоя от високодоговарящите страни на правата, провъзгласени в конвенцията или протоколите към нея ...

20. Съгласно чл. 34 само жалбоподатели, които смятат, че са жертви на нарушения на Конвенцията, могат да отправят оплаквания до Съда. Националните власти са тези, от които най-напред се очаква да поправят всяко твърдяно нарушение на Конвенцията. Поради това и въпросът дали даден жалбоподател може да претендира, че е жертва на нарушението, което посочва, е относим във всички етапи на производството пред Съда (*Scordino v. Italy* (№ 1) [ГО], § 179).

1. Понятието „жертва“

21. Понятието „жертва“ се тълкува от Съда **автономно** и независимо от местните правила, като например тези, които се отнасят до интереса и дееспособността да се заведе дело (*Gorraiz Lizarraga and Others v. Spain*, § 35). То не предполага **наличието на вреда** (*Brumarescu v. Romania* [ГО], § 50), като може да е достатъчен дори акт, който има само временно правно действие (*Monnat v. Switzerland*, § 33).

22. Тълкуването на понятието „жертва“ подлежи на **еволуция в светлината на условията на съвременното общество** и трябва да се прилага **без прекомерен формализъм** (*Gorraiz Lizarraga and Others v. Spain*, § 38; *Monnat v. Switzerland*, § 30–33; *Stukus and Others v. Poland**, § 35; and *Zietal v. Poland**, § 54–59). Съдът е имал случай да приеме, че въпросът за статуса на жертвата може да е свързан със съществуването на делото (*Siliadin v. France*, § 63).

2. Пряка жертва

23. Съответното действие или бездействие трябва **пряко да засяга** жалбоподателя (*Amuur v. France*, § 36). Този критерий обаче не бива да се прилага механично и без гъвкавост в подхода (*Karner v. Austria*, § 25).

24. В зависимост от конкретните случаи Съдът е приемал жалби от „потенциални“ жертви, т.е. от лица, които все още не биха могли да се оплачат от преки нарушения.

25. Някои примери: решението за подслушването на телефони в Германия (*Klass and Others v. Germany*, § 34); за случай, отна-

* Текстът е достъпен само на френски език.

сящ се до екстрадиция, вж. *Soering v. the United Kingdom*; във връзка с мерки, ограничаващи разпространяването на информация за абортите сред жени в детеродна възраст, вж. *Open Door and Dublin Well Woman v. Ireland*, § 44.

26. Все пак **подозрението или предположението** не е достатъчно, за да се установи статус на жертва. Относно липсата на формална заповед за експулсиране – вж. *Vijayanathan and Pusparajah v. France*, § 46; твърдения за последици от парламентарен доклад: *The Christian Federation of Jehovah's Witnesses in France v. France* (РД); потенциална глоба за компанията – жалбоподател: *Senator Lines v. EU States* [ГО] (РД); твърдения за последици от съдебно решение, засягащо трето лице, намиращо се в кома: *Ada Rossi and Others v. Italy** (РД). Жалбоподателят не може да претендира, че е жертва, ако е частично отговорен за твърдяното нарушение (*Paşa and Erkan Erol v. Turkey**).

27. Що се отнася до **националното законодателство**, допустимо е индивидите да поддържат, че даден закон нарушава правата им, дори и да няма никаква индивидуална мярка по прилагането му, ако този закон ги задължава или да променят поведението си, или да бъдат подложени на преследване (*Norris v. Ireland*; *Bowman v. the United Kingdom*), или пък ако са членове на дадена обществена прослойка, които рискуват да бъдат пряко засегнати от закона (*Burden v. the United Kingdom* [ГО], § 34; *Johnston and Others v. Ireland*). За случай, отнасящ се до **конституцията** на дадена държава, вж. *Sejdić and Finci v. Bosnia and Herzegovina* [ГО], § 29.

3. Непряка жертва

28. Съдът може да приеме индивидуална жалба от лице, третирано като **непряка жертва**, когато има лична и специфична връзка между пряката жертва и жалбоподателя.

29. Примери: жалба от съпругата на жертвата по чл. 2 (*McCann and Others v. the United Kingdom* [GC]), както и от племенника на починал (*Yaşa v. Turkey*, § 66). Допуснатата е жалба по чл. 3, подадена от майката на изчезнал по време на задър-

* Текстът е достъпен само на френски език.

жане (*Kurt v. Turkey*); но братът на изчезнал не е бил признат за жертва (*Çakıcı v. Turkey* [ГО], § 98–99). По чл. 5, § 5 е имало дело, отнасящо се до съпруга на жалбоподателката, задържана принудително в психиатрична болница (*Houtman and Meeus v. Belgium**, § 30). Във връзка с чл. 6, § 1 (справедлив процес) – вж. *Grădinar v. Moldova* (безпристрастност на съда); *Brudnicka and Others v. Poland*, § 26 и следващите (право да се защити доброто име на починал съпруг); и *Marie-Louise Loyen and Bruneel v. France** (продължителност и справедливост на производството). Във връзка с чл. 6, § 2 вж. делото на вдовицата на обвиняем, който е станал жертва на нарушение на правото му да бъде смятан за невинен до доказване на противното (*Nölkenbockhoff v. Germany*, § 33). По чл. 10 вж. *Dalban v. Romania* [ГО], § 39, отнасящо се до интересите на вдовицата на жалбоподателя. Акционерите обаче не могат да претендират, че са жертви на нарушение на правото на компанията по чл. 1 от Протокол № 1 (*Agrotexim and Others v. Greece*, § 62 and 64), освен в изключителни случаи (*Camberrow MM5 AD v. Bulgaria* (РД).

4. Смърт на жертвата

30. Жалби могат да се подават само от живи лица или от тяхно име; починало лице не може да подава жалба даже и чрез представител (*Kaya and Polat v. Turkey** (РД). Все пак смъртта на жертвата не означава автоматично, че жалбата ще бъде заличена от списъка на Съда.

31. Най-общо казано, семейството на първоначалния жалбоподател може да продължи да поддържа жалбата, стига да има достатъчен интерес от това, **ако първоначалният жалбоподател почине след** подаване на жалбата до Съда. За случаите на наследници или близки роднини като вдовицата и децата вж. *Raimondo v. Italy*, § 2, и *Stojkovic v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, § 25; за родителите вж. *X. v. France*, § 26, но по-различно е делото *Malhous v. the Czech Republic* [ГО] (РД); вж. още, но в обратния смисъл, решението по *Scherer v. Switzerland*, § 31–32; за един случай относно универсален правоприем-

* Текстът е достъпен само на френски език.

ник, който не е бил роднина на починалия, вж. *Thévenon v. France* (РД); вж. и *Léger v. France* [ГО] (заличено от списъка), § 50–51.

32. Ситуацията обаче е различна, когато **пряката жертва е починала преди** жалбата да постъпи в Съда (*Fairfield v. the United Kingdom* (РД)).

Относно жалба с **оплаквания, свързани със смъртта на близък роднина**, вж. *Velikova v. Bulgaria* (РД); относно **изчезването** на близък роднина вж. *Varnava and Others v. Turkey* [ГО], § 112.

Във връзка с оплаквания по **чл. 6** вж. *Micallef v. Malta* [ГО], § 48 и следващите и съдържащите се там препратки.

По отношение на близки родственици, повдигнали оплаквания по **чл. 8–11 и чл. 3 от Протокол № 1** във връзка с процедури и факти, засягащи починалия, вж. *Gakiyev and Gakiyeva v. Russia*, § 164–168 и съдържащите се там препратки. По въпроса за **прехвърляемите оплаквания** вж. *Sanles Sanles v. Spain* (РД).

33. Освен това Съдът има правомощието да прецени дали е уместно да продължава да се занимава със случая **от гледна точка на целта да се защитят човешките права** (*Karner v. Austria*, § 25 и следващите). Това правомощие е подчинено на съществуването на въпрос от общ интерес (пак там, § 27, и *Marie-Louise Loyen and Bruneel v. France**, § 29). Такъв въпрос в частност може да възникне, когато жалбата засяга законодателство, правна система или практика в ответната държава (вж. между многото други *Karner v. Austria*, § 26 и 28; вж. и *Léger v. France* [ГО] (заличено от списъка), § 51).

5. Загубване на статуса на жертва

34. Жалбоподателят трябва да е в състояние да обоснове статуса си на жертва по време на цялото производство (*Burdov v. Russia*, § 30).

35. Независимо от това **смекчаването на една присъда или предприемането от страна на местните власти на друга мярка, благоприятна за жалбоподателя**, биха го лишили от статуса на жертва само ако нарушението е признато изрично или

* Текстът е достъпен само на френски език.

поне по същество и ако то бъде поправено след това (*Scordino v. Italy (№ 1)* [ГО], § 178 и следващите, и § 193). Това, между другото, ще зависи от естеството на правото, за което се твърди, че е нарушено, от мотивите на местното решение (*Jensen v. Denmark* (РД) и от продължаващото наличие на неблагоприятни последици за засегнатото лице след това решение (*Freimanis and Lidums v. Latvia**, § 68).

36. Примери: *Dalban v. Romania* [ГО], § 44 (чл. 10); *Brumarescu v. Romania* [ГО], § 50 (чл. 1 от Протокол № 1 и чл. 6). Относно оплаквания по чл. 6 във връзка с производства, които впоследствие са били прекратени или са приключили с оправдателна присъда, вж. *Oleksy v. Poland* (РД) (и сравни с оплакването, засягащо продължителността на тези производства); сравни и с *Arat v. Turkey*, § 47, и *Bouglame v. Belgium** (РД); за други специфични положения вж. *Constantinescu v. Romania*, § 40–44; *Guisset v. France*, § 66–70; *Chevrol v. France*, § 30 и следващите; *Moskovets v. Russia*, § 50 (задържане); *Moon v. France**, § 29 и следващите (накрая); *D. J. and A.-K. R. v. Romania** (РД), § 77 и следващите (чл. 2 от Протокол № 4); и *Sergey Zolotukhin v. Russia* [ГО], § 115 (чл. 4 от Протокол № 7).

37. **Поправянето** на нарушението трябва да е съответно и достатъчно. Преценката за това зависи от всички обстоятелства по делото, но най-вече от естеството на конкретното нарушение на Конвенцията (*Gäfgen v. Germany* [ГО], § 116).

38. Дали лицето все още има качеството на жертва, може да зависи и от размера на обезщетението, дадено от местните власти, и от ефективността (включително бързината) на предоставеното възмездяващо средство (*Normann v. Denmark* (РД) и *Scordino v. Italy (№ 1)* [ГО], § 202; вж. и *Jensen and Rasmussen v. Denmark* (РД), и *Gäfgen v. Germany* [ГО], § 118 and 119).

39. Прецеденти:

За уместността на мерките, взети от националните власти в контекста на **чл. 2** от Конвенцията, вж. *Nikolova and Velichkova v. Bulgaria*, § 49–64.

* Текстът е достъпен само на френски език.

Относно **чл. 3** от Конвенцията вж. *Gäfgen v. Germany* [ГО], § 115–129. Във връзка с твърдения за нарушение на чл. 3 поради условията на задържане вж. *Shilbergs v. Russia*, § 66–79.

По **чл. 6, § 1** (продължителност на производството) вж. *Scordino v. Italy (№ 1)* [ГО] § 182–207; *Cocchiarella v. Italy* [ГО], § 84–107 и *Delle Cave and Corrado v. Italy*, § 26 и следващите; относно забавено изпълнение на влязло в сила съдебно решение вж. *Kudic v. Bosnia and Herzegovina*, § 7–18, and *Burdov v. Russia (№ 2)*.

40. Едно дело може да бъде **заличено от списъка на делата**, защото жалбоподателят е загубил статуса си на жертва (*locus standi*). Във връзка с решаване на случай на национално ниво след постановяване на решение по допустимостта от Съда вж. *Ohlen v. Denmark* (заличено от списъка); относно споразумение, прехвърлящо права, които са предмет на жалба, разглеждана от Съда, вж. *Dimitrescu v. Romania*^{*}, § 33–34.

41. Съдът освен това разглежда и въпроса дали делото не следва да се заличи от списъка на делата на някое от основанията, посочени в **чл. 37** от Конвенцията, поради събития, настъпили след подаването на жалбата, независимо от факта, че жалбоподателят все още има основание да претендира, че е жертва (*Pisano v. Italy* [ГО] (заличено от списъка), § 39), и дори без оглед на това дали той продължава да поддържа тази своя претенция, или не. Относно събития, настъпили след решение делото да се препрати на Голямото отделение, вж. *El Majjaoui and Stichting Touba Moskee v. the Netherlands* [ГО] (заличено от списъка), § 28–35; за събития след обявяването на жалбата за допустима: *Shevanova v. Latvia* [ГО] (заличено от списъка), § 44 и следващите; и дори след постановяването на решение от съдебен състав: *Sisojeva and Others v. Latvia* [ГО], § 96).

^{*} Текстът е достъпен само на френски език.

I. ПРОЦЕСУАЛНИ ОСНОВАНИЯ ЗА НЕДОПУСТИМОСТ

A. Изчерпване на вътрешноправните средства за защита

Член 35, § 1 – Условия за допустимост

1. Съдът може да разглежда даден случай само след изчерпване на всички вътрешноправни средства за защита в съответствие с общопризнатите норми на международното право и в срок от шест месеца от датата на постановяване на окончателното решение на националната инстанция.

42. Както е посочено в самия текст на чл. 35, изискването се основава на общопризнатите норми на международното право. Задължението за изчерпване на вътрешноправните средства за защита е част от обичайното международно право и това е признато в практиката на международните съдилища, например по делото *Interhandel (Switzerland v. the United States)*, решение от 21 март 1959 г. То може да се намери и в други международни договори за правата на човека: Международния пакт за граждански и политически права (чл. 41 (1) (с) и Факултативния протокол към него (чл. 2 и чл. 5 (2) (b)), Американската конвенция за правата на човека (чл. 46) и Африканската харта за правата на човека и народите (чл. 50 и чл. 56 (5)). Както Съдът е посочил по делото *De Wilde, Ooms and Versyp v. Belgium*, държавата може да се откаже от предимствата на правилото за изчерпването, за което има трайно установена международна практика (§ 55).

43. Европейският съд по правата на човека е замислен като субсидиарен спрямо националните системи за защита на правата на човека и е уместно националните съдилища изначално да разполагат с възможност да решават въпросите за съвместимостта на националния закон с Конвенцията. Ако въпреки това впоследствие се депозира жалба в Страсбург, Европейският съд би трябвало да има преимущество да знае гледищата на националните съдилища, които са в пряка и трайна връзка с жизне-

ните сили на своите страни (*Burden v. the United Kingdom* [ГО], § 42).

44. Поставял се е въпросът дали определено средство е вътрешноправно или международно. Ако средството е вътрешноправно, нормално то следва да се изчерпи преди подаването на жалбата до Съда. Ако е международно, жалбата може да се отхвърли на основание чл. 35, § 2 (b) от Конвенцията. Съдът ще реши дали даден орган е местен или международен по своя характер с оглед на всички относими фактори, включително правната му характеристика, учредителния му акт, компетентността му, мястото му, ако има такова, в съществуващата правна система и неговото финансиране (*Jeličić v. Bosnia and Herzegovina* (РД); *Peraldi v. France* (РД)).

1. Цел на нормата

45. Смисълът на правилото за изчерпването е да се даде възможност на националните власти, и преди всичко на съдилищата, да предотвратят или поправят твърдените нарушения на Конвенцията. Нормата се основава на предположението, отразено в чл. 13, че местният правен ред предоставя ефикасни средства за защита срещу нарушения на правата по Конвенцията. Това е важен аспект на субсидиарното естество на механизма на Конвенцията: *Selmouni v. France* [ГО], § 74; *Kudła v. Poland* [ГО], § 152; *Andrášik and Others v. Slovakia* (РД).

2. Прилагане на нормата

а) Гъвкавост

46. Правилото за изчерпването може да се опише по-скоро като „златно“, отколкото като „изсечено от камък“. Комисията и Съдът често са подчертавали нуждата от прилагане на нормата с някаква степен на гъвкавост и без излишен формализъм в контекста на защитата на правата на човека (*Ringeisen v. Austria*, § 89; *Lehtinen v. Finland* (РД)). Разпоредбата не е нито абсолютна, нито пък е годна да се прилага автоматично (*Kozacioglu v. Turkey* [ГО], § 40). Съдът е постановил, че би било излишен формализъм да се изисква от жалбоподателите да използват средство, което дори най-висшият съд в страната им не ги е задължил

да ползват (*D. H. and Others v. the Czech Republic* [GC], § 116–18).

б) *Спазване на местните норми и ограничения*

47. Жалбоподателите все пак трябва да се съобразяват с приложимите норми и процедури по местното право, а ако не съумеят, жалбите им могат да попаднат под ударите на условието, заложено в чл. 35 (*Ben Salah, Adraqui and Dhaima v. Spain* (РД); *Merger and Cros v. France* (РД); *MPP Golub v. Ukraine* (РД)).

Въпреки това трябва да се отбележи, че когато един апелативен съд разгледа жалба по същество, макар и да я смята за недопустима, чл. 35, § 1 ще бъде спазен (*Voggenreiter v. Germany*). Такъв ще е и случаят, когато жалбоподателите са пропуснали да спазят предписаната от местния закон форма, но независимо от това компетентният орган е разгледал претенцията им по същество (*Vladimir Romanov v. Russia*, § 52). Същото се отнася и за оплаквания, формулирани твърде схематично и едва покриващи изискванията на закона, когато съдът е решил въпроса по същество, макар и накратко: *Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) v. Switzerland* (№ 2) [ГО], § 43–45.

в) *Наличие на няколко средства за защита*

48. Ако е имал на разположение повече потенциално ефективни средства за защита, от жалбоподателя се изисква да е ползвал само едно от тях (*Moreira Barbosa v. Portugal* (РД); *Jeličić v. Bosnia and Herzegovina* (РД); *Karaky v. Hungary*, § 14; *Aquilina v. Malta* [ГО], § 39). И наистина, когато едно средство е било опитано, не се изисква ползването на друго, което по същество има същата цел (*Riad and Idiab v. Belgium*, § 84; *Kozacioglu v. Turkey* [ГО], § 40 и следващите; *Micallef v. Malta* [ГО], § 58).

г) *Оплакването трябва да е направено по същество*

49. Не е необходимо правото по Конвенцията да е изрично формулирано в хода на местните производства, стига оплакването да е направено „*поне по същество*“: *Castells v. Spain*, § 32; *Ahmet Sadik v. Greece*, § 33; *Fressoz and Roire v. France*, § 38; *Azinas v. Cyprus* [ГО], § 40–41).

д) Наличност и съответствие

50. Жалбоподателите са длъжни да изчерпят само тези вътрешноправни средства, които в съответното време са им били на разположение както на теория, така и на практика, т.е. които са достъпни и годни да овъзмездят оплакванията им, и предлагат разумни изгледи за успех (*Sejdović v. Italy* [ГО], § 46).

51. Не е необходимо да се използват дискреционни или извънредни вътрешноправни средства за защита, например молба до съд за преразглеждане на решение (*Cinar v. Turkey** (РД); *Prystavka v. Ukraine* (РД); вж. обаче *Kiiskinen and Kovalainen v. Finland* (РД), където по изключение Съдът е установил, че е трябвало да се използва такова средство. По подобен начин едно оплакване, направено по административен ред пред по-висшестоящ орган, не съставлява ефективно средство (*Horvat v. Croatia*, § 47; *Hartmann v. the Czech Republic*, § 66). Що се отнася до ефективността на въпросните средства, които по принцип не трябва да са изчерпани (жалба до Омбудсмана), вж. мотивите на решението по *Egmez v. Cyprus*, § 66–73.

Когато един жалбоподател е опитал средство, което Съдът счита за неуместно, употребеното за този опит време няма да спре изтичането на шестмесечния срок, а това може да доведе до отхвърляне на жалбата като просрочена (*Rezgui v. France* (РД) and *Prystavka v. Ukraine* (РД).

е) Достъпност и ефективност

52. Наличието на средства за защита трябва да е достатъчно сигурно не само на теория, но и на практика. Когато се решава дали някое конкретно средство покрива критериите за достъпност и ефективност, трябва да се отчитат обстоятелствата на отделния случай. Съдът трябва реално да държи сметка не само за формалните средства, предоставени от местната правна система, но и за общия правен и политически контекст, в който те действат, както и за личните обстоятелства на жалбоподателя (*Akdivar and Others v. Turkey* [ГО], § 68–69; *Khashiyev and Akayeva v. Russia*, § 116–17). Съдът трябва да изследва дали от гледище на всички обстоятелства по делото жалбоподателят е

* Текстът е достъпен само на френски език.

сторил всичко, което би могло разумно да се очаква от него, за изчерпването на вътрешноправните средства за защита (*D. H. and Others v. the Czech Republic* [GC], § 116–22).

3. Ограничения в прилагането на нормата

53. Според „общопризнатите норми на международното право“ може да има специални обстоятелства, освобождаващи жалбоподателя от задължението да се ползва от достъпните вътрешноправни средства за защита (*Sejdiović v. Italy* [ГО], § 55). (Вж. „Тежест на доказване“ по-долу.)

Правилото не се прилага и когато е показано, че съществува административна практика да се повтарят действия, несъвместими с Конвенцията, но официално търпими от страна на държавата, и тази практика е от естество да направи съответните процедури безполезни и неефективни (*Aksoy v. Turkey*, § 52).

Налагането на глоба, основана само на изхода от едно обжалване, без да е имало твърдения за процесуални злоупотреби, изключва това обжалване от подлежащите на изчерпване средства: *Prencipe v. Monaco*^{*}, § 95–97.

а) Тежест на доказване

54. Когато правителството твърди, че не са били изчерпани вътрешноправните средства за защита, то носи тежестта да докаже, че жалбоподателят не е използвал средство, което е било и ефективно, и достъпно (*Dalia v. France*, § 38). Достъпността на всяко такова средство трябва да бъде достатъчно сигурна както според закона, така и в практиката (*Vernillo v. France*). Следователно основанието на средството трябва да е ясно в местния закон (*Scavuzzo-Hager v. Switzerland*^{*} (РД). Аргументите на правителството явно ще натежат повече, ако бъдат снабдени с примери от националната съдебна практика (*Doran v. Ireland*; *Andrášik and Others v. Slovakia* (РД); *Di Sante v. Italy*^{*} (РД); *Giummarra v. France*^{*} (РД); *Paulino Tomás v. Portugal* (РД); *Johtti Sappmelaccat Ry and Others v. Finland* (РД).

55. Когато правителството твърди, че жалбоподателят е могъл да се позове пряко на Конвенцията пред националните съди-

^{*} Текстът е достъпен само на френски език.

лица, степента на сигурност на това средство трябва да бъде демонстрирана чрез конкретни примери (*Slavgorodski v. Estonia* (РД)).

56. Съдът е бил по-възприемчив към аргументите на правителството, когато националното законодателство е въвело специфично средство за преодоляване на прекомерната продължителност на съдебните производства (*Brusco v. Italy* (РД); *Slavicek v. Croatia* (РД). Вж. и *Scordino v. Italy (№ 1)* [ГО], § 136–48. Обратното в *Merit v. Ukraine*, § 65.

57. Ако правителството се освободи от тежестта, като докаже, че жалбоподателят е разполагал със съответно и ефективно средство за защита, тогава той трябва да докаже алтернативно, че:

i) средството е било действително изчерпано (*Grässer v. Germany* (РД));

ii) по някаква причина е било неадекватно и неефективно при конкретните обстоятелства на делото (*Selmouni c. France* [ГО], § 76 – прекомерно забавяне при провеждане на разследване: *Radio France and Others v. France* (РД), § 34; *Scordino v. Italy* (РД); *Pressos Compania Naviera S. A. and Others v. Belgium*, § 26 and 27);

iii) имало специални обстоятелства, освобождаващи жалбоподателя от изискването (*Akdivar and Others v. Turkey* [ГО], § 68–75; *Sejdović c. Italy* [ГО], § 55).

58. Ако жалбоподателят само се съмнява в ефективността на конкретно средство, това няма да го освободи от задължението да го изпробва (*Epözdemir v. Turkey* (РД); *Milosevič v. the Netherlands* (РД); *Pellegriti v. Italy* (РД); *MPP Golub v. Ukraine* (РД). Но когато едно предполагаемо средство всъщност не е предложено разумни изгледи за успех, например в светлината на установена национална съдебна практика, фактът, че жалбоподателят не го е ползвал, не е пречка пред допустимостта (*Pressos Compania Naviera S. A. and Others v. Belgium*, § 27).

б) Процедурни аспекти

59. Когато правителството възнамерява да пледира за неизчерпване на вътрешноправните средства за защита, то трябва да направи това в становището си преди постановяването на реше-

ние по допустимостта, доколкото естеството на пледоарията и обстоятелствата по делото позволяват, макар че изключителни обстоятелства могат да го освободят от това задължение: *Mooren v. Germany* [ГО], § 57 и препратките там, § 58–59.

Не е необичайно едно възражение за неизчерпване да се присъедини към становището по същество, особено по дела, отнасящи се до процедурни задължения или гаранции, например по жалби, свързани с процедурния аспект на чл. 2 или чл. 3; относно чл. 6 – *Scoppola v. Italy (№ 2)* [ГО], § 126; и чл. 13 – *Sürmeli v. Germany* [ГО], § 78.

в) Създаване на нови средства за защита

60. Преценката изчерпани ли са вътрешноправните средства за защита обикновено се прави от гледище на състоянието на процедурите към датата на подаване на жалбата до Съда. Това правило обаче търпи изключения (вж. *Icyer v. Turkey* (РД), § 72 и следващите). Съдът го е изоставял, особено по дела, отнасящи се до продължителността на производството (*Predil Anstalt v. Italy* (РД); *Bottaro v. Italy** (РД); *Andrášik and Others v. Slovakia* (РД); *Nogolica v. Croatia* (РД); *Brusco v. Italy* (РД); *Charzynski v. Poland* (РД) and *Michalak v. Poland* (РД). Дело, по което новото средство не е било ефективно, е *Parizov v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, § 41–47). Друго дело, по което едно ново конституционно средство е признато за ефективно, е *Cvetkovic v. Serbia*, § 41.

Относно датата, след която е справедливо да се изисква от жалбоподателя да използва средство, което току-що е инкорпорирано в правната система на дадена държава, вж. *Depauw v. Belgium*⁸ (РД), а относно пренебрегването от Съда на местната съдебна практика вж. *Scordino v. Italy (№ 1)* [ГО], § 147.

Съдът е посочил в *Scordino v. Italy (№ 1)* [ГО] и в *Cocchiarella v. Italy* [ГО] какви характеристики трябва да имат вътрешноправните средства за защита, за да са ефективни в случаите, отнасящи се до продължителността на производствата.

61. Когато Съдът намира структурни или общи дефекти в местния закон или практика, той може да поиска от държавата да

* Текстът е достъпен само на френски език.

изследва ситуацията и, ако е необходимо, да предприеме ефективни мерки за предотвратяване на бъдещо представяне пред Съда на случаи от подобно естество (*Lukenda v. Slovenia*, § 98).

Когато ответната държава е въвела ново средство за защита, Съдът ще изследва дали това средство е ефективно (например *Robert Lesjak v. Slovenia*, § 34–55). Ако средството е ефективно, Съдът ще постанови, че други жалбоподатели в подобни случаи ще трябва да изчерпят новото средство, освен ако не срещнат свързани със срокове спънки да направят това. Така жалбите на тези нови жалбоподатели ще бъдат обявени за недопустими по чл. 35, § 1, даже ако са били подадени преди създаването на новото средство за защита (*Grzinčič v. Slovenia*, § 102–10; *Içyer v. Turkey* (РД), § 74 и следващите).

Б. Неспазване на шестмесечния срок

Член 35, § 1 – Условия за допустимост

1. Съдът може да разглежда даден случай само след изчерпване на всички вътрешноправни средства за защита в съответствие с общопризнатите норми на международното право и в срок от шест месеца от датата на постановяване на окончателното решение на националната инстанция.

1. Цел на нормата

62. Целта на правилото за 6-те месеца е да укрепи правната сигурност, да осигури разглеждането в разумен срок на делата, повдигащи въпроси по Конвенцията, и да предпази властите и другите засегнати лица от изпадане в ситуация на несигурност за дълъг период от време (*P. M. v. the United Kingdom* (РД)).

63. Правилото освен това предоставя на евентуалния жалбоподател достатъчно време да обмисли дали да подаде жалба, и ако ще подава, да реши какви конкретни оплаквания и аргументи да представи (*O'Loughlin and Others v. the United Kingdom* (РД)). Правилото улеснява установяването на фактите по дадено дело, при положение че колкото повече време минава, толкова по-проблематично ще бъде справедливото разглеждане на повдигнатите въпроси (*Nee v. Ireland* (РД)).

64. То маркира времевите граници на надзора, осъществяван от Съда, и предупреждава лицата и държавните власти за периода, след който този надзор няма да е повече възможен (*Tahsin İpek v. Turkey* (РД); *Di Giorgio and Others v. Italy?* (РД)).

65. Съдът не може да пренебрегне прилагането на правилото за 6-те месеца (например при липса на становище на дадено правителство по този въпрос) (*Belaousof and Others v. Greece**, § 38).

66. Правилото за 6-те месеца не може да поставя пред даден жалбоподател изискване да сезира с оплакването си Съда, преди положението му във връзка с повдигнатите въпроси да е окончателно установено на местно ниво (*Varnava and Others v. Turkey* [ГО], § 157).

2. Начална дата на 6-месечния срок

а) Окончателно решение

67. Срокът започва да тече от постановяването на окончателното решение в процеса на изчерпването на вътрешноправните средства за защита (*Paul and Audrey Edwards v. the United Kingdom* (РД)). Жалбоподателят, в рамките на обичайното, трябва да е използвал вътрешноправните средства за защита, които има вероятност да са ефективни и достатъчни (*Moreira Barbosa v. Portugal* (РД)).

68. Вземат се предвид само средства, които са обичайни и ефективни, тъй като никой жалбоподател не може да удължава строгото ограничение във времето, наложено от Конвенцията, чрез опити да отправя неуместни или криворазбрани жалби до органи или институции, нямащи правомощия или компетентност да предлагат ефективно удовлетворяване на съответното оплакване по Конвенцията (*Fernie v. the United Kingdom* (РД)).

69. Не се зачитат средства за защита, чиято употреба зависи от дискреционни правомощия на длъжностни лица, и които, като последица от това, не са пряко достъпни за жалбоподателя. По подобен начин вътрешноправни средства за защита, чието изпъл-

* Текстът е достъпен само на френски език.

зване няма точно определени граници във времето, създават несигурност и правят безпредметно правилото, заложено в чл. 35, § 1 (*Williams v. the United Kingdom* (РД)).

70. По правило чл. 35, § 1 не изисква от жалбоподателите да са подавали молби за възобновяване на производствата или да са използвали други подобни извънредни средства за защита и не позволява пресмятането на 6-месечния срок от по-късна дата под предлог, че такива средства са били ползвани (*Berdzenichvili v. Russia* (РД)). Все пак, ако извънредното средство е единственото правно средство за защита на разположение на жалбоподателя, 6-месечният срок може да се изчисли, считано от датата на решението, постановено във връзка с това средство (*Ahtinen v. Finland* (РД)).

Жалба, в която жалбоподател излага оплакванията си в рамките на 6 месеца от постановяването на решение, с което се отхвърля негово искане за възобновяване на производството, ще бъде недопустима, защото това решение не е „окончателно решение“ (*Sapeyan v. Armenia*, § 23).

В случаите, когато са възобновени производства или е преразгледано влязло в сила решение, изтичането на 6-месечния срок по отношение на първоначалните производства или на влязлото в сила решение ще бъде прекъснато само по отношение на ония въпроси, повдигнати във връзка с Конвенцията, които са послужили за основание за възобновяването или преразглеждането и са били предмет на разглеждане от органа, компетентен да възобнови производството или да преразгледа решението (пак там, § 24).

б) Началният момент

71. Шестмесечният срок започва да тече от датата, на която жалбоподателят или неговият представител се е запознал в достатъчна степен с окончателното решение на местно ниво (*Koç and Tosun v. Turkey* (РД)).

72. Когато държавата се позове на пропуск да бъде спазен 6-месечният срок, тя трябва да установи датата, на която жалбоподателят е узнал за окончателното решение на местно ниво (*Ali Şahmo v. Turkey** (РД)).

* Текстът е достъпен само на френски език.

в) *Когато решението се съобщава*

73. **За жалбоподателя:** когато даден жалбоподател има право решението да му се съобщи чрез автоматично връчване на препис от него, предметът и целта на чл. 35, § 1 от Конвенцията се обслужват най-добре, ако 6-месечният срок започне да се брой от датата на връчване на преписа (*Worm v. Austria*, § 33).

74. **За адвоката:** 6-месечният срок започва да тече от датата, на която адвокатът на жалбоподателя е узнал за решението, завършващо процеса на изчерпване на вътрешноправните средства за защита, независимо от обстоятелството, че самият жалбоподател е узнал за решението по-късно (*Çelik v. Turkey* (РД)).

г) *Когато решението не се съобщава*

75. Когато местният закон не предвижда съобщаване на решението, уместно е за начален момент да се приеме датата на изготвяне на решението, когато страните определено са в състояние да се запознаят със съдържанието му (*Papachelas v. Greece* [GC], § 30).

76. Жалбоподателят или неговият адвокат трябва да се отнесат с дължимата грижа към получаването на препис от решението, ако то е депозирано в деловодството на местния съд (*Mitlik Ölmez and Yıldız Ölmez v. Turkey* (РД)).

д) *Липса на достъпно вътрешноправно средство за защита*

77. Когато от самото начало е ясно, че жалбоподателят няма на разположение ефективно вътрешноправно средство за защита, 6-месечният срок започва да тече от датата, на която е било извършено действието, дало повод за оплакването, или от датата, на която жалбоподателят е бил пряко засегнат или е узнал за това действие, или е разбрал за неблагоприятните му последици (*Dennis and Others v. the United Kingdom* (РД); *Varnava and Others v. Turkey* [ГО] § 157).

78. Когато жалбоподателят има на разположение очевидно съществуващо вътрешноправно средство за защита, но едва впоследствие му станат известни обстоятелства, правещи средството неефективно, може да се окаже уместно 6-месечният срок да започне да тече от датата, на която жалбоподателят за пръв път е узнал или е трябвало да узнае за тези обстоятелства

(*Varnava and Others v. Turkey* [ГО] § 158).

е) *Изчисляване на 6-месечния срок*

79. Срокът започва да тече от датата, следваща датата, на която окончателното решение е било публично произнесено, или на която жалбоподателят или неговият представител са били информирани за него, и изтича 6 календарни месеца по-късно, без значение каква е била продължителността в дни на тези календарни месеци (*Otto v. Germany* (РД)). Съобразяването с 6-месечния срок се определя според критериите, специфични за Конвенцията, а не според критериите на местния закон на всяка ответна държава (пак там).

80. Съдът е този, който определя датата на изтичане на 6-месечния срок, която може да се различава от датата, посочена от ответната държава (*Tahsin İpek v. Turkey* (РД)).

ж) *Продължаващо положение*

81. Концепцията за „продължаващото положение“ се отнася до онова състояние на нещата, което се поддържа от продължаващи действия на държавата или извършвани от нейно име, които превръщат жалбоподателите в жертви. Фактът, че едно събитие поражда съществени последици в течение на времето, не означава, че това събитие е довело до „продължаващо положение“ (*Iordache v. Romania*, § 49).

82. Когато твърдяното нарушение съставлява продължаващо положение, срещу което няма вътрешноправно средство за защита, 6-месечният срок започва да тече от момента на преустановяване на продължаващото положение (*Ülke v. Turkey** (РД)). Докато положението продължава, правилото за 6-месечния срок не се прилага (*Iordache v. Romania**, § 50). Виж и *Varnava and Others v. Turkey* [ГО], § 161 и следващите.

3. Дата на подаване на жалбата²

а) *Първото писмо*

83. Според установената практика на институциите по Конвен-

* Текстът е достъпен само на френски език.

¹ Вж. Правилата на Съда и Практическото указание за „Започване на производството“.

цията и правило 47, § 5 от Правилата на Съда за дата на подаване на жалбата по общо правило се смята датата на първото съобщение от жалбоподателя, което, макар и вкратце, излага предмета на жалбата, при условие че надлежно попълнен формуляр за жалба бъде представен в срока, определен от Съда (*Kemevuako v. the Netherlands* (РД)).

84. Пощенското клеймо, отбелязващо датата на изпращане на жалбата, се смята за дата на подаването ѝ, а не датата, отбелязана с печат върху жалбата за удостоверяване на приемането ѝ: *Kipritci v. Turkey*^{*}, § 18. При особени обстоятелства подходът може да е различен: *Bulinwar OOD and Hrusanov v. Bulgaria*^{*}, § 30 и следващите.

б) *Разликата между датата на изготвяне и датата на изпращане на жалбата по пощата*

85. Ако липсва каквото е да е обяснение за наличието на интервал, по-дълъг от ден, между датата, на която писмото е било написано, и датата, на която то е било пратено по пощата, последната трябва да се смята за дата на подаване на жалбата (*Arslan v. Turkey* (РД); *Ruicková v. the Czech Republic*^{*} (РД)). Това правило се прилага и при решаването на въпроса дали жалбата, изготвена върху формуляр, е изпратена в рамките на изискуемите 8 седмици след първото писмо: *Kemevuako v. the Netherlands* (РД), § 24; както и във връзка с изпращането ѝ по факс: *Otto v. Germany* (РД).

в) *Изпращане по факс*

86. Не е достатъчно формулярът на жалбата да се прати само по факс. На Съда трябва да се предостави и оригиналът в изискуемия срок: *Kemevuako v. the Netherlands* (РД), § 22 и следващите.

г) *Периодът след първото съобщение*

87. Би било в противоречие с духа и целта на правилото за б-месечния срок, ако една жалба под формата на първоначално съобщение бъде в състояние да задейства производството по Конвенцията, а след това настъпи пасивност за необяснимо дълъг

^{*} Текстът е достъпен само на френски език.

и неограничен период. Ето защо жалбоподателите трябва с разумна експедитивност да правят нужното във връзка с жалбите им след първоначалния въвеждащ контакт със Съда (*P. M. v. the United Kingdom* (РД). Несъобразяването с 8-седмичния срок (вж. правило 47, § 5 от Правилата на Съда и параграф 4 от Практическото указание за започване на производството) би накарало Съда да сметне, че датата на постъпване на попълнения формуляр за жалба е дата на подаване на жалбата: *Kemevuako v. the Netherlands* (РД), § 22–24.

д) *Характеристика на оплакването*

88. Едно оплакване се характеризира чрез изложените в него твърдения за фактите, а не само чрез правните основания и аргументи, на които се позовава (*Scoppola v. Italy (№ 2)* [ГО], § 54).

е) *Последващи оплаквания*

89. Що се отнася до оплаквания, които не са включени в първоначалната жалба, изтичането на 6-месечния срок не се прекъсва, докато те не бъдат повдигнати пред орган по Конвенцията (*Allan v. the United Kingdom* (РД).

90. Оплаквания, предявени след изтичането на 6-месечния срок, могат да бъдат разгледани само в случай, че представляват специфични аспекти на първоначално предявените в срок оплаквания (*Sămbăta Bihor Greco-Catholic Parish v. Romania** (РД).

91. Фактът, че жалбоподателят се е позовал на чл. 6 от Конвенцията в своята жалба, сам по себе си не е достатъчен за възвеждане на всички последващи оплаквания по същия член, ако липсва първоначално посочване на фактическото основание на оплакването и на естеството на твърдяното нарушение (*Allan v. the United Kingdom* (РД); *Adam and Others v. Germany* (РД).

92. Представянето на документи от националните производства не е достатъчно за повдигане на всички последващи оплаквания, основани на тези производства. За да се повдигне оплакване и така да се прекъсне изтичането на 6-месечния срок, е необходимо някакво, дори и сбито, посочване на естеството на твърдяното нарушение на Конвенцията (*Božinovski v. the former Yugoslav Republic of Macedonia* (РД).

* Текстът е достъпен само на френски език.

4. Примери

а) *Приложимост на сроковете към процедурното задължение по чл. 2 от Конвенцията*

93. Когато е настъпила **смърт**, от роднините на жалбоподателя се очаква да предприемат стъпки за проследяване дали напредва разследването, или не, и да подадат жалбата си с подобаваща експедитивност, когато узнаят или са могли да узнаят, че не е налице ефективно разследване (*Varnava and Others v. Turkey* [ГО], § 158 и 162).

94. В случай на **изчезване** е необходимо роднините на липсващото лице да не бавят прекомерно предявяването на оплакване пред Съда за това, че разследването е неефективно или липсва. Когато става дума за изчезване, жалбоподателите не могат да чакат неопределено време, преди да се обърнат към Страсбург. Те трябва да демонстрират известно ниво на усърдие и инициатива и да подадат оплакванията си без неоправдано забавяне (*Varnava and Others v. Turkey* [ГО], § 165, а за забавянето – § 162–66).

б) *Условия за прилагане на правилото за 6-месечния срок в случаи на многократни периоди на задържане по чл. 5, § 3 от Конвенцията*

95. Многократните последователни периоди на задържане трябва да се разглеждат като едно цяло и 6-месечният срок ще започне да тече от настъпването на края на последния период на задържане (*Solmaz v. Turkey*, § 36).

В. Анонимна жалба

Член 35, § 2 (а) – Условия за допустимост

2. Съдът не разглежда индивидуална жалба, подадена на основание чл. 34, която: а) е анонимна; ...¹

¹ Анонимната жалба по смисъла на чл. 35, § 2 (а) от Конвенцията трябва да се разграничава от въпроса за неразкриването на идентичността на даден жалбоподател чрез отклоняване от общото правило за публичен достъп до информацията в производствата пред Съда, както и от въпроса за поверителността пред Съда (вж. правила 33 и 47, § 3 от Правилата на Съда и приложенията към тях практически указания).

1. Анонимна жалба

96. Една жалба до Европейския съд по правата на човека **се смята за анонимна**, ако делото не разкрива какъвто и да е елемент, позволяващ на Съда да идентифицира жалбоподателя: *„Blondje“ v. the Netherlands* (РД). Например липсва разкриване на самоличността на жалбоподателя, когато нито един представен формуляр или документ не съдържа споменаване на име, а само някаква отпратка и псевдоними, и пълномощното е подписано от „X“.

97. Съдът е приел, че е анонимна жалбата, подадена от **сдружение на неидентифицирани лица**, без самото то да претендира, че е жертва на нарушение, но се оплаква от нарушаване на правото на личен живот от името на неидентифицираните лица, които декларира, че представлява, и които по този начин са станали жалбоподатели: *Federation of French Medical Trade Unions and the National Federation of Nurses v. France* (РД).

2. Неанонимна жалба

98. **Неподписана жалба, изготвена върху формуляр**, която съдържа всички лични данни, достатъчни да се елиминира всяко съмнение относно самоличността на жалбоподателя, и е последвана от кореспонденция, надлежно подписана от представителя на жалбоподателя, не е анонимна: *Kuznetsova v. Russia* (РД).

99. Една жалба е подадена под **фиктивни имена**, когато лицата ползват псевдоними и обясняват на Съда, че в контекста на въоръжен конфликт на тях им се е наложило да не разкриват истинските си имена, за да защитят членовете на семействата си и свои приятели. Като е намерил, че *„зад тактиката на прикриване по разбираеми причини на истинската самоличност стоят реални хора, които могат да се идентифицират чрез достатъчен брой други индикатори, освен имената...“* и че *„съществува достатъчно тясна връзка между жалбоподателите и въпросните събития“*, Съдът не е сметнал жалбата за анонимна: *Shamayev and Others v. Georgia and Russia* (РД). Вж. и *Shamayev and Others v. Georgia and Russia*, § 275.

100. Не е отхвърлена като анонимна и жалба, подадена от **църковен орган или от сдружение с религиозен и философ-**

ски предмет на дейност, когато самоличността на членовете им не е разкрита (чл. чл. 9, 10 and 11 от Конвенцията): *Omkaranda and the Divine Light Zentrum v. Switzerland* (РД).

Г. Излишна жалба

Член 35, § 2 (b)

2. Съдът не разглежда индивидуална жалба, подадена на основание чл. 34, която:

...

б) представлява по същество жалба, която вече е разглеждана от Съда ...¹

101. Жалба, представляваща по същество „жалба, вече разглеждана от Съда“, е онази, която, в сравнение с вече разглежданата, разкрива идентичност на страните, оплакванията и фактите: *Pauger v. Austria* (РД); *Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) v. Switzerland (№ 2)* [ГО], § 63. Когато бъде установено, че случаят е такъв, втората жалба ще бъде обявена за недопустима.

1. Идентични жалбоподатели

102. Жалби, имащи един и същ предмет, но подадени съвместно от отделни лица и от сдружение, което вече се е обръщало към Комитета по правата на човека към ООН, не могат да бъдат разглеждани като подадени от едни и същи жалбоподатели: *Folgerø and Others v. Norway* (РД); същото се отнася за съобщение, подадено до Службата на Върховния комисар по правата на човека от неправителствена организация (НПО), а не от жалбоподателите: *Celniku v. Greece**, § 36–41. Казаното е приложимо и към молба, подадена от НПО до Работната група за произволните задържания, и молба, подадена от жалбоподателите: *Illi and Others v. Belgium** (РД).

103. Когато едно правителство подаде жалба срещу друга държава, това не лишава индивидуалните жалбоподатели от въз-

¹ В предишната редакция на Конвенцията тази разпоредба беше формулирана в чл. 27.

* Текстът е достъпен само на френски език.

можността да предявят или поддържат свои собствени претенции: *Varnava and Others v. Turkey* [ГО], § 118.

2. Идентични оплаквания

104. Схващането за оплакване се определя чрез целта или правната основа на претенцията.

Оплакването се характеризира от посочените в него факти, а не само от правните основания и аргументи, на които разчита: *Guerra and Others v. Italy*, § 44, *Scoppola v. Italy* (№ 2) [ГО], § 54, *Previti v. Italy** (РД), § 293.

105. Съдът извършва своя анализ оплакване по оплакване. Само оплаквания, които по същество са същите като вече разглежданите във връзка с друга жалба, ще бъдат отхвърлени по силата на чл. 35, § 2: *Dinc v. Turkey** (РД).

106. Ако жалбоподателят повтори оплаквания, които вече е повдигнал в предишна жалба, новата жалба ще бъде обявена за недопустима: *X. v. Germany** (РД); *Duclos v. France** (РД).

107. Макар новото оплакване да е имало за предмет различен апартамент и различен наемател в същия жилищен блок, новата жалба, повдигаща по същество същите въпроси и повтаряща без нови доказателства оплакванията, които са били изложени в предишна жалба, подадена от същия жалбоподател, но вече обявена за недопустима, е по същество същата като първоначалната и следователно е недопустима: *X. v. Germany** (РД).

108. Следват няколко примера за последващи жалби, които не са по същество същите като предходните:

i) спорът, отнасящ се до условията на задържането на жалбоподателя в полицейския арест, не е един и същ със спора, свързан с осъждането му от съда за национална сигурност, нито пък със спора, засягащ конфискацията на парламентарен офис след разпускането на партия, чиито членове са били жалбоподателите: *Sadak v. Turkey*, § 32–33;

ii) спорът, отнасящ се до условията на задържането на жалбоподателя в полицейския арест и осъждането му от съда за национална сигурност, не е един и същ със спора, засягащ конфискацията на парламентарен офис: *Yurttas v. Turkey**, § 36–37.

* Текстът е достъпен само на френски език.

109. Съдът е господар на правната квалификация на фактите и не смята себе си за обвързан от квалификацията, предложена от даден жалбоподател или правителство. Съответно една жалба, подадена с цел да бъдат преразгледани в светлината на други норми на Конвенцията факти, заложиени при изготвянето на друга жалба, се отнася до същото оплакване и следва да се отхвърли като недопустима: *Previti v. Italy** (РД), § 293–94.

3. Идентични факти

110. Фактът, че едно оплакване е идентично с друго, сам по себе си не пречи жалбата да бъде обявена за допустима, ако то представя нова информация.

111. Когато жалбоподателят представя нова информация, жалбата няма да бъде по същество същата, като жалба, подадена по-рано: *Chappex v. Switzerland** (РД); *Patera v. the Czech Republic** (РД) (оплаквания относно факти, посочени пред друг международен орган, са недопустими, но нова информация, отнасяща се до факти, възникнали допълнително, е допустима).

112. В противен случай жалбата ще бъде обявена за недопустима: *Hokkanen v. Finland* (РД); *Adesina v. France* (РД); *Bernardet v. France** (РД); *Gennari v. Italy** (РД); *Manuel v. Portugal** (РД).

Д. Жалба, която вече е подадена до друг международен орган

Член 35, § 2 (b) – Условия за допустимост

2. Съдът не разглежда индивидуална жалба, подадена на основание чл. 34, която:

...

b) представлява по същество жалба, която вече е разглеждана от съда или в хода на друга процедура за международно разследване или решаване на спорове и не съдържа нова информация.

113. Целта на тази норма е да се избегне образуването на множество международни процедури по повод едни и същи случаи.

* Текстът е достъпен само на френски език.

114. Условието за допустимост според този параграф са дадени кумулативно:

i) жалбата не трябва да е по същество същата като друга жалба, т.е. фактите, страните и оплакванията не трябва да са идентични (вж. точка Г за излишните жалби), и

ii) жалбата не трябва вече да е била представяна в хода на друга процедура за международно разследване или решаване на спорове.

115. Когато поради наличието на решение по същество към момента на разглеждане делото Съдът намери, че са изпълнени условията, посочени в чл. 35, § 2 (b), той трябва да обяви за недопустима жалба, която вече е била разгледана от друг международен орган.

116. За да попадне в обхвата на чл. 35, § 2 (b), въпросният случай трябва да разкрива характеристиките на индивидуалната жалба по смисъла на чл. 34.

1. Схващането за процедура

а) Процедурата трябва да е публична

117. Комитетът по правата на човека към Интерпарламентарния съюз, който е частно сдружение, представлява неправителствена организация, докато чл. 27 от Конвенцията (сега чл. 35, § 2) се отнася до междуправителствени институции и процедури (*Lukanov v. Bulgaria* (РД)).

б) Процедурата трябва да е международна

118. Процедурата пред Камарата за правата на човека на Босна и Херцеговина не е международна въпреки обстоятелството, че Камарата е била учредена по силата на международен договор, и въпреки обстоятелството, че няколко нейни членове са международни: *Jeličić v. Bosnia and Herzegovina* (РД).

в) Процедурата трябва да е независима

119. Такъв е случаят с Работната група на ООН за произволните задържания, тъй като тя е съставена от независими експерти, които са видни специалисти по правата на човека: *Peraldi v. France* (РД).

120. „Процедура 1503“ на Комитета на ООН по правата на човека обаче е междуправителствен орган, съставен от представители на държави. Тя не е „друга процедура за международно разследване“: *Mikolenko v. Estonia* (РД).

г) *Процедурата трябва да е съдебна*

121. Жалбата трябва да е представена пред съдебен или квазисъдебен орган: *Zagaria v. Italy** (РД).

122. Европейският комитет против изтезанията и нечовешкото или унижително отнасяне или наказание (КПИ), чиято роля е превантивна, не е такъв орган. Информацията, събирана от КПИ, е поверителна. Лицата нямат право да участват в процедурата или да бъдат информирани за препоръките, които КПИ може да приеме, освен ако те не бъдат публично оповестени: *Zagaria v. Italy** (РД).

2. Процедурни гаранции

а) *Състезателни производства*

123. Лица, обърнали се към Върховния комисар на ООН по правата на човека в хода на процедура 1503, не могат да участват в нея, тъй като тя е поверителна. На тях не им се съобщават мерките, които ООН може да вземе, освен ако те не бъдат публично оповестени. Ето защо тази процедура не може да се приеме в друго производство като отговаряща на изискванията за индивидуална жалба по смисъла на чл. 34: *Celniku v. Greece*, § 39–41.

б) *Изисквания към съдебния орган*

124. Решенията, постановени в хода на въпросните процедури, трябва да са мотивирани, да бъдат съобщени на страните и да се обнародват: *Peraldi v. France** (РД).

3. Ролята на процедурата

125. Процедура пред институция с превантивна роля не може да се разглежда като международна процедура: *Zagaria v. Italy** (РД); *De Pace v. Italy**; или *Gallo v. Italy** (РД) (относно КПИ).

* Текстът е достъпен само на френски език.

Нещо повече – този орган събира поверителна информация, лицата нямат право да участват в производствата или да бъдат уведомявани за препоръките на институцията, освен ако те не бъдат публично оповестени.

126. Същото важи за орган, който изследва една обща ситуация (*Mikolenko v. Estonia* (РД), или за специален докладчик, комуто е възложено да подготви доклад за човешките права на задържаните (*Yagmurdereli v. Turkey** (РД).

а) *Процедурата трябва да може да решава въпроса за отговорността*

127. Не е такъв случаят:

i) с Комитета за липсващите лица в Кипър, защото Турция не е страна в производствата пред този комитет, а той не може да ангажира отговорност за случаите на смърт на изчезнали лица: *Varnava and Others v. Turkey* (РД);

ii) с Работната група за насилствените или принудителни изчезвания към Комисията на ООН за правата на човека, защото тя не може да ангажира отговорност за случаите на смърт на изчезнали лица или да прави констатации за техните причини: *Malsagova and Others v. Russia* (РД).

128. Процедурата пред Работната група за произволните задържания обаче, която може да дава препоръки, позволяващи да се ангажира отговорността на държавата в случаи на произволно задържане, може да се разглежда като процедура за международно разследване: *Peraldi v. France** (РД).

б) *Процедурата трябва да цели преустановяване на нарушението*

129. Целта на препоръките на Работната група за произволните задържания, изпращани на правителствата, е да се сложи край на ситуацията, предизвикали оплакванията: *Peraldi v. France** (РД); *Illiou and Others v. Belgium** (РД).

130. Жертвите на нарушения трябва да могат да получат удовлетворение. Не е такъв случаят с Комисията на ООН по правата на човека (*Mikolenko v. Estonia* (РД) или с Работната

* Текстът е достъпен само на френски език.

група за насилствените или принудителни изчезвания (*Malsagova and Others v. Russia* (РД).

в) *Ефективността на процедурата*

131. Решението трябва да се обнародва: пред КПИ лицата нямат право да бъдат информирани за препоръките, които могат да се приемат, освен ако те не бъдат публично оповестени: *Zagaria v. Italy** (РД) и *De Pace v. Italy**.

132. Процедурата пред Работната група на ООН за произволните задържания разрешава становищата, заложиени в препоръките, отправени до съответното правителство, да бъдат добавени като анекс към годишния доклад, препратен на Комисията по правата на човека, която след това може да представи препоръки пред Общото събрание на ООН; от гледище на последващото ѝ развитие тази процедура може да премине в индивидуална жалба: *Peraldi v. France** (РД).

133. По този начин примерите, които следват, могат да се разглеждат като предоставящи „друга международна процедура“:

– Комитетът на ООН по правата на човека: *Calcerrada Fornieles et Caheza Mato v. Spain* (РД), *Pauger v. Austria* (РД), *C. W. v. Finland* (РД);

– Комитетът за свободата на сдружаване към Международната организация на труда: *Cereceda Martin and 22 Others v. Spain* (РД);

– Работната група на ООН за произволните задържания: *Peraldi v. France** (РД).

Е. Злоупотреба с правото на жалба

Член 35, § 3 (а) – Условия за допустимост

3. Съдът обявява за недопустима всяка индивидуална жалба, подадена на основание чл. 34, когато счете, че:

а) жалбата е несъвместима с разпоредбите на конвенцията или на протоколите към нея, явно неоснователна или представляваща злоупотреба с правото на индивидуална жалба.

* Текстът е достъпен само на френски език.

1. Общата дефиниция

134. Понятието „злоупотреба“ по смисъла на чл. 35, § 3 трябва да се разбира в обичайното му значение според общата правна теория, а именно – като зловредно упражняване на едно право за цели, различни от целите, за които то е създадено. **Съответно всяко поведение на жалбоподател, което явно противоречи на целта на правото на индивидуална жалба, уредено от Конвенцията, и което спъва правилното функциониране на Съда и точното провеждане на производството пред него, съставлява злоупотреба с правото на жалба** (*Mirolubovs and Others v. Latvia*^{*}, § 62 и 65).

135. От техническа гледна точка е ясно, че според текста на чл. 35, § 3 една жалба, подадена при злоупотреба с правото на жалба, трябва да се обяви за недопустима, а не да се заличи от списъка на делата. Наистина Съдът е подчертал, че отхвърлянето на жалба поради злоупотреба с правото на жалба е изключителна мярка (*Mirolubovs and Others v. Latvia*^{*}). Случаите, в които Съдът е намирал злоупотреба с правото на жалба, могат да се групират според типа им в пет категории: подвеждаща информация; употреба на обиден език; нарушаване на задължението за спазване на поверителността на процедурата във връзка с приятелското споразумение; жалба, която явно е подадена, за да дразни Съда, или е лишена от реална цел; всички останали случаи, които не могат да се изброят изчерпателно.

2. Подвеждане на Съда

136. Една жалба ще представлява злоупотреба с правото на жалба, ако съзнателно е основана на неверни факти с цел да подведе Съда (*Varbanov v. Bulgaria*, § 36). Най-сериозният и крещящ пример за такава злоупотреба е фалшифицирането на документи, изпратени до Съда (*Jian v. Romania*^{*} (РД); *Bagheri and Maliki v. the Netherlands* (РД) и *Poznanski and Others v. Germany* (РД). Този тип злоупотреба може да се осъществи и по небрежност, когато жалбоподателят пропусне да уведоми от самото начало Съда за фактор, имащ съществено значение за раз-

^{*} Текстът е достъпен само на френски език.

глеждането на делото (*Al-Nashif v. Bulgaria*, § 89 and *Kerechashvili v. Georgia* (РД). По подобен начин, ако по случая настъпят нови и важни развития и ако въпреки изричното му задължение по Правилата на Съда жалбоподателят пропусне да предостави тази информация на Съда, като по този начин попречи да се реши делото при пълно познаване на фактите, жалбата ще бъде отхвърлена поради злоупотреба с правото на жалба (*Hadrabová and Others v. the Czech Republic* (РД) и *Predescu v. Romania*, § 25–27).

137. Намерението да се подведе Съдът винаги трябва да се установява с достатъчна сигурност (*Melnik v. Ukraine*, § 58–60, и *Nold v. Germany*, § 87).

3. Обиден език

138. Злоупотреба с правото на жалба ще има, когато жалбоподателят в кореспонденцията си със Съда използва особено неприятен, обиждащ, заплашителен или провокативен език – независимо дали срещу ответното правителство, правителствения агент, властите на ответната държава, самия Съд, съдиите в него, неговата регистратура или работещите в нея (*Řehák v. the Czech Republic* (РД); *Duringer and Grunge v. France* (РД) и *Stamoulakatos v. the United Kingdom* (РД).

139. Не е достатъчно езикът на жалбоподателя да бъде просто остър, полемичен или саркастичен; той трябва да надхвърля „границите на нормалната, учтива и легитимна критика“, за да се сметне, че е оскърбителен (*Di Salvo v. Italy* (РД); като противоположен пример вж. *Aleksanyan v. Russia*, § 116–18). Ако в хода на производството жалбоподателят престане да използва обидни забележки след формално предупреждение от Съда, изрично ги оттегли или, още по-добре, предложи извинение, жалбата няма да бъде отхвърлена поради злоупотреба с правото на жалба (*Chernitsyn v. Russia*, § 25–28).

4. Нарушение на принципа на поверителност на процедурата във връзка с приятелското споразумение

140. Когато жалбоподател умишлено наруши наложеното от чл. 38, § 2 от Конвенцията и правило 62, § 2 от Правилата на Съда задължение да спазва поверителността на процедурата във връзка

ка с приятелското споразумение, това може да се сметне за злоупотреба с правото на жалба и ще доведе до отхвърляне на жалбата (*Mirolubovs and Others v. Latvia**, § 66; *Hadrabová and Others v. the Czech Republic* (РД); *Popov v. Moldova**, § 48).

141. За да се реши дали жалбоподателят е нарушил задължението за поверителност, най-напред трябва да се определят границите на това задължение. То винаги трябва да се тълкува в светлината на неговата обща цел, а именно – да се улесни постигането на приятелско споразумение чрез защита на страните и Съда от възможен натиск. Съответно и доколкото съобщаването на трето лице на съдържанието на документи, отнасящи се до приятелско споразумение, може теоретично да се сведе до нарушение на правото на жалба по смисъла на чл. 35, § 3 от Конвенцията, това не означава, че има абсолютна и безусловна забрана такива документи да се показват или обсъждат с което и да е трето лице. Подобно широко и строго тълкуване би довело до риска да се подкопае защитата на законните интереси на жалбоподателя – например, когато той се нуждае, и то като единствена възможност, от информиран съвет по дело, в което представлява сам себе си пред Съда. Освен това за Съда би било твърде трудно, ако не и невъзможно, да следи за спазването на такава строга забрана. Това, което чл. 38, § 2 от Конвенцията и правило 62, § 2 от Правилата на Съда забраняват на страните, е да обнародват въпросната информация, примерно чрез медиите, в кореспонденция, която може да се прочете от голям брой хора, или по друг начин (*Mirolubovs and Others v. Latvia**, § 68). Така съответното поведение трябва да разкрива определена степен на сериозност, за да се превърне в злоупотреба с правото на жалба.

142. За да бъде сметнато за злоупотреба с правото на жалба, разкриването на поверителна информация трябва да е умишлено. Пряката отговорност на жалбоподателя за разкриването винаги трябва да се установява с достатъчна сигурност; само подозрението не би било достатъчно (*Mirolubovs and Others v. Latvia*, § 66 в края). Като конкретен пример за прилагането на този принцип, довело до отхвърляне на жалбата, вж. *Hadrabová and Oth-*

* Текстът е достъпен само на френски език.

ers v. the Czech Republic (РД), където жалбоподателите били цитирали изрично предложенията за приятелско споразумение, формулирани от Съда, в тяхната кореспонденция с Министерството на правосъдието на държавата им и това довело до отхвърляне на жалбата поради злоупотреба с правото на жалба; като пример за обявяване на жалбата за допустима вж. *Mirolubovs and Others v. Latvia*, където не било установено със сигурност, че и тримата жалбоподатели са отговорни за разкриването на поверителна информация, поради което Съдът отхвърлил предварителното възражение на правителството.

5. Жалба, явно подадена, за да дразни Съда, или лишена от реална цел

143. Един жалбоподател злоупотребява с правото на жалба, когато отново и отново подава досаждащи и явно неоснователни жалби до Съда, подобни на жалба, подадена по-рано и вече обявена за недопустима (*M. v. the United Kingdom* (РД) and *Philis v. Greece* (РД)).

144. Съдът освен това може да намери, че е имало злоупотреба с правото на жалба, когато тя очевидно е била лишена от каквато и да е реална цел или се е отнасяла за дребна парична сума. По делото *Bock v. Germany* (РД) жалбоподателят се е оплаквал от продължителността на гражданско дело, заведено от него за възстановяване на стойността на една диетична добавка, предписана от неговия лекар, в размер на 7,99 евро. Съдът посочил, че е претоварен с много голямо количество висящи жалби, поставящи важни въпроси, свързани с правата на човека, и че има диспропорция между тривиалността на твърдените факти и употребата на системата за защита, установена от Конвенцията, от гледна точка както на дребния размер на сумата, за която става дума (дори и в сравнение със заплатата на жалбоподателя), така и на факта, че делото се отнасяло не за фармацевтичен продукт, а за диетична добавка. Освен това Съдът изтъкнал, че подобни производства задръстват местните съдилища с дела, което е допринесло за продължителността на процеса в случая. Ето защо жалбата била отхвърлена поради злоупотреба с правото на жалба.

6. Други случаи

145. Понякога решения на Съда, а и все още висящи пред него дела, се ползват за целите на политическото говорене на национално ниво в държавите – страни по Конвенцията. Една жалба, вдъхновена от желание за публичност или пропаганда, не представлява само поради това злоупотреба с правото на жалба (*McFeeley and Others v. the United Kingdom* (РД), а също и *Khadzhialiyev and Others v. Russia*, § 66–67). Но злоупотреба може да има, ако жалбоподателят, мотивиран от политически интереси, дава интервюта пред пресата или телевизията, в които изразява безотговорното си и фриволно отношение към висящите пред Съда производства (*Georgian Labour Party v. Georgia*).

7. Как да подходи ответното правителство?

146. Ако ответното правителство смята, че жалбоподателят е злоупотребил с правото си на жалба, то трябва съответно да информира Съда и да представи на вниманието му цялата налична релевантна информация, за да може Съдът да направи подходящите заключения. Не ответното правителство, а Съдът е този, който наблюдава съответствието с процедурните задължения, наложени на жалбоподателя от Конвенцията и Правилата. Все пак заплахи, отправени от правителството или негови органи, за започване на наказателни или дисциплинарни производства срещу жалбоподател заради твърдени нарушения на процедурните задължения пред Съда, могат да създадат проблем по чл. 34 (в края) от Конвенцията, който забранява каквато и да било намеса в ефективното упражняване на правото на индивидуална жалба (*Mirolubovs and Others v. Latvia*^{*}, § 70).

^{*} Текстът е достъпен само на френски език.

II. ОСНОВАНИЯ ЗА НЕДОПУСТИМОСТ, ОТНАСЯЩИ СЕ ДО ЮРИСДИКЦИЯТА НА СЪДА

A. Несъвместимост *ratione personae*

Член 35, § 3 – Условия за допустимост

3. Съдът обявява за недопустима всяка индивидуална жалба, подадена на основание чл. 34, когато счете, че:

(а) жалбата е несъвместима с разпоредбите на Конвенцията или на протоколите към нея...

Член 32, § 1 и 2 – Юрисдикция на съда

1. Юрисдикцията на съда се разпростира върху всички въпроси, засягащи тълкуването и прилагането на конвенцията и на протоколите към нея, които са отнесени до него в съответствие с чл. 33, 34, 46 и 47.

2. В случай на спор относно юрисдикцията на съда въпросът се решава от съда.

1. Принципи

147. Съвместимостта *ratione personae* изисква твърдяното нарушение на Конвенцията да е било извършено от високодоговаряща страна или по някакъв начин да е могло да ѝ бъде приписано.

148. Дори и ответната държава да не е направила никакви възражения във връзка с юрисдикцията на Съда *ratione personae*, този въпрос следва да бъде обсъден от Съда по негов собствен почин (*Sejdić and Finci v. Bosnia and Herzegovina* [ГО], § 27).

149. Основните права, защитени от международни договори, трябва да бъдат осигурени на индивидите, живеещи на територията на съответната държава – страна по договорите, без оглед на нейното последващо разпадане или правоприемство (*Bijelić v. Montenegro and Serbia*, § 69).

150. Една притежавана от държавата компания трябва да се ползва с достатъчна институционна и оперативна независимост от държавата, за да може последната да бъде освободена от отговорност по Конвенцията за действията и бездействията на компанията (*Mykhaylenky and Others v. Ukraine*, § 43–45; *Cooperativa Agricola Slobozia-Hanesei v. Moldova*, § 19).

151. Жалби могат да бъдат обявени за несъвместими *ratione personae* с Конвенцията на следните основания:

- ако на жалбоподателя му **липсва легитимация** с оглед на чл. 34 от Конвенцията (*Municipal Section of Antilly v. France* (РД);

- ако жалбоподателят е неспособен да докаже, че е **жертва** на твърдяното нарушение;

- ако жалбата е подадена срещу друг **индивид** (*X. v. the United Kingdom* (РД); *Durini v. Italy* (РД);

- ако жалбата е подадена срещу **държава, която не е ратифицирала Конвенцията** (*X v. Czechoslovakia (E. S. v. Germany)* (РД), или пряко срещу международна организация, която не се е присъединила към Конвенцията (*Stephens v. Cyprus, Turkey and the United Nations* (РД), последен параграф);

- ако оплакването е по протокол към Конвенцията, който не е ратифициран от ответната държава (*Horsham v. the United Kingdom* (РД); *De Saedeleer v. Belgium*, § 68).

2. Юрисдикция

152. Установяването на липса на юрисдикция *ratione loci* няма да освободи Съда от разглеждането на въпроса дали жалбоподателите не попадат под юрисдикцията на една или повече договарящи държави по смисъла на чл. 1 от Конвенцията (*Drozd and Janousek v. France and Spain*, § 90). Ето защо възраженията, че жалбоподателите не попадат под юрисдикцията на дадена ответна държава, обикновено се правят под формата на претенции, че жалбата е несъвместима *ratione personae* с Конвенцията (вж. становищата на ответните правителства по *Banković and Others v. Belgium and 16 Other Contracting States* [ГО] (РД), § 35; *Ilaşcu and Others v. Moldova and Russia* [ГО], § 300; *Weber and Saravia v. Germany* (РД).

153. Допълнително изискване на съвместимостта *ratione personae* с Конвенцията е с твърдяното нарушение да може да се ангажира договаряща държава (*Gentilhomme, Schaff-Benhadj and Zerouki v. France*^{*}, § 20). По някои скорошни дела обаче въпроси на ангажираността, респ. отговорността, са били разглеждани без изрично позоваване на съвместимостта *ratione personae* (*Assanidze v. Georgia* [ГО], § 144 и следващите; *Hussein v. Albania and 20 Other Contracting States* (РД); *Isaak and Others v. Turkey* (РД); *Stephens v. Malta* (№ 1), § 45).

3. Отговорност и ангажираност

154. Държавите могат да бъдат държани отговорни за действия на своите власти независимо от това, дали тези действия са били извършени в пределите на техните граници или извън тях, дори когато са довели до последици отвъд собствените им територии (вж. *Drozd and Janousek v. France and Spain*, § 91; *Soering v. the United Kingdom*, § 86 и 91; *Loizidou v. Turkey*, § 62). Това обаче може да стане само по изключение (*Ilaşcu and Others v. Moldova and Russia* [ГО]; *Banković and Others v. Belgium and 16 Other Contracting States* (РД) [ГО]), а именно – когато една договаряща държава има ефективен контрол върху определен район или поне разполага с решаващо влияние върху него (*Ilaşcu and Others v. Moldova and Russia* [ГО], § 314, 382, и 392; *Medvedyev and Others v. France* [ГО], § 63–64, а за концепцията за „всеобхватния контрол“ – *Ilaşcu and Others v. Moldova and Russia* [ГО] § 315–316; *Banković and Others v. Belgium and 16 Other Contracting States* [ГО] (РД), § 67 и следващите, и § 79–82; *Cyprus v. Turkey* [ГО], § 75–81; *Loizidou v. Turkey*, § 52; *Markovic and Others v. Italy* [ГО], § 54).

155. Една държава може да бъде привлечена към отговорност за нарушаване на права по Конвенцията на лица, намиращи се на територията на друга държава, но за които е установено, че са под властта и контрола на първата държава чрез нейни длъжностни лица, действащи, законно или не, във втората държава (*Issa and Others v. Turkey*, § 71; *Illich Ramirez Sánchez v. France*

^{*} Текстът е достъпен само на френски език.

(РД); *Öcalan v. Turkey* [GC], § 91; *Medvedyev and Others v. France* [ГО], § 66–67).

Относно действия, извършени в буферна зона на ООН, вж. *Isaak and Others v. Turkey* (РД).

156. За територии, които от правно гледище са под юрисдикцията на дадена държава, но не са под ефективната власт, респ. контрол на тази държава, жалбите могат да бъдат сметнати за несъвместими с разпоредбите на Конвенцията (*An and Others v. Cyprus* (РД), обаче трябва да се държи сметка за позитивните задължения на държавата според Конвенцията (вж. *Ilaşcu and Others v. Moldova and Russia* [ГО], § 312–313, § 333 и следващите). Вж. и *Stephens v. Cyprus, Turkey and the United Nations* (РД).

157. Има изключения от принципа, че физическото присъствие на дадено лице на територията на някоя договаряща страна води до поставянето му под юрисдикцията на тази страна, например когато държавата е предоставила седалище на органите на международна организация, срещу която са насочени оплакванията на жалбоподателя. Само фактът, че един международен наказателен съд има своето седалище и помещения в Нидерландия, не е достатъчно основание към тази държава да бъдат насочени оплаквания за действия или бездействия от страна на международния съд във връзка с осъждането на жалбоподателите (*Galić v. the Netherlands* (РД) и *Blagojević v. the Netherlands* (РД)). Относно жалба срещу ответната държава като постоянно седалище на международна организация вж. *Lopez Cifuentes v. Spain* (РД), § 25–26. Относно приемането на международна гражданска администрация на територията на ответната държава вж. *Berić and Others v. Bosnia and Herzegovina* (РД), § 30.

158. Простото участие на една държава в производства, образувани срещу нея в друга държава, не е равнозначно само по себе си на упражняване на извънтериториална юрисдикция (*McElhinney v. Ireland and the United Kingdom* [ГО] (РД); *Treska v. Albania and Italy* (РД); *Manoilescu and Dobrescu v. Romania and Russia* (РД), § 99–111).

159. Отговорността на договарящите страни за действия на частни лица, традиционно разглеждана под рубриката за съв-

* Текстът е достъпен само на френски език.

местимост *ratione personae*, може също да зависи от клаузите за индивидуалните права в Конвенцията и от обхвата на позитивните задължения, свързани с тези права (вж. например *Siliadin v. France*, § 77–81; *Beganović v. Croatia*). Отговорността на държавата може да бъде ангажирана според Конвенцията като резултат от мълчаливото съгласие или одобрение от страна на нейните власти на действията на частни лица, нарушаващи правата по Конвенцията на други лица, намиращи се под юрисдикцията на същата държава (*Plaşcu and Others v. Moldova and Russia* [ГО], § 318).

160. Съдът е утвърдил и принципи за извънтериториална отговорност при арест и задържане в контекста на производството по екстрадиция (*Stephens v. Malta (№ 1)*, § 52).

4. Въпроси, засягащи възможната отговорност на държавите – страни по Конвенцията, поради действия или бездействия, свързани с членството им в международна организация

161. Конвенцията не може да бъде тълкувана по начин, който да позволява на Съда да подлага на надзор действия и бездействия на договарящите страни, уредени от резолюции на Съвета за сигурност към ООН и извършени преди или по време на мисии на ООН за осигуряване на международния мир и сигурност. Обратното би означавало намеса в изпълнението на ключова мисия на ООН (*Behrami and Behrami v. France and Saramati v. France, Germany and Norway* [ГО] (РД), § 146–152).

162. Що се отнася до решенията на международните съдилища, Съдът чрез разширително тълкуване е постановил, че няма юрисдикция *ratione personae* да се занимава с жалби, засягащи настоящи производства пред **Международния наказателен съд** за бивша Югославия (МНСБЮ), създаден с резолюция на Съвета за сигурност на ООН (*Galić v. the Netherlands* (РД) and *Blagojević v. the Netherlands* (РД)). Относно уволнението на длъжностни лица с решение на Върховния представител за Босна и Херцеговина, чиято власт произтича от резолюции на Съвета за сигурност на ООН, вж. *Berić and Others v. Bosnia and Herzegovina* (РД), § 26 и следващите.

163. Не може да се твърди, че договаряща страна е нарушила Конвенцията заради решение или мярка, постановени от орган на международна организация, на която тази страна е член, когато не е установено или дори не се твърди, че защитата на основни права, най-общо предоставена от въпросната международна организация, не е „еквивалентна“ на тази, която Конвенцията осигурява, и когато въпросната държава не е била пряко или непряко замесена в осъществяването на оспореното действие (*Gasparini v. Italy and Belgium* (РД)).

164. По подобен начин Съдът е постановил, че няма юрисдикция *ratione personae* да се занимава с оплаквания, насочени срещу индивидуални решения на компетентен орган на международна организация в контекста на трудов спор, изцяло попадащ в рамките на вътрешния правен ред на такава организация, представляваща юридическо лице, отделено от страните – членки, когато тези страни в нито един момент не са се намесили пряко или непряко в спора и никакво тяхно действие или бездействие не е ангажирало отговорността им по Конвенцията: *Boivin v. 34 Member States of the Council of Europe* (РД) – индивидуален трудов спор с Евроконтрол; *Lopez Cifuentes v. Spain** (РД) – дисциплинарно производство в рамките на Международния съвет по маслините, § 28–29; *Beygo v. 46 Member States of the Council of Europe** (РД) – дисциплинарно производство в рамките на Съвета на Европа. Относно твърдения за нарушения на Конвенцията при уволнение на длъжностно лице от Европейската комисия и процедурата по обжалване пред Първоинстанционния съд и Съда на ЕО: *Connolly v. 15 Member States of the European Union** (РД). Относно производството пред Европейската патентна служба вж. *Rambus Inc. v. Germany* (РД).

Добре е да се сравнят тези изводи с разгледания от Съда структурен дефицит във вътрешния механизъм на една международна организация, на която засегнатите държави – страни по Конвенцията, са прехвърлили част от суверенните си правомощия, и спорът е бил за това, че защитата на основните права, предоставена от тази организация, не е била „еквивалентна“ на защи-

* Текстът е достъпен само на френски език.

тата, осигурена от Конвенцията: *Gasparini v. Italy and Belgium** (РД).

165. Съдът възприема различен подход към случаи, в които е налице пряка или непряка намеса на ответната държава в съответния спор, което ангажира международната ѝ отговорност (вж. *Bosphorus Hava Yollarý Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi (Bosphorus Airways) v. Ireland* [ГО], § 153, и го сравни с *Behrami and Behrami v. France and Saramati v. France, Germany and Norway* [ГО] (РД), § 151), като например:

- решение жалбоподателят да не бъде регистриран като глашподавател въз основа на договор, съставен в рамките на Европейските общности (*Matthews v. the United Kingdom* [ГО]);

- прилагане спрямо жалбоподателя на френски закон, въвеждащ директива на Общността (*Cantoni v. France*);

- отказан достъп до съдилищата в Германия (*Beer and Regan v. Germany* [ГО] и *Waite and Kennedy v. Germany* [ГО]);

- конфискация на територията на ответната държава, извършена от нейните власти по заповед на министър и в съответствие със задълженията му по общностното право (*Bosphorus Airways v. Ireland*) (общностен регламент, който самият е издаден по силата на резолюция на Съвета за сигурност към ООН – вж. § 153–154);

- запитване на местен съд до Съда на ЕО (*Coöperatieve Producentenorganisatie van de Nederlandse Kokkelvisserij U. A. v. the Netherlands* (РД)).

166. Ето защо по отношение на **Европейския съюз** жалби срещу отделни негови страни-членки, свързани с прилаганото от тях общностно право, няма да са непременно недопустими на това основание (*Bosphorus Airways v. Ireland* [ГО], § 137; *Matthews v. the United Kingdom* [ГО], § 26–35).

167. Що се отнася до жалби, подадени направо срещу институции на Европейската общност, която не е страна по Конвенцията, източникът във връзка с обявяването им за недопустими *ratione personae* е по-отдавнашен (*Confédération française démocratique du travail v. the European Communities*; алтернативно за страните-членки (а) заедно и (б) поотделно, вж. решение-

* Текстът е достъпен само на френски език.

то по допустимост по същото дело; вж. и другите препратки в *Bosphorus Airways v. Ireland*, § 152; по-скорошен източник е *Coöperatieve Producentenorganisatie van de Nederlandse Kokkelvisserij U. A. v. the Netherlands* (РД). Тази позиция е възприета и за **Европейската патентна служба** (*Lenzing AG v. the United Kingdom* (РД).

168. По въпроса дали отговорността на дадена държава може да се ангажира във връзка с нейната конституция, когато тя самата е анекс към международен договор, вж. *Sejdić and Finci v. Bosnia and Herzegovina* [ГО], § 30.

Б. Несъвместимост *ratione loci*

Чл. 35, § 3 – Условия за допустимост

3. Съдът обявява за недопустима всяка индивидуална жалба, подадена на основание чл. 34, когато счете, че:

(а) жалбата е несъвместима с разпоредбите на конвенцията или на протоколите към нея...

Чл. 32, § 1 и 2 – Юрисдикция на съда

1. Юрисдикцията на съда се разпростира върху всички въпроси, засягащи тълкуването и прилагането на конвенцията и на протоколите към нея, които са отнесени до него в съответствие с чл. 33, 34, 46 и 47.

2. В случай на спор относно юрисдикцията на съда въпросът се решава от съда.

1. Принципи

169. Съвместимостта *ratione loci* изисква твърдяното нарушение на Конвенцията да е било извършено в рамките на юрисдикцията на ответната държава или на територията, ефективно контролирана от нея (*Cyprus v. Turkey* [ГО], § 75–81; *Drozd and Janousek v. France and Spain*, § 84–90).

170. Когато жалбите се основават на събития, случили се на територия извън договарящата държава, и няма връзка между тези събития и който и да е орган на власт под юрисдикцията на договарящата държава, те ще бъдат отхвърлени като несъвместими *ratione loci* с Конвенцията. Съдът сам трябва да се увери, че има юрисдикция: *Blečić v. Croatia* [GC], § 65 и 67.

171. Когато жалбите се отнасят до **действия, извършени извън територията на договарящата държава**, правителството може да направи предварително възражение, че жалбата е несъвместима *ratione loci* с разпоредбите на Конвенцията (*Loizidou v. Turkey*, § 55). Такова възражение ще бъде разгледадено от позицията на чл. 1 от Конвенцията (за обхвата на понятието „юрисдикция“ по този текст вж. *Banković and Others v. Belgium and 16 Other Contracting States* [ГО] (РД), § 75).

172. Ясно е обаче, че дадена държава ще отговаря за действията на своите дипломатически и консулски представители в чужбина и никакъв проблем за несъвместимост *ratione loci* не може да възникне във връзка с **дипломатическите мисии** (*X v. the Federal Republic of Germany* (РД); *W. M. v. Denmark* (РД), § 1 и препратките там) или по повод на действия, извършени на борда на **самолет или кораб**, регистриран в тази държава или носещ нейното знаме (*Banković and Others v. Belgium and 16 Other Contracting States* [ГО] (РД), § 73).

173. И на последно място, констатацията за липса на юрисдикция *ratione loci* няма да освободи Съда от разглеждане на въпроса дали жалбоподателите не попадат под юрисдикцията на една или повече договарящи държави за целите на чл. 1 от Конвенцията (*Drozd and Janousek v. France and Spain*, § 90).

Следователно възраженията, че жалбоподателите не попадат под юрисдикцията на някоя ответна държава, по-скоро биха могли да се направят под формата на претенции за несъвместимост *ratione personae* на жалбата с Конвенцията (вж. становищата на ответните правителства в *Banković and Others v. Belgium and 16 Other Contracting States* [ГО] (РД), § 35; *Ilaciu and Others v. Moldova and Russia* [ГО], § 300; *Weber and Saravia v. Germany* (РД).

2. Специфични случаи

174. Що се отнася до жалба, засягаща **зависима територия**, ако договарящата държава не е направила **декларация по чл. 56** (предишен чл. 63) за разпространение на Конвенцията върху въпросната територия, жалбата ще е несъвместима *ratione loci* (*Gillow v. the United Kingdom*, § 60–62; *Bui Van Thanh and Oth-*

ers v. the United Kingdom (РД); *Yonghong v. Portugal* (РД). Чрез разширително тълкуване това се отнася и до протоколите към Конвенцията (*Quark Fishing Limited v. United Kingdom* (РД).

Когато договарящата държава е направила такава декларация, няма да възникне проблем с несъвместимостта (*Tyrer v. the United Kingdom*, § 23).

175. Ако **зависимата територия стане независима**, декларацията автоматично губи сила. Последващи жалби срещу държавата метрополия ще бъдат обявени за несъвместими *ratione personae* (*Church of X v. the United Kingdom* (dec.)).

176. Когато зависимата територия стане част от територията на метрополията и тя е договаряща държава, Конвенцията автоматично ще се приложи и в **предишната зависима територия** (вж. *Hingitq 53 and Others v. Denmark*).

V. Несъвместимост *ratione temporis*

Член 35, § 3 – Условия за допустимост

3. Съдът обявява за недопустима всяка индивидуална жалба, подадена на основание чл. 34, когато счете, че:

(а) жалбата е несъвместима с разпоредбите на конвенцията или на протоколите към нея...

Член 32, § 1 и 2 – Юрисдикция на съда

1. Юрисдикцията на съда се разпростира върху всички въпроси, засягащи тълкуването и прилагането на конвенцията и на протоколите към нея, които са отнесени до него в съответствие с чл. 33, 34, 46 и 47.

2. В случай на спор относно юрисдикцията на съда въпросът се решава от съда.

1. Общи принципи

177. В съответствие с **общите правила на международното право (принципа за изключване на обратното действие на договорите)** разпоредбите на Конвенцията не обвързват една договаряща страна по отношение на действие или факт, случили се преди датата на влизане на **Конвенцията в сила** за тази страна, както и по отношение на всяка ситуация, престанала да

съществува преди тази дата (*Blečić v. Croatia* [ГО], § 70; *Šilih v. Slovenia* [ГО], § 140; *Varnava and Others v. Turkey* [ГО], § 130).

178. Юрисдикцията *ratione temporis* покрива само периода след ратифицирането на Конвенцията или протоколите към нея от ответната държава. Но Конвенцията не налага на договарящите държави специфичното задължение да предоставят удовлетворение за злини или вреди, причинени преди датата на ратифициране (*Kopecký v. Slovakia* [ГО], § 38).

179. След датата на ратифициране всички твърдяни действия или бездействия на държавата трябва да съответстват на Конвенцията или на протоколите към нея, а последващите факти ще попаднат под юрисдикцията на Съда, дори и да представляват само продължения на вече съществуваща ситуация (*Almeida Garrett, Mascarenhas Falcão and Others v. Portugal*, § 43). Съдът обаче може да зачете факти, случили се преди датата на ратифициране, доколкото може да се приеме, че те са създали ситуация, продължаваща и след тази дата, или че са релевантни за разбирането на факти, възникнали след тази дата (*Hutten-Czapska v. Poland* [ГО], § 147–153).

180. Съдът е длъжен да преценява своята компетентност *ratione temporis* **по свой собствен почин и на всеки етап от производството**, тъй като това е по-скоро въпрос за юрисдикцията на Съда, а не толкова въпрос за допустимост в тесния смисъл на думата (*Bleuić v. Croatia*, § 67).

2. Прилагане на тези принципи

а) Решаваща дата на ратифициране на Конвенцията или на приемане на юрисдикцията на институциите, посочени в нея

181. По принцип решаващата дата за определяне на юрисдикцията на Съда по време е датата на **влизане в сила на Конвенцията и протоколите към нея** по отношение на засегнатата страна (вж. например *Šilih v. Slovenia* [ГО], § 164).

182. Все пак Конвенцията от 1950 г. постави приемането на компетентността на Комисията да разглежда индивидуални жалби (чл. 25) и юрисдикцията на Съда (чл. 46) в зависимост от специални **декларации** на договарящите страни с такова действие.

Бе възможно тези декларации да съдържат ограничения, особено с оглед на действието във времето. Спрямо страните, направили такива декларации след датата на ратифициране на Конвенцията, Комисията и Съдът **ограничиха юрисдикцията си по време**, като изключиха фактите, попаднали в периода **между влизането на Конвенцията в сила и депозирането на съответните декларации** (*X v. Italy* (РД); *Stamoulakatos v. Greece* (№ 1), § 32).

183. Когато декларацията **не съдържа ограничение във времето** (вж. декларацията на Франция от 2.10.1981), институциите по Конвенцията са признали **обратното действие** на приемането на тяхната юрисдикция (*X v. France* (РД)).

Ограниченията във времето, включени в тези декларации, **остават валидни** за определянето на юрисдикцията на Съда да приема индивидуални жалби по силата на действащия сега чл. 34 от Конвенцията според правилото на чл. 6 от **Протокол № 11¹** (*Blečić v. Croatia* [ГО], § 72). Съдът, като е взел предвид предишната система като цяло, е сметнал, че има юрисдикция от времето на първата декларация, признала правото на индивидуална жалба до Комисията, независимо от промеждутъка от време между декларацията и признаването на юрисдикцията на Съда (*Cançoçak v. Turkey*, § 26; *Yorgiyadis v. Turkey*, § 24; *Varnava and Others v. Turkey* [ГО], § 133).

б) Факти, настъпили непосредствено един след друг преди или след влизане в сила на Конвенцията или депозиране на декларация

184. Юрисдикцията на Съда по време трябва да се определя във връзка с фактите, съставляващи твърдяната намеса в упражняването на правото. Ето защо е от значение във всеки отделен случай да се определи точното време на твърдяната намеса. Когато прави това, Съдът трябва да отчита както фактите, от

¹ „В случай че високодоговаряща страна е декларирала, че признава компетенцията на Комисията или юрисдикцията на Съда съгласно стария чл. 25 или чл. 46 от Конвенцията по отношение на въпроси, възникнали или основаващи се на факти, възникнали след такава декларация, това ограничение продължава да бъде валидно и за юрисдикцията на Съда съгласно този протокол.“

които жалбоподателят се оплаква, така и обхвата на правото по Конвенцията, за което се твърди, че е било нарушено (*Blečić v. Croatia* [ГО], § 82; *Varnava and Others v. Turkey* [ГО], § 131).

185. Когато прилага този тест към различни съдебни решения, постановени преди или след решаващата дата, Съдът се интересува от **окончателното решение, което само по себе си е способно да наруши правата на жалбоподателя** (решението на Върховния съд, прекратило наемното отношение на жалбоподателя в *Blečić v. Croatia* [ГО], § 85; или решението на околийския съд в *Mrkić v. Croatia* (РД), въпреки наличието на **последващи средства за защита, които единствено са довели до това да позволят намесата да продължи** (последващото решение на Конституционния съд, потвърдило решението на Върховния съд в *Blečić v. Croatia* [ГО], § 85; или решенията на Върховния съд и на Конституционния съд в *Mrkić v. Croatia* (РД).

Последващото неуспешно прибегване до средства за защита, целящи поправяне на последиците от тази намеса, не може да я постави в обхвата на юрисдикцията на Съда по време (*Bleuiž v. Croatia* [ГО], § 77–79). Съдът неведнъж е напомнял, че местните съдилища не могат да бъдат заставяни да прилагат Конвенцията с обратна сила спрямо намеси, извършени преди решаващата дата (*Varnava and Others v. Turkey* [ГО], § 130).

Някои примери от дела:

186. Намеси, осъществени преди решаващата дата, и окончателни съдебни решения, постановени след нея: *Meltex Ltd v. Armenia* (РД). Намеси след решаващата дата: *Lepojić v. Serbia*, § 45; *Filipović v. Serbia*, § 33.

Използване на доказателства, получени в резултат на малтретиране преди решаващата дата, в съдебни решения, постановени след нея: *Harutyunyan v. Armenia*, § 50.

Иск за обявяване на нищожност на титул за собственост, предявен преди решаващата дата, по който производството е приключило след нея (*Turgut and Others v. Turkey*^{*}, § 73).

^{*} Текстът е достъпен само на френски език.

Дата на окончателно обявяване на нищожност на титул за собственост: *Fener Rum Patrikliđi (Ecumenical Patriarchate) v. Turkey** (РД).

187. Вж. още:

– отсъствено осъждане на жалбоподател от гръцките съдилища преди декларацията на Гърция по чл. 25, въпреки жалбите срещу осъждането, подадени след датата на декларацията и оказали се в последна сметка неуспешни (*Stamoulakatos v. Greece (№ 1)*, § 33);

– решение на Централната избирателна комисия, постановено преди датата на ратифициране, с което се отклонява молба на жалбоподателя да подпише петиция, без да има залепена марка в паспорта му, при което процедурите, започнали по този повод, са били проведени след датата на ратифициране (*Kadiiis v. Latvia** (РД));

– уволнение на жалбоподателя и заведено от него дело по този повод преди ратифицирането, последвано от решение на Конституционния съд след датата на ратифициране (*Jovanović v. Croatia* (РД));

– министерска заповед, прехвърляща управлението на компанията на жалбоподателите на съвет, назначен от министъра на икономиката, която по този начин ги е лишила от достъп до съд, при което решението на Върховния съд, отхвърлящо жалбата на жалбоподателите, е било постановено след решаващата дата (*Kefalas and Others v. Greece*, § 45);

– осъждане на жалбоподателя след съответната декларация по чл. 46 заради негови изявления пред журналисти, направени преди декларацията (*Zana v. Turkey*, § 42);

– претърсване на помещенията на компанията на жалбоподателя и изземване на документи, въпреки че последвалите процедури са били изпълнени след ратификацията (*Veeber v. Estonia (№ 1)*, § 55); вж. и *Kikots and Kikota v. Latvia* (РД).

188. Все пак, ако жалбоподателят направи отделно оплакване за съвместимостта на последвалите процедури с някой член от Конвенцията, Съдът може да обяви, че има юрисдикция *ratione*

* Текстът е достъпен само на френски език.

temporis във връзка с тези процедури (касационна жалба до Върховния съд срещу разпореждането на първоинстанционния съд да се спре производството и разпространението на вестник – вж. *Kerimov v. Azerbaijan* (РД).

189. Тестът и критериите, установени по *Blečić v. Croatia* [ГО], имат общ характер; особеното естество на някои права, като предвидените в **чл. 2 и чл. 3** от Конвенцията, трябва да се има предвид при прилагането на тези критерии (*Šilih v. Slovenia* [ГО], § 147).

3. *Обособени ситуации*

а) *Продължаващи нарушения*

190. Институциите по Конвенцията са приели разпространето на тяхната юрисдикция *ratione temporis* и върху ситуации, включващи **продължаващо нарушение, започнало преди влизането на Конвенцията в сила, но продължило след това** (*De Becker v. Belgium* (РД).

191. Съдът е следвал този подход по няколко дела, засягащи **правото на собственост**:

– продължаващо незаконно завземане, без обезщетение от страна на военния флот, на земя, принадлежаща на жалбоподателите (*Papamichalopoulos and Others v. Greece*, § 40);

– отказан достъп на жалбоподателя до негова собственост в Северен Кипър (*Loizidou v. Turkey*, § 46–47);

– неизплащане на окончателно обезщетение за национализирано имущество (*Almeida Garrett, Mascarenhas Falcão and Others v. Portugal*, § 43);

– продължаваща невъзможност на жалбоподателката да върне владението си върху нейната собственост и да получи адекватна наемна цена срещу отдаването на къщата ѝ под наем, което е последица от закони, действали преди и след ратифицирането от страна на Полша на Протокол № 1 (*Hutten-Czapska v. Poland* [GC], § 152–153).

192. **Ограничения:** простото **лишаване** на дадено лице от неговото жилище или **собственост** е по принцип „незабавен акт“ и не води до продължаваща ситуация на „лишаване“ от правата, за които става дума (*Blečić v. Croatia* [ГО], § 86 и препратките

там). Относно специфичния случай на извършено след 1945 г. лишаване от притежания, придобити по времето на предишен режим на управление, вж. препратките, посочени в *Preussische Treuhand GmbH & Co. Kg a. A. v. Poland* (РД), § 55–62.

193. Продължаващото естество на едно нарушение може да се установи и по отношение на всеки друг член от Конвенцията (за чл. 2 и смъртното наказание, наложена на жалбоподателите преди решаващата дата, вж. *Ilaşcu and Others v. Moldova and Russia* [ГО], § 406–408).

б) Процедурното задължение по чл. 2 за разследване на смъртни случаи: производства, отнасящи се до факти извън юрисдикцията на Съда по време

194. Позитивното задължение за **извършване на ефективно разследване по чл. 2** от Конвенцията е определено от Съда като самостоятелно задължение, способно да обвърже държавата, дори когато смъртта е настъпила преди решаващата дата. Съдът е установил принципа, че има юрисдикция по време, когато става дума за съобразяване с процедурното задължение по чл. 2 за случаи на смърт, настъпила преди периода, попадащ в неговата юрисдикция. Юрисдикцията му покрива процесуални действия или бездействия, извършени или допуснати след решаващата дата, но с известни ограничения от гледище на принципа на правната сигурност (*Šilih v. Slovenia* [ГО], § 159–167, и особено § 161–163 – в случая става дума за смърт, настъпила преди датата на влизане на Конвенцията в сила, но пороците и пропуските при водене на разследването са били допуснати след тази дата. За да станат приложими процедурните задължения, наложени от чл. 2, следва да се установи, че значителна част от процесуалните стъпки са били предприети или е трябвало да бъдат предприети, след като съответната държава е ратифицирала Конвенцията. Изискуемото от процедурния аспект на чл. 2 разследване не е средство за защита от гледище на целите на чл. 35.

в) Процедурното задължение по чл. 2 за разследване на случаи на изчезвания, станали преди решаващата дата

195. Задължението за разследване на подозрителни изчезвания се отличава от задължението за разследване на подозрител-

на смърт или на убийство; едно изчезване не е „мигновено“. Ето защо процедурното задължение ще продължава потенциално да съществува, докато съдбата на изчезналия е неизвестна, а трайният неуспех в провеждането на нужното разследване ще се смята за продължаващо нарушение, дори и ако евентуално може да се предположи, че е настъпила смърт (*Varnava and Others v. Turkey* [ГО], § 148–149).

г) *Процедурното задължение по чл. 3*

196. Решението на Голямото отделение по *Šilih v. Slovenia* установява принципи относно самостоятелността на процедурните задължения (§ 148–163), и по-специално два приложими критерия (§ 162–163), определящи дали Съдът има юрисдикция *ratione temporis*, когато фактите, отнасящи се до материалното действие на **чл. 2** и **чл. 3**, попадат извън периода на неговата юрисдикция, докато фактите, отнасящи се до процедурния аспект – т.е. последващите производства, поне частично попадат в този период (§ 148 – вж. посочените препратки).

д) *Обсъждане на факти отпреди решаващата дата*

197. Съдът приема становището, че той може „да отчете фактите отпреди ратифицирането, доколкото може да се приеме, че те са създали ситуация, продължаваща и след тази дата, или могат да са относими към разбирането на факти, настъпили след нея“ (*Broniowski v. Poland* [ГО] (РД), § 74).

е) *Продължителни производства или задържания*

198. По-особено положение възниква при жалби, отнасящи се до **продължителността на съдебни производства** (чл. 6, § 1), започнали преди ратификацията, но продължили след нея. Макар и юрисдикцията му да е ограничена до периода след решаващата дата, Съдът често, за да се насочи, е вземал предвид състоянието на производствата към тази дата (например *Humen v. Poland* [ГО], § 58–59; *Foti and Others v. Italy*, § 53).

Същото важи за случаи, отнасящи се до **предварителното задържане** (чл. 5, § 3; *Klyakhin v. Russia*, § 58–59) или до **уловията на задържане** (чл. 3) (*Kalashnikov v. Russia*, § 36).

199. Що се отнася до **справедливостта на процеса**, Съдът може да изследва дали недостатъците по време на съдебната фаза не биха могли да се компенсират от процесуалните гаранции по време на разследването, проведено преди решаващата дата (*Barberà, Messegue and Jabardo v. Spain*, § 61 и 84). Когато правят това, съдиите в Страсбург разглеждат процедурите като едно цяло (вж. и *Kerojärvi v. Finland*, § 41).

200. Едно процедурно оплакване по **чл. 5, § 5** не може да попадне под юрисдикцията на Съда по време, щом лишаването от свобода е било изпълнено преди Конвенцията да е влязла в сила (*Korizno v. Latvia** (РД)).

ж) *Право на обезщетение поради неправилно осъждане*

201. Съдът е обявил, че има юрисдикция да разгледа оплакване по **чл. 3 от Протокол № 7**, когато едно лице е било осъдено преди решаващата дата, но присъдата е била отменена след нея (*Matveyev v. Russia*, § 38).

Г. Несъвместимост *ratione materiae*¹

Член 35, § 3 – Условия за недопустимост

3. Съдът обявява за недопустима всяка индивидуална жалба, подадена на основание член 34, когато счете, че:

а) жалбата е несъвместима с разпоредбите на конвенцията или на протоколите към нея ...

Член 32, § 1 и 2 – Компетентност на съда

1. Компетентността на съда обхваща всички въпроси, засягащи тълкуването и прилагането на конвенцията и на протоколите към нея, които са отнесени пред него съгласно членове 33, 34, 46 и 47.

2. При спор относно компетентността на съда той се решава от съда.

202. Несъвместимостта на една жалба или оплакване *ratione materiae* с Конвенцията произтича от материалната компетентност на Съда. За да е съвместимо едно оплакване *ratione ma-*

¹ Обновена на 30.06.2010 г.

* Текстът е достъпен само на френски език.

teriae с Конвенцията, **правото, на което се позовава жалбоподателят, трябва да е защитено от Конвенцията и протоколите към нея, които са влезли в сила.** Например недопустими са жалбите, касаещи правото на издаване на шофьорска книжка (*X v. the Federal Republic of Germany* (РД), правото на самоопределяне (*X v. the Netherlands* (РД) и правото на чужденци да влизат и пребивават в страна-членка (*Pecafiel Salgado v. Spain* (РД)*), тъй като тези права сами по себе си не са сред правата и свободите, гарантирани от Конвенцията.

203. Макар Съдът да няма компетентност да разглежда твърдени нарушения на права, защитени от други международни актове, когато дефинира съдържанието на термините и понятията на Конвенцията, той може и трябва да отчита **актове на международното право, различни от Конвенцията** (*Demir and Baykara v. Turkey* [ГО], § 85).

204. На всеки етап от производството Съдът е длъжен да провери дали е компетентен *ratione materiae*, независимо дали правителството е направило такова възражение (*Tănase v. Moldova* [ГО], § 131).

205. **Жалби по разпоредби на Конвенцията, по отношение на които ответната държава е направила резерва, се обявяват за несъвместими *ratione materiae* с Конвенцията** (вж. например *Kozlova and Smirnova v. Latvia* (РД), ако за целите на чл. 57 от Конвенцията Съдът счита, че резервата е валидна (за резерва, която е била тълкувана като недействителна, вж. *Belilos v. Switzerland*).

206. В допълнение Съдът няма компетентност *ratione materiae* да разгледа дали **Високодоговарящата страна е изпълнила задълженията си, наложени ѝ от решение на Съда.** Съдът не може да се занимава с оплаквания от такова естество, без да навлезе в правомощията на Комитета на Министрите към Съвета на Европа, който следи за изпълнението на решенията по силата на чл. 46, § 2 от Конвенцията. Ролята на Комитета на Министрите в тази област обаче не означава, че предприети от ответната държава мерки за поправяне на устано-

* Текстът е достъпен само на френски език.

вено от Съда нарушение не могат да поставят нов въпрос, по който Съдът не се е произнесъл с решението, и като такива да формират нова жалба, която да може да бъде разгледана от Съда (*Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) v. Switzerland (no. 2)* [ГО], § 62). С други думи Съдът може да разглежда оплакване, че възобновяването на производството на национално ниво като средство за изпълнение на някое негово решение е довело до ново нарушение на Конвенцията (*Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) v. Switzerland (no. 2)* [ГО], § 62; *Lyons v. the United Kingdom* (РД).

207. Въпреки това голямата част от решенията по недопустимост на жалби поради несъвместимост *ratione materiae* са относно обхвата на разпоредбите на Конвенцията и нейните протоколи, и по-конкретно на чл. 6 (**право на справедлив съдебен процес**), чл. 8 (**право на зачитане на личния и семейния живот, дома и кореспонденцията**) и чл. 1 от Протокол 1 (**защита на собствеността**).

1. Понятието „граждански права и задължения“

Член 6, § 1 – право на справедлив съдебен процес

1. Всяко лице, при решаването на правен спор относно неговите **граждански права и задължения** ... има право на справедливо ... гледане на неговото дело ... от ... съд ...

а) Общи изисквания за приложимостта на чл. 6, § 1

208. Понятието „граждански права и задължения“ не може да бъде тълкувано само в светлината на националната правна система на държавата ответник; то има „автономно значение“, произтичащо от Конвенцията. Член 6, § 1 се прилага без оглед на статута на страните, на характера на законодателството, регламентиращо реда за разглеждане на спора, и естеството на органа, компетентен да се произнесе по същността му (*Georgiadis v. Greece*, § 34).

209. При все това обаче принципът, че автономните понятия в Конвенцията трябва да се тълкуват в светлината на съвременните условия, не дава на Съда правото да тълкува чл. 6, § 1 така, сякаш прилагателното „граждански“ (с ограниченията, произтичащи от прилагателното за групата от „права и задължения“,

към които се прилага разпоредбата) не съществува в текста (*Ferrazzini v. Italy* [ГО], § 30).

210. Приложимостта на чл. 6, § 1 по граждански въпроси зависи на първо място от съществуването на спор. На второ място, спорът трябва да е относно „права и задължения“, които поне на защитимо основание да могат да се определят като признати от националното законодателство. На последно място, тези „права и задължения“ трябва да са „граждански“ по смисъла на Конвенцията, макар и чл. 6 сам по себе си да не им придава някакво конкретно съдържание в правните системи на Високодоговарящите страни.

б) Понятието „спор“

211. В думата „спор“ („contestation“ – фр.) трябва да се влага преди всичко реално, а не формално съдържание (*Le Compte, Van Leuven and De Meyere v. Belgium*, § 40).

212. „Спорът“ трябва да е „истински и сериозен“ (*Sporrong and Lönnroth v. Sweden*, § 81). Това изключва например гражданските дела, заведени срещу затворнически власти заради това, че има ХИВ-позитивни затворници в затвора (*Skorobogatykh v. Russia* (РД). По друго дело Съдът е постановил, че „спорът“ е истински, тъй като става въпрос за искане до прокуратурата да подаде касационна жалба, а тя представлява неразделна част от цялото производство, към което жалбоподателят се е присъединил като граждански ищец с цел да му бъде присъдено обезщетение (*Gorou v. Greece (no. 2)*, § 35).

213. Спорът може да се отнася не само до действителното съществуване на право, но и до неговия обхват и упражняването му (*Bentham v. Netherlands*, § 32). Спорът може да е и за факти.

214. Резултатът от производството трябва да е решаващ за въпросното право. Следователно една слаба връзка или далечни последици не са достатъчни, за да бъде приложен чл. 6, § 1. Така например Съдът е постановил, че производство по оспорване на законността на продължаването на разрешителното за работа на атомна централа не попада в обхвата на чл. 6, § 1, защото връзката между разрешението за продължаване и правото на защита на живота, физическия интегритет и собствеността е „твърде сла-

ба и далечна“, тъй като жалбоподателите не са доказали, че лично те са били изложени на опасност, която е конкретна и преди всичко непосредствена (*Balmer-Schafroth and Others v. Switzerland*, § 40; вж. по-скорошното решение *Sdruzeni Jihoceske Matky v. the Czech Republic** (РД). Аналогично производството, заведено от двама държавни служители, за оспорване назначаването на техен колега, може да има само далечна връзка с техни граждански права (а именно тяхното право да бъдат назначени (вж. *Revel and Mora v. France** (РД).

215. Обратно, дело относно построяването на язовир, който би наводнил селото на жалбоподателите (*Gorraiz Lizarraga and Others v. Spain*, § 46), и дело относно експлоатацията на разрешително за разработване на златна мина с филтриране на цианид близо до селата на жалбоподателите (*Taşkın and Others v. Turkey*, § 133) попада в обхвата на чл. 6, § 1. Наскоро по дело относно жалба, подадена от местна природозащитна организация срещу разрешително за проектиране, Съдът е постановил, че съществува достатъчна връзка между спора и претендираното от юридическото лице право, с оглед статута на организацията и нейните учредители и факта, че преследваната от тях цел е дефинирана за конкретно място и има конкретно съдържание (*L'Erabliere A. S. B. L. v. Belgium*, § 28–30).

в) Съществуване на защитимо право по националния закон

216. Член 6 не изисква някакво конкретно съдържание на понятието „право“ в правната система на Високодоговарящата страна и по принцип Съдът трябва да се съобразява с националния закон при преценката дали дадено право съществува. Съдът може да реши, че права като правото на живот, на здраве, на здравословна околна среда и на зачитане на собствеността са признати от националния закон (*Athanassoglou and others v. Switzerland* [ГО], § 44).

217. Въпросното право трябва да има правно основание в националния закон. Съдът не може по пътя на тълкуването на чл. 6, § 1 да създаде материално право, което няма правно основание в конкретната страна (*Fayed v. The United Kingdom*, § 65).

* Текстът е достъпен само на френски език.

218. Дали обаче едно лице има право на иск може да зависи не само от съдържанието, в тесен смисъл, на относимото гражданско право така, както то е дефинирано от националния закон, но и от съществуването на процедурни пречки или ограничения пред възможността за предявяване на иска пред съд. В този случай чл. 6, § 1 от Конвенцията е приложим (*Al-Adsani v. the United Kingdom* [ГО], § 48–49; *Fogarty v. the United Kingdom* [ГО], § 25). По принцип обаче чл. 6 не може да се прилага към материални ограничения пред съществуването на правото по националния закон (*Roche v. the United Kingdom* [ГО], § 119).

219. При преценката дали съществува гражданско „право“ и дали ограниченията му са материални или процедурни отправна точка поначало трябва да е приложимият национален закон и тълкуването му от националните съдилища (*Masson and Van Zon v. the Netherlands*, § 49). Нужно е да се погледне отвъд повърхността, да се провери как самият закон класифицира конкретните ограничения и съсредоточаването да е върху същността (*Van Droogenbroeck v. Belgium*, § 38). На последно място, не е задължително окончателното съдебно решение ретроспективно да лишава оплакванията на жалбоподателите от защитимост (*Le Calvez v. France*, § 56). Така например ограниченият обхват на съдебния контрол спрямо актове на чужда политика (въздушните нападения на НАТО над Сърбия) не може ретроспективно да направи исковете на жалбоподателите срещу държавата незащитими, тъй като за пръв път националните съдилища е трябвало да се произнесат по такъв въпрос (*Markovic and Others v. Italy* [ГО], § 100–02).

220. Прилагайки разграничението между материални ограничения и процедурни пречки в светлината на тези критерии, Съдът е признал, че в обхвата на чл. 6, § 1 попадат гражданските исковете за вреди от непозволено увреждане срещу полицията (*Osman v. the United Kingdom*) или срещу местните власти (*Z and Others v. the United Kingdom* [ГО]). По тези дела Съдът е преценявал дали конкретното ограничение (забрана за преследване или неотговорност) е било пропорционално от гледна точка на чл. 6, § 1. По друго дело Съдът е постановил, че ограничената гражданска отговорност на военнослужещите произтича от материал-

но ограничение и че следователно националният закон не признава „право“ по смисъла на чл. 6, § 1 от Конвенцията (*Roche v. the United Kingdom* [ГО], § 124).

221. Освен това искът на жалбоподателите във връзка с право, признато от националния закон, трябва да е защитим. Съдът е приемал, че асоциации също имат право на защита по чл. 6, § 1, ако претендират признаването на конкретни права и интереси на своите членове (*Gorraiz Lizarraga and Others v. Spain*, § 45) или дори ако претендират права, за които имат право на иск като юридически лица (като например правото на „обществото“ да бъде информирано и да участва във вземането на решения относно околната среда – вж. *Collectif national d'information et d'opposition a l'usine Melox – Collectif Stop Melox et Mox v. France** (РД), или когато искът на асоциацията не може да се счита за *actio popularis* (вж. *L'Erabliere A. S. B. L. v. Belgium**).

222. Когато в законодателството са предвидени условия за упражняването на дадена професия или занаят, кандидатът, който ги удовлетворява, има право да получи разрешение за упражняването на професията или занаята (*De Moor v. Belgium*, § 43). Така например, ако жалбоподателят има защитимо твърдение, че може да покрие законовите изисквания за регистрирането му като лекар, чл. 6 е приложим (*Chevrol v. France*, § 55; вж. обратно *Bouilloc v. France** (РД)). Във всички случаи, когато жалбоподателят се е възползвал от възможността да оспори по съдебен ред законосъобразността на производство относно гражданско право, трябва да се приеме, че има „спор“ относно „гражданско право“, дори ако окончателният извод е бил, че жалбоподателят не е отговорял на законовите изисквания (право на жалбоподателя да продължи да практикува медицинската си специализация, завършена в чужбина, вж. *Kök v. Turkey**, § 37).

г) „Гражданско“ право

223. Преценката дали едно право се счита за гражданско в светлината на Конвенцията трябва да се извърши с оглед материалното съдържание и последиците от правото – а не с оглед правната му квалификация – според националния закон на съот-

* Текстът е достъпен само на френски език.

ветната държава. При упражняването на контролните си функции Съдът трябва също така да отчита целите на Конвенцията и националните правни системи на другите страни-членки (*König v. Germany*, § 89).

224. По принцип е безспорна приложимостта на чл. 6, § 1 към спорове между частни лица, класифицирани по националния закон като граждански (за юридическо разделяне между съпрузи вж. *Airey v. Ireland*, § 21).

е) *Частен характер на правото: имуществено измерение*

225. Съдът приема, че в обхвата на чл. 6, § 1 попадат производства, които според националния закон са „публичноправни“, но чиито резултат има пряко значение за лични права и задължения. Такива производства могат да се отнасят, *inter alia*, до разрешението да се продава земя (*Ringelsen v. Austria*, § 94), дейността на частна клиника (*König v. Germany*, § 94–95), разрешения за строеж (вж., *inter alia*, *Sporrong and Lönnroth v. Sweden*, § 79), притежаването и използването на религиозни сгради (*Sambăta Bihor Greco-Catholic Parish v. Romania* *, § 65), административни разрешения във връзка с изисквания за упражняване на професия (*Bentham v. the Netherlands*, § 36) или лиценз за продажба на алкохолни напитки (*Tre Traktörer Aktiebolag v. Sweden*, § 43). На същото основание чл. 6 е приложим към дисциплинарни производства пред съсловни организации, където предмет на разглеждане е правото да се упражнява професия (*Le Compte, Van Leuven and De Meyere v. Belgium*), към иск за вреди от непозволено увреждане срещу държавата (*X v. France*), към иск за отмяна на административно решение, увреждащо правата на жалбоподателя (*De Geouffre de la Pradelle v. France*), към административни производства относно забрана на риболов във водите, собственост на жалбоподателите (*Alatulkkila and Others v. Finland*, § 49), и към производство за избиране на тръжна оферта, когато то засяга гражданско право – като например правото да не бъдеш дискриминиран на основание религиозни вярвания или политически убеждения при наддаването за договори за публични дейности

* Текстът е достъпен само на френски език.

(*Tinnelly & Sons Ltd and Others and McElduff and Others v. the United Kingdom*, § 61; вж. *a contrario I. T. C. v. Malta* (РД).

226. Член 6, § 1 е приложим към гражданските иски в наказателното производство (*Perez v. France* [ГО], § 70–71), освен към граждански иски, заведени единствено за лично отмъщение или с цел наказване (*Sigalas v. Greece*, § 29). Конвенцията не дава право за преследване или осъждане на трето лице за престъпление. За да попадне едно такова право в обхвата на Конвенцията, то трябва да е неразривно свързано с упражняването от страна на жертвата на правото да предяви граждански иск по националния закон, дори и само за да осигури символично обезщетение или за да защити едно гражданско право, като например правото на „добра репутация“ (вж. *Perez v. France* [ГО], § 70; вж. също *Gorou v. Greece (n° 2)*, § 24). По тази причина чл. 6 е приложим към граждански иски от момента, в който ищецът е конституиран като страна, освен ако той не се е отказал изрично от правото си на обезщетение.

227. Член 6, § 1 е приложим също така към граждански иски за обезщетение за вреди от малтретиране, за което се твърди, че е извършено от държавни служители (*Aksoy v. Turkey*, § 92).

ж) *Разширяване на обхвата и до други видове спорове*

228. Съдът е постановявал, че чл. 6, § 1 е приложим и към спорове относно социални въпроси, включително към производства за уволняване на работник от частна фирма (*Buchholz v. Germany*), към производства по предоставяне на социалноосигурителни плащания (*Feldbrugge v. the Netherlands*) или на социални помощи, дори за неосигурени лица или събития (*Salesi v. Italy*), а също и към производства, отнасящи се до принудителни социалноосигурителни вноски (*Schouten and Meldrum v. the Netherlands*). По тези дела Съдът е заемал становището, че частноправните аспекти доминират над публичноправните. В допълнение е постановявал, че правото на социални помощи е подобно на правото на обезщетение, претендирано от частна фондация за преследването от нацистите (*Woś v. Poland*, § 76).

229. Споровете на държавни служители по принцип попадат в обхвата на чл. 6, § 1. В решението *Pellegrin (Pellegrin v. France* [ГО], § 64–71) Съдът е възприел един функционален критерий. В

решението си *Vilho Eskelinen and Others v. Finland* [ГО], § 50–62, Съдът е решил да възприеме нов подход. Принципът сега е, че по презумпция чл. 6 е приложим и ответното правителство следва да докаже, първо, че жалбоподателят – държавен служител, няма право на достъп до съд по националното право и, второ, че изключването на държавните служители от правата, гарантирани от чл. 6, е оправдано (дори и за действащи военнослужещи и техните искове пред военните съдилища, вж. *Pridatchenko and Others v. Russia*, § 47). По отношение на втория критерий изключването трябва да е „обективно оправдано в интерес на държавата“, което задължава държавата да докаже, че същността на спора е свързана с упражняването на държавни правомощия или че под въпрос е поставена специфичната връзка между държавния служител и държавата. Така, по принцип не би било оправдано изключването от гаранциите на чл. 6 на един обикновен трудов спор, като например спорове за заплата, надбавки или подобни права, на основание специфичното естество на отношенията между конкретен държавен служител и държавата (вж. например спор относно правото на полицейските служители на специфични надбавки в *Vilho Eskelinen and Others v. Finland* [ГО]). Наскоро в светлината на критериите, изведени в решението *Eskelinen*, Съдът постанови, че чл. 6, § 1 е приложим към производство за несправедливо уволнение на служител в посолство (секретар и телефонен оператор в полското посолство, вж. *Cudak v. Lithuania* [ГО], § 44–47), към производства относно правото да заемеш пост на парламентарен асистент (*Savino and Others v. Italy*^{*}) и към дисциплинарно производство срещу съдия (*Olujić v. Croatia*).

230. В обхвата на чл. 6 могат да попаднат и конституционни спорове, ако производството пред Конституционния съд има решаващо значение за изхода от спора (за „гражданско“ право) пред обикновените съдилища (*Ruiz-Mateos v. Spain*).

231. На последно място, чл. 6 е приложим и към други нестриктно имуществени въпроси – такива като околната среда, където спорът може да засегне правото на живот, на здраве и на

* Текстът е достъпен само на френски език.

здравословна околна среда (*Taşkin and Others v. Turkey*); приемните семейства (*McMichael v. the United Kingdom*); правото на свобода (*Laidin v. France* (n° 2), ограничаването на права на затворници (например спорове относно ограниченията, които се налагат на затворници в строго охранявано отделение, вж. *Enea v. Italy* [ГО], § 97–107; или дисциплинарни производства, ограничавщи правото на семейни посещения в затвора, вж. *Gülmez v. Turkey*, § 30); правото на добро име (*Helmets v. Sweden*, § 27); правото на достъп до административни документи (*Loiseau v. France* (РД) и, на последно място, правото на продължаване на висшето образование (*Emine Araç v. Turkey*, § 18–25). Тези разширявания позволяват на Съда да разглежда гражданската част на чл. 6 като обхващаща не само имуществени права, но и индивидуални права от лично естество.

з) *Исключени въпроси*

232. Простото доказване, че един спор е имуществен, не е достатъчно само по себе си за приложимостта на чл. 6, § 1 в неговата гражданска част (*Ferrazzini v. Italy* [ГО], § 25).

233. Въпросите извън обхвата на чл. 6 включват данъчни производства: данъчните въпроси все така са част от същността на публично-властническите прерогативи, където доминира публичното естество на отношението между данъкоплатеца и общността (*Ferrazzini v. Italy* [ГО], § 29). Аналогично са изключени и съкратените обезпечителни производства относно митнически задължения или такси (*Emesa Sugar N. V. v. the Netherlands* (РД).

234. Същите са аргументите и в областта на имиграцията в производствата по предоставяне на политическо убежище или депортиране (жалба срещу заповед за отмяна на заповед да депортиране: *Maaouia v. France* [ГО] § 38; екстрадиция: *Pecafiel Salgado v. Spain* (РД); иск за вреди от лице, на което е било отказано убежище: *Panjeheighalehei v. Denmark* (РД), въпреки голямата вероятност това да се отрази на личния или семейния живот или възможностите за работа. Правото на паспорт и правото на националност не са граждански права за целите на чл. 6 (*Smirnov v. Russia* (РД). Правото на чужденец обаче да кандидатства за разрешително за работа може да попадне в обхвата на

чл. 6 – и за работодателя, и за работника, дори ако по вътрешното право работникът няма *locus standi* да кандидатства за разрешително, ако става въпрос за процедурна пречка, която не засяга същността на правото (*Jurisc and Collegium Mehrerau v. Austria*, § 54–62).

235. Съгласно *Vilho Eskelinen and Others v. Finland* [ГО] спорове, свързани с държавни служители, не попадат в обхвата на чл. 6, когато са налице две условия (вж. § 229 по-горе). Това са случаите на войници, дисциплинарно освободени от служба, които не могат да обжалват пред съд заповедта за уволнение, тъй като се засяга специфичната връзка между жалбоподателя и държавата (*Suküt v. Turkey* (РД)). Същите правила се прилагат и при спор относно възстановяването на съдия след подадена оставка (*Apay v. Turkey** (РД)).

236. На последно място, политическите права, като правото да се кандидатираш на избори и да запазиш мястото си (*Pierre-Bloch v. France*, § 50), правото да получаваш пенсия като бивш член на парламента (*Papon v. France* (РД)) или правото на политическа партия да провежда политически дейности (*Refah Partisi (Prosperity Party) and Others v. Turkey** (РД)) не могат да се приемат за граждански права по смисъла на чл. 6, § 1 от Конвенцията. Аналогично производство, в което на НПО, наблюдаващо провеждането на парламентарни избори, е бил отказан достъп до документи, които не са съдържали информация, свързана със самия жалбоподател, попада извън обхвата на чл. 6, § 1 (*Geraguyun Khorhurd Akumb v. Armenia* (РД)).

и) Приложимост на чл. 6 към производства извън основното производство

237. Обикновено се приема, че предварителни производства като тези по привременни мерки, с които със съдебна заповед се налага обезпечение, не „определят“ граждански права и задължения и поради това обикновено не попадат в рамките на защитата на чл. 6 (вж., *inter alia*, *Verlagsgruppe News GMBH v. Austria* (РД) и *Libert v. Belgium* (РД)). В едно скорошно свое решение обаче Съдът се разграничи от досегашната си практика и

* Текстът е достъпен само на френски език.

възприе нов подход. В *Micallef v. Malta* [ГО], § 83–86, Съдът постанови, че приложимостта на чл. 6 към производствата по временни мерки ще зависи от наличието на определени условия. Първо, правото, разглеждано и в двете производства, трябва да е „гражданско“ по смисъла на Конвенцията. Второ, трябва подробно да се прегледа естеството на временната мярка, нейната цел и последиците от нея върху правото. Винаги, когато може да се приеме, че една привременна мярка ефективно определя разглежданото гражданско право или задължение, без значение каква е нейната продължителност, чл. 6 ще е приложим.

238. Последователни наказателни и граждански производства. Ако вътрешното право предвижда провеждането на два етапа на едно производство – в първото съдът се произнася относно правото на обезщетение за вреди, а във второто определя размера на обезщетението – е разумно за целите на чл. 6, § 1 от Конвенцията да се приеме, че до определянето на точната сума гражданското право не е определено: определянето на едно право води до произнасяне не само относно неговото съществуване, но и относно обхвата му и начина, по който то може да бъде упражнено, което, разбира се, включва оценката на вредите (*Torri v. Italy*, § 19).

239. Изпълнение на съдебни решения. Член 6, § 1 от Конвенцията е приложим към всеки етап от производството по „определяне на ... граждански права и задължения“, включително към етапите след постановяване на решението по същество. Изпълнението на всяко едно съдебно решение трябва следователно да се счита за неразделна част от „съдебния процес“ за целите на чл. 6 (вж. *Hornsby v. Greece*, § 40). Без значение е дали чл. 6 е приложим към първоначалното производство – не е задължително едно изпълнително основание, определящо граждански права, да е резултат от производство, към което е приложим чл. 6 (вж. *Buj v. Croatia*, § 19). Изпълнителен лист, издаден в изпълнение на заповед на чуждестранен съд за конфискация, попада в обхвата на чл. 6 само в гражданскоправната си част (*Saccoccia v. Austria* (РД)).

240. Молби за възобновяване на производство. Член 6 е неприложим към производства по молба за възобновяване на гражданско производство, което е било прекратено с окончател-

но решение (вж. *Sablon v. Belgium*^{*}, § 86). Така е и за производствата по молби за възобновяване на производство след решение на Съда, с което е установил нарушение (вж. *Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) v. Switzerland (no. 2)* [ГО], § 24).

2. Понятието „наказателно обвинение“

Член 6, § 1 – право на справедлив съдебен процес

1. Всяко лице, при решаването на ... основателността на каквото и да е наказателно обвинение срещу него, има право на справедливо и публично гледане на неговото дело в разумен срок от независим и безпристрастен съд, създаден в съответствие със закона.

2. Всяко лице, обвинено в криминално престъпление, се смята за невинно до доказване на вината му в съответствие със закона.

а) Общи принципи

241. Понятието наказателно обвинение има „автономно“ значение, независимо от категоризацията, възприета от националните правни системи на страните-членки (*Adolf v. Austria*, § 30).

242. Понятието „обвинение“ следва да се разбира по смисъла на Конвенцията. То се дефинира като „официално уведомяване на едно лице от компетентен орган, което съдържа твърдение, че то е извършило престъпно деяние“, една дефиниция, която кореспондира на теста дали „положението на [заподозрения] е значително засегнато“ (вж. например *Deweer v. Belgium*, § 42 и § 46 и *Eckle v. Germany*, § 73). Така например изявления, направени от лице, спряно за проверка на пътя, без да е било уведомено за причината за въпросите или за естеството и причината за каквото и да било подозрение срещу него, и без да е било уведомено, че казаното може да се използва срещу него, „съществено засяга“ положението му, макар формално то да не е обвинено в извършването на престъпно деяние (*Aleksandr Zaichenko v. Russia*, § 43).

243. Що се отнася до автономното значение на понятието „наказателно“, Конвенцията не се противопоставя на стъпките към

^{*} Текстът е достъпен само на френски език.

„декриминализация“ сред Високодоговарящите страни. Нарушения обаче, които след декриминализация вече се квалифицират като „правонарушения“, могат да попадат в автономното понятие за престъпление. Да се остави на държавите дискрецията да изключат тези нарушения може да доведе до резултати, несъвместими с предмета и целта на Конвенцията (вж. *Öztürk v. Germany*, § 49).

244. Отправната точка за преценката на приложимостта на наказателния аспект на чл. 6 от Конвенцията се основава на **критериите, изведени в *Engel and Others* (*Engel and Others v. the Netherlands*, § 82–83)**: (1) квалификация по националното право; (2) характер на нарушението; (3) тежест на наказанието, от което е застрашен нарушителят.

245. **Първият критерий** е с относително малка значимост и служи само за отправна точка. Той ще е решаващ, ако вътрешното право квалифицира едно нарушение като престъпление. В обратния случай Съдът ще търси отвъд квалификацията на националното право и ще разгледа по същество въпросната процедура.

246. При оценката на **втория критерий**, който се счита за по-значим (*Jussila v. Finland* [ГО], § 38), могат да се отчитат следните фактори:

- дали правната норма е адресирана само към конкретна група или има общозадължителен характер (*Bendenoun v. France*, § 47);

- дали производството е било инициентирано от орган на власт по силата на негово законово правомощие да прилага това производство принудително (*Benham v. the United Kingdom* [ГО], § 56);

- дали правната норма има наказателен или възпиращ характер (*Öztürk v. Germany*, § 53; *Bendenoun v. France*, § 47);

- дали налагането на санкция е в зависимост от установяването на вина (*Benham v. the United Kingdom* [ГО], § 56);

- каква е квалификацията на подобни производства в правото на други страни – членки на Съвета на Европа (*Öztürk v. Germany*, § 53);

- фактът, че едно нарушение не се отбелязва в криминалното досие, може да има значение, но не е решаващ, тъй като обикно-

вено той е отражение на националната квалификация (*Ravnsborg v. Sweden*, § 38).

247. **Третият критерий** е свързан с максималния размер на възможното наказание, предвидено от приложимия закон (*Campbell and Fell v. the United Kingdom*, § 72; *Demicoli v. Malta*, § 34).

248. **Вторият и третият критерий**, изведени в *Engel and Others v. the Netherlands*, са **алтернативни, а не задължително кумулативни**; за да се приеме, че чл. 6 е приложим, е достатъчно конкретното нарушение по характера си да е престъпление от гледна точка на Конвенцията, или наказанието, предвидено за това нарушение, по характера и тежестта си да принадлежи като правило на „наказателната“ област (*Öztürk v. Germany*, § 54; *Lutz v. Germany*, § 55). Въпреки това **кумулятивният подход** може да бъде възприет, когато от самостоятелния анализ на всеки критерий не може да се достигне до точен извод за съществуването на наказателно обвинение (*Bendenoun v. France*, § 47).

249. Като използват понятията „наказателно обвинение“ и „обвинен в извършване на престъпление“, **трите параграфа на чл. 6** имат предвид идентични ситуации. Следователно тестът за приложимостта на наказателноправния аспект на чл. 6 е еднакъв за трите параграфа.

б) Приложение на общите принципи

Дисциплинарни производства

250. **Нарушения на военната дисциплина**, които са наказуеми с вдвояване в наказателно поделение за период от няколко месеца, попадат в приложното поле на наказателноправната част на чл. 6 от Конвенцията (*Engel and Others v. the Netherlands*, § 85). И обратно, Съдът е приел, че санкцията „строг арест“ с продължителност два дни е твърде кратка като продължителност, за да е от „наказателноправната“ сфера (*Engel and Others v. the Netherlands*, § 85).

251. Чл. 6 от Конвенцията е напълно приложим към производствата пред **военните съдилища** (*Findlay v. the United Kingdom*, § 69).

252. Що се отнася до **професионалните дисциплинарни производства**, въпросът остава неразрешен, тъй като Съдът е

приел за ненужно да се произнесе, като е постановил, че производството попада в гражданскоправната част (*Albert and Le Compte v. Belgium*, § 30). В случай на **дисциплинарно производство**, което завършва с принудително пенсиониране на **държавен служител**, Съдът е постановил, че това производство не е „наказателно“ по смисъла на чл. 6, доколкото националните власти са успели да оставят решението си в чисто административноправната сфера (*Mouillet v. France* (РД)).

253. Като се отдава „дължимото значение“ на контекста в затворите и на специфичния дисциплинарен режим там, чл. 6 може да се прилага и към **нарушения срещу дисциплината в затвора** с оглед на характера на обвинението и характера и тежестта на наказанията (обвинения за заплашване с убийство на пробационен служител и нападение на служител на затвора, наказуемо с 47 допълнителни дни лишаване от свобода, съответно в *Ezeh and Connors v. the United Kingdom* [ГО], § 82; и обратно, вж. *Štitić v. Croatia*, § 51–63, където е постановено, че чл. 6 е неприложим към дисциплинарно производство, завършило с наказание 7 дни в изолатор и ограничаване на свободата на придвижване на жалбоподателя вътре в затвора за период от 3 месеца, но без да е довело до удължаване на наложеното му с присъдата наказание).

254. Производства, отнасящи се до затворническата система като такава обаче, не попадат в приложното поле на наказателноправната част на чл. 6. Така например поставянето на затворник в строго охранявано поделение няма връзка с наказателното обвинение; достъпът до съд за обжалване на тази мярка и вероятните ограничения, които я съпътстват, биха били разгледани в гражданскоправния аспект на чл. 6, § 1 (*Enea v. Italy* [ГО], § 98).

255. Прието е, че мерки, разпоредени от съд въз основа на правилата относно нарушаване на реда в съдебната зала (**неуважение към съда**), не попадат в приложното поле на чл. 6, тъй като са сходни на упражняването на дисциплинарни правомощия (*Ravnsborg v. Sweden*, § 34; *Putz v. Austria*, § 33–37). Характерът и тежестта на наказанието обаче могат да направят чл. 6 приложим към осъждане за неуважение към съда, което според на-

ционалното право е квалифицирано като престъпление (*Kyprianou v. Cyprus* [ГО], § 61–64, относно наказание 5 дни лишаване от свобода), или като правонарушение (*Zaicevs v. Latvia*, § 31–36, относно наказание 3 дни задържане по административен ред).

256. Що се отнася до **нарушаването на поверителността на съдебното следствие**, следва да се прави разлика, от една страна, между лицата, които за разлика от всички останали са обвързани от поверителността на следствието, като съдиите, адвокатите и служителите, тясно свързани с функционирането на съдилищата, и, от друга страна, страните по делото, които не попадат в дисциплинарната компетентност на съдебната система (*Weber v. Switzerland*, § 33 и 34).

257. Относно **неуважението към Парламента** Съдът разграничава правомощията на законодателната власт да урежда своите собствени процедури за намеса в неприкосновеността на членовете си, от една страна, от разшираната юрисдикция да наказва външни лица за действия извън парламента. Първите мерки по своето естество са по-скоро дисциплинарни, докато Съдът приема вторите за наказателни, като отчита общозадължителния характер и тежестта на наказанието, което би могло да бъде наложено (например лишаване от свобода до 60 дни и глоба, *Demicoli v. Malta*, § 32).

Административни, данъчни, митнически и антимонополни производства

258. Следните административни нарушения могат да попаднат в сферата на наказателноправната част на чл. 6:

– пътнотранспортни нарушения, наказуеми с глоба или ограничаване на правото на управление, като отнемане на точки или на книжка (*Lutz v. Germany*, § 182; *Schmautzer v. Austria*; *Malige v. France*);

– малозначителни деяния в нарушение на обществения ред (*Lauko v. Slovakia*);

– нарушения на социалноосигурителното законодателство (недеклариране на трудов договор въпреки скромния размер на наложената глоба, *Hüseyin Turan v. Turkey*^{*}, § 18–21).

^{*} Текстът е достъпен само на френски език.

259. Обратно, Съдът не счита, че чл. 6 е приложим към предпазни мерки, като незабавно отнемане на шофьорска книжка (*Escoubet v. Belgium* [ГО]).

260. Член 6 е приложим към **производства по налагане на данъчни глоби** по следните причини: (1) законът, регламентиращ санкциите, е общозадължителен за всички граждани в качеството им на данъкоплатци; (2) глобите нямат за цел да компенсират вреди, а по същество са наказание, което да предотврати повторно нарушение; (3) санкцията има възпираща и наказателна цел; и (4) размерът е съществен (*Bendenoun v. France*). Наказателно-правният характер на нарушението може да бъде достатъчен за приложимостта на чл. 6 въпреки ниския размер на глобата (10% от размера на преизчисленото данъчно задължение в *Jussila v. Finland* [ГО], § 38).

261. Член 6 обаче не обхваща „чистите“ **данъчни производства**, нито производствата, свързани с начисляване на лихва за закъсняло плащане, доколкото тяхната съществена цел е да предоставят на данъчните власти имуществена компенсация, а не толкова да предотвратят повторно извършване (*Mieg de Boofzheim v. France* (РД)).

262. Постановвявано е, че в наказателноправната си част чл. 6 е приложим към **митническото законодателство** (*Salabiaku v. France*), **антимонополното законодателство** (*Société Stenuit v. France*) и към санкции, налагани от съд с компетентност във **финансовоправната сфера** (*Guisset v. France*).

Политически въпроси

263. Санкциите на **избирателното законодателство**, като лишаване от право на кандидатиране на избори и задължение за плащане в полза на хазната на сума, равна на сумата, с която са надхвърлени разходите за изборите, не попадат в наказателноправната част на чл. 6 (*Pierre-Bloch v. France*, § 53–60).

264. **Производства по разпускане на политически партии** са свързани с политически права и следователно не попадат в приложното поле на чл. 6, § 1 (*Refah Partisi (the Welfare Party) and Others v. Turkey** (РД)).

* Текстът е достъпен само на френски език.

265. Постановено е, че чл. 6 не е приложим към **проучвателни комисии, сформирани от парламента**, тъй като тези органи разследват въпроси от обществен интерес (вж. *Montera v. Italia** (РД).

266. Относно **лустрационните производства** наскоро Съдът заключи, че преобладаването на аспекти с наказателно-правно звучене (характер на нарушението – невярна лустрационна декларация – и характера и тежестта на наказанието – забрана за упражняване на определени професии за един дълъг период) могат да подведат тези производства в приложното поле на наказателния аспект на чл. 6 от Конвенцията (*Matyjek v. Poland* (РД); обратно вж. *Sidabras and Džiautas v. Lithuania* (РД).

Експулсиране и екстрадиция

267. Производства по **експулсиране на чужденци** не попадат в наказателноправната част на чл. 6 независимо от обстоятелството, че могат да бъдат образувани в контекста на наказателно производство (*Maaouia v. France* [ГО], § 39). Същият изключващ подход се прилага и към **производства по екстрадиция** (*Peñafiel Salgado v. Spain** (РД) или към производства, свързани с европейската заповед за арест (*Monedero Angora v. Spain** (РД).

268. Въпреки това обаче замяната на наказание лишаване от свобода с депортиране или извеждане от националната територия за период от десет години, когато на засегнатото лице не му е била дадена възможност да изложи становището си и не са съобразени никакви други обстоятелства освен квази-автоматичното прилагане на новоприета разпоредба на наказателния закон, трябва да се третира като наказание по същия начин, както и наказанието, наложено с първоначалната присъда (*Gurguchiani v. Spain*, § 40 и 47–48).

Различни етапи на наказателното производство, спомагателни производства, последващи мерки

269. Мерки, предприети с цел **предотвратяване на безредици или престъпления**, не се покриват от гаранциите на чл. 6

* Текстът е достъпен само на френски език.

(следене от полиция – *Raimondo v. Italy*, § 43, или полицейско предупреждение на непълнолетен, упражнил сексуално насилие над съученичка – *R v. the United Kingdom* (РД).

270. Член 6 може да бъде приложим към случаи на натиск за даване на показания дори и при липса на каквото и да било друго производство, или когато жалбоподателят е оправдан в основното производство (например, когато лице, регистрирано като собственик на МПС, е глобено за отказ да предостави информация за самоличността на шофьора, който се твърди, че е извършил пътнотранспортно нарушение, макар да не е било образувано основното производство – вж. *O'Halloran and Francis v. the United Kingdom* [ГО], § 35).

271. Наказателният аспект на чл. 6, § 1 по принцип е неотносим към производствата по предоставяне на **правна помощ** (*Gutfreund v. France*, § 36–37).

272. По принцип **конфискацията**, засягаща неблагоприятно права на собственост на трето лице при липса на каквато и да е вероятност за образуване на наказателно производство срещу него, не представлява „определяне на наказателно обвинение“ (конфискуване на самолет в *Air Canada v. the United Kingdom*, § 54; конфискуване на златни монети в *AGOSI v. the United Kingdom*, § 65–66). Едно административно предупреждение обаче, съчетано с конфискация на издание (подтикващо към етническа омраза), с оглед възпиращата и наказателната си цел и тежестта на наказанието, попада в наказателноправната сфера (*Balsytė-Lideikienė v. Lithuania*, § 61).

273. Що се отнася до **досъдебното производство** (полицейско разследване, следствие), Съдът разглежда наказателното производство като цяло. Поради това някои изисквания на чл. 6, като изискването за разумен срок или правото на защита могат също да са относими на този етап от производството, доколкото е възможно справедливостта на съдебния процес да бъде сериозно накърнена заради първоначално несъобразяване с тях (*Imbrioscia v. Switzerland*, § 36). Начинът обаче, по който се осигуряват тези гаранции по време на предварителното разследване, зависи от специфичните характеристики на производството и от обстоятелствата по случая (*John Murray v. the United Kingdom*, § 62).

274. Макар съдиите следователи да не решават „наказателно обвинение“, предприетите от тях мерки се отразяват пряко върху хода и справедливостта на последващото производство, включително върху съдебния процес. Следователно може да се приеме, че чл. 6, § 1 е приложим към разследването, водено от съдия следовател, макар да е възможно някои процесуални гаранции на чл. 6, § 1 да не се прилагат (*Vera Fernández-Huidobro v. Spain*, § 108–114).

275. Що се отнася до спирането на наказателното производство на основание депутатски имунитет, макар според чл. 6 от Конвенцията да не съществува право на определен резултат от образувано наказателно производство – на осъждане или на оправдаване, безспорно е гарантирано правото на лицето делото му да бъде отнесено в съда в разумен срок, щом веднъж наказателното производство е започнало срещу него. Следователно невъзможността на един депутат да предизвика вдигането на имунитета си с цел да се защити в наказателно производство, което е било спряно до изтичане на мандата му, попада в приложното поле на чл. 6, § 1 (*Kart v. Turkey* [ГО], § 67–70).

276. Член 6, § 1 е приложим към цялото производство по решаване на всяко „наказателно обвинение“, включително към процеса на **постановяване на присъдата** (например **процедура по конфискация**, която не позволява на националните съдилища да дефинират сумата, която трябва да бъде посочена в заповедта за конфискация – *Phillips v. the United Kingdom*, § 39). В наказателноправната си част чл. 6 може да бъде приложим и към производства, завършващи с разрушаване на къща, построена без разрешение за строеж, тъй като разрушаването може да се разглежда като „наказание“ (*Hamer v. Belgium**, § 60; вж. във връзка с чл. 7 изземването на земя заради незаконни строежи в крайбрежната зона в *Sud Fondi Srl and Others v. Italy** (РД). Той не е приложим обаче към производства по привеждане на първоначалната присъда в съответствие с по-благоприятна разпоредба на нов Наказателен кодекс (*Nurmagomedov v. Russia*, § 50).

* Текстът е достъпен само на френски език.

277. Производствата по изпълнение на присъдите, като производството по прилагане на амнистия (*Montcornet de Caumont v. France* (РД), изпълнение на условна присъда (*Aldrian v. Austria* (РД), трансферно производство по Конвенцията за трансфер на осъдени лица (*Szaby v. Sweden* (РД) или производства по екзекутура, свързани с изпълнение на заповед за конфискация, постановена от чуждестранен съд (*Saccoccia v. Austria* (РД), не попадат в приложното поле на наказателноправната част на чл. 6.

278. По принцип гаранциите на чл. 6 се прилагат за **касационните производства** (*Mefteh and Others v. France* [ГО], § 40) и **производствата пред Конституционния съд** (*Gast and Popp v. Germany*, § 65–66); *Caldas Ramirez de Arrellano v. Spain* (РД), когато тези производства са следващ етап от съответното наказателно производство и резултатът от тях може да е решаващ за осъденото лице.

279. На последно място, чл. 6 не се прилага към **производството по възобновяване на делото**, защото лицето, чиято присъда е вече окончателна и което моли за възобновяване на производството, не е „обвинено в извършване на престъпление“ по смисъла на тази разпоредба (*Fischer v. Austria* (РД). Само новото производство, след уважаване на молбата за възобновяване, може да се свърже с решаване на наказателно обвинение (*Löffler v. Austria*, § 18–19). Производството обаче за отмяна по реда на надзора, в резултат на което присъдата бива изменена, попада в наказателноправната част на чл. 6 (*Vanyan v. Russia*, § 58).

в) *Връзка с други разпоредби на Конвенцията или протоколите към нея*

280. Подпараграф (с) на чл. 5, § 1 допуска лишаване от свобода само във връзка с наказателно производство. Това е видно от неговата формулировка и трябва да се чете във връзка с подпараграф (а) и с параграф 3, които са неразделна част от него (*Ciulla v. Italy*, § 38). Следователно понятието „наказателно обвинение“ също е относимо към приложимостта на гаранциите на **чл. 5 § 1 (а) и (с) и 3** (вж. например *Steel and Others v. the United Kingdom*, § 49). Оттук следва, че производствата във връзка със задържане на някое друго от основанията, изброени в

останалите подпараграфи на чл. 5, § 1, като задържане на душевноболни лица (подпараграф (е), не попада в приложното поле на наказателноправната част на чл. 6 (*Aerts v. Belgium*, § 59).

281. Макар да има тясна връзка между **чл. 5, § 4** и чл. 6, § 1 в областта на наказателното производство, следва да се има предвид, че двете разпоредби преследват различни цели и следователно наказателноправната част на чл. 6 не се прилага към производствата за преглед на законосъобразността на задържането, попадащи в обхвата на чл. 5, § 4, който е *lex specialis* по отношение на чл. 6 (*Reinprecht v. Austria*, § 36, 39, 48 и 55).

282. Понятието „наказание“ по **чл. 7** от Конвенцията също има самостоятелно значение (*Welch v. the United Kingdom*, § 27). При преценката дали съществува „наказание“ Съдът взема за отправна точка въпроса дали въпросната мярка е била наложена след осъждане за „престъпление“. Във връзка с това трябва да се прилага тройният тест, изведен в делото *Engel and Others (Irving Brown v. the United Kingdom)* (РД).

283. На последно място, понятията „престъпление“ и „наказание“ могат да са релевантни за приложимостта на **чл. 2 и чл. 4 от Протокол № 7** (*Greco v. Romania*^{*}, § 81; *Sergey Zolotukhin v. Russia* [ГО], § 52–57).

3. Понятията „личен живот“ и „семеен живот“

Член 8 – Право на зачитане на личния и семейния живот

1. Всеки има право на неприкосновеност на личния и семейния си живот, на жилището и на тайната на кореспонденцията.

2. Намесата на държавните власти в упражняването на това право е недопустима освен в случаите, предвидени в закона и необходими в едно демократично общество в интерес на националната и обществената сигурност или на икономическото благосъстояние на страната, за предотвратяване на безредици или престъпления, за защита на здравето и морала или на правата и свободите на другите.

* Текстът е достъпен само на френски език.

а) Обхват на чл. 8

284. Макар чл. 8 да се стреми към защитата на четири сфери от личната свобода – личния живот, семейния живот, жилището и личната кореспонденция; тези сфери не са взаимно изключващи се и една намеса може едновременно да засегне и личния, и семейния живот (*Menteş and Others v. Turkey*, § 73; *Stjerna v. Finland*, § 37; *López Ostra v. Spain*, § 51; *Burghartz v. Switzerland*, § 24; *Płoski v. Poland*, § 32).

б) Сферата на „личния живот“

285. Липсва изчерпателна дефиниция на понятието „личен живот“ (*Niemietz v. Germany*, § 29), но това е **общо понятие** (*Peck v. the United Kingdom*, § 57; *Pretty v. the United Kingdom*, § 61) и обхваща следните сфери:

– **физическия и психическия интегритет** на дадено лице (*X and Y v. The Netherlands*, § 22), в това число **медицинските и психиатричните прегледи** (*Glass v. the United Kingdom*, § 70–72; *Y. F. v. Turkey*, § 33 във връзка с принудителен гинекологичен преглед; *Matter v. Slovakia*, § 64; *Worwa v. Poland*, § 80), и **психичното здраве** (*Bensaid v. the United Kingdom*, § 47);

– аспекти на индивидуалната **физическа и социална идентичност** (например правото на получаване на информация за установяване на нечий произход и самоличността на неговите родители – *Mikulić v. Croatia*, § 53; *Odièvre v. France* [ГО], § 29), включително изземване на документи, необходими за доказване на нечия самоличност (*Smirnova v. Russia*, § 95–97);

– **личното първо име и фамилия** (*Mentzen v. Latvia* (РД); *Burghartz v. Switzerland*, § 24; *Guillot v. France*, § 21–22; *Güzel Erdagöz v. Turkey*^{*}, § 43);

– **правото на индивида на изображение и фотография** (*Von Hannover v. Germany*, § 50–53; *Sciacca v. Italy*, § 29; *Reklos and Davourlis v. Greece*, § 40);

– личната **репутация** (*Chauvy and Others v. France*, § 70; *Pfeifer v. Austria*, § 35, *Petrina v. Romania*^{*}, § 28) и **чест** (*A. v. Norway*, § 64);

– **полова идентичност** (*B. v. France*, § 43–63), включително

^{*} Текстът е достъпен само на френски език.

правото на юридическо признаване на следоперативна трансексуалност (*Christine Goodwin v. the United Kingdom* [ГО], § 77);

– **сексуална ориентация** (*Dudgeon v. the United Kingdom*, § 41);

– **сексуален живот** (*Dudgeon v. the United Kingdom*, § 41; *Laskey, Jaggard and Brown v. the United Kingdom*, § 36; *A. D. T. v. the United Kingdom*, § 21–26);

– правото да установиш и развиеш **връзка с други човешки същества** и външния свят (*Niemietz v. Germany*, § 29);

– **социални връзки между уседнали мигранти и общността**, в която живеят, без значение дали съществува „семеен живот“ (*Üner v. the Netherlands* [ГО], § 59);

– **емоционална връзка между лица с еднакъв пол** (*Mata Estevez v. Spain* (РД);

– **правото на лично развитие и самостоятелност** (*Pretty v. the United Kingdom*, § 61 and 67) – макар това право да не обхваща всяка публична дейност, всеки може да изисква да има общи дейности с други човешки същества (например лов на диви животни с кучета в *Friend and Countryside Alliance and Others v. the United Kingdom* (РД), § 40–43);

– **правото на зачитане на избора дали да станеш родител** в генетичен смисъл (*Evans v. the United Kingdom* [ГО], § 71). Съдът обаче е оставил отворен въпроса дали правото на осиновяване трябва да попадне в обхвата на чл. 8, разгледан самостоятелно, макар признаването на правото на самотни родители да кандидатстват за разрешение да станат осиновители в съответствие с националното законодателство да попада в „приложното поле“ на чл. 8 (*E. B. v. France* [ГО], § 46 and 49);

– дейности от **професионално или бизнес** естество (*Niemietz v. Germany*, § 29; *Halford v. the United Kingdom*, § 44) и ограничаване на достъпа до определени професии или трудови дейности (*Sidabras and Džiautas v. Lithuania*, § 47–50; *Bigaeva v. Greece**, § 22–25);

– **досиета или данни от личен или обществен характер** (например информация за политическата дейност на дадено лице),

* Текстът е достъпен само на френски език.

събирани и съхранявани от тайните служби или други държавни органи (*Rotaru v. Romania* [ГО], § 43–44; *Amann v. Switzerland* [ГО], § 65–67; *Leander v. Sweden*, § 48; относно ДНК-профил, проби от клетки и пръстови отпечатащи вж. *S. and Marper v. the United Kingdom* [ГО], § 68–86; относно влизане в националната база с данни на извършители на сексуални престъпления вж. *Gardel v. France**, § 58);

– **информация за здравословното състояние на дадено лице** (вж. например информация за заразяване с ХИВ – *Z v. Finland*, § 71, и *C. C. v. Spain**, § 33; или репродуктивни възможности – *K. H. and Others v. Slovakia*, § 44) и **информация за рисковете за нечие здраве** (*McGinley and Egan v. the United Kingdom*, § 97; *Guerra and Others v. Italy*, § 60);

– **етническа принадлежност** (*S. and Marper v. the United Kingdom* [ГО], § 66; *Ciubotaru v. Moldova*, § 53) и **правото на членовете на национално малцинство да съхраняват своята идентичност** и да имат личен и семеен живот в съответствие със своите традиции (*Chapman v. the United Kingdom* [ГО], § 73);

– **информация за личните религиозни и философски убеждения** (*Folgerø and Others v. Norway* [ГО], § 98);

– някои **права на хора с увреждания**: постановявано е, че чл. 8 е приложим към изискване за плащане на данък за неявяване на военна служба от лице, което е било обявено за негодно за военна служба (*Glor v. Switzerland**, § 54), но не и към правото на лице с увреждане да има осигурен достъп до плажа и морето по време на отпуската си (*Botta v. Italy*, § 35);

– **претърсвания и изземвания** (*McLeod v. the United Kingdom*, § 36; *Funke v. France*, § 48);

– **спиране и претърсване** на обществено място (*Gillan and Quinton v. the United Kingdom*, § 61–65);

– **следене на комуникациите** и телефонните разговори (*Halford v. the United Kingdom*, § 44; *Weber and Saravia v. Germany* (РД), без задължително да са били използвани **агенти под прикритие** (*Lüdi v. Switzerland*, § 40);

* Текстът е достъпен само на френски език.

– **видео наблюдение на обществени места**, когато визуалните данни са били записани, съхранени и разкрити на обществото (*Peck v. the United Kingdom*, § 57–63);

– **сериозно замърсяване на околната среда**, което потенциално е възможно да засегне благосъстоянието на хората и да ги лиши от възможността да ползват домовете си, като така се засяга неблагоприятно личният и семейният им живот (*López Ostra v. Spain*, § 51; *Tătar v. Romania**, § 97), включително неприятни миризми от изоставено близко до затвор бунище, които достигат до килията на затворник, а тя е единственото му „жилищно пространство“ за години наред (*Brândușe v. Romania**, § 64–67);

– **въпроси, свързани с погребването на роднини**, където чл. 8 е приложим, без пояснения от Съда по това дали намесата е в понятието за личен или семеен живот: прекомерно забавяне на властите да върнат тялото на дете след аутопсия (*Pannullo and Forte v. France*, § 36); отказ да се разреши пренасяне на урна с тленните останки на съпруга на жалбоподателката (*Elli Poluhas Dödsbo v. Sweden*, § 24); право на майката да присъства на погребението на мъртвороденото си дете, по възможност провеждането на съответна церемония и нейното право тялото на детето ѝ да бъде пренесено с подходящо превозно средство (*Hadri-Vionnet v. Switzerland**, § 52).

286. Макар чл. 8 да гарантира на лицата сфера, в рамките на която те могат свободно да се развиват и да изявяват своята личност (*Brüggemann and Scheuten v. Germany* (РД), § 55), той не е ограничен до мерки, засягащи човек само в дома му или в частната му собственост: съществува зона на взаимодействие между едно лице и другите, дори и в публичен контекст, която може да попадне в обхвата на личния живот (*P. G. and J. H. v. the United Kingdom*, § 56 и 57).

287. Не всеки акт, който засяга неблагоприятно физическия или моралния интегритет, ще представлява намеса в правото на зачитане на личния живот. Третиране обаче, което не достига минималния праг на суровост по чл. 3, може да нарушава чл. 8 в аспекта на личния живот, когато са налице достатъчно неблагоприятни последици.

* Текстът е достъпен само на френски език.

гоприятни последици за физическия и моралния интегритет (вж. *Costello-Roberts v. the United Kingdom*, § 36). При определени обстоятелства е възможно чл. 8 да предостави защита във връзка с условия на задържането, които не достигат изискуемия от чл. 3 праг на суровост (*Raninen v. Finland*, § 63).

в) *Сферата на „семеен живот“*

288. Понятието „семеен живот“ е автономно (*Marckx v. Belgium*, § 31). Следователно дали съществува или не „семеен живот“ е основно фактически въпрос и зависи от реалното съществуване на действителни тесни лични връзки (*K. v. the United Kingdom* (РД). Така Съдът разглежда *de facto* семейните връзки, като например съвместен живот на жалбоподателите при липсата на юридическо признаване на семеен живот (*Johnston and Others v. Ireland*, § 56). Други фактори биха били продължителност на връзката и, в случай на двойки, дали са демонстрирали взаимната си обвързаност с общи деца (*X, Y and Z v. the United Kingdom*, § 36). И отново, макар да няма изчерпателна дефиниция на обхвата на семейния живот, според практиката на Съда той включва следното:

Правото да станеш родител

289. Аналогично на „личен живот“, понятието „семеен живот“ включва правото на зачитане на решението да станеш генетичен родител (*Dickson v. the United Kingdom* [ГО], § 66). Следователно правото на една двойка да се възползва от медицински асистирано възпроизводство попада в обхвата на чл. 8 като проява на личен и семеен живот (*S. H. and Others v. Austria*, § 60). Въпреки това разпоредбите на чл. 8, разгледан самостоятелно, не гарантират нито правото на създаване на семейство, нито правото на осиновяване (*E. B. v. France* [ГО]).

По отношение на децата

290. Естествената връзка между **майка** и нейното **дете** (*Marckx v. Belgium*, § 31; *Kearns v. France*, § 72).

291. Дете, родено от брачен съюз, е *ipso jure* част от тази връзка; оттук от самия момент на раждането на детето и само поради този факт между детето и родителите съществува връзка, равнозначна на семеен живот, която не може да бъде разру-

шена от последващи събития, освен в изключителни обстоятелства (*Ahmut v. the Netherlands*, § 60; *Gül v. Switzerland*, § 32; *Berrehab v. the Netherlands*, § 21; *Hokkanen v. Finland*, § 54).

292. За биологичния баща и неговото дете, родено без брак, относими фактори могат да бъдат фактическото съжителство, характерът на отношенията между родителите и интересът на бащата към детето (*Keegan v. Ireland*, § 42–45; *M. B. v. the United Kingdom* (РД); *Nylund v. Finland* (РД); *Lebbink v. The Netherlands*, § 37–40).

293. По принцип обаче **фактическото съжителство** не е условие *sine qua non* за наличието на семеен живот между родители и деца (*Berrehab v. the Netherlands*, § 21).

294. Осиновени деца и техните осиновители (*X v. France* (РД); *X v. Belgium and the Netherlands* (РД); *Pini and Others v. Romania*, § 139–140 and 143–148). Едно легално и действително осиновяване може да представлява „семеен живот“ дори при липса на съвместно съжителство или някаква реална връзка между осиновеното дете и осиновителите (*Pini and Others v. Romania*, § 143–148).

295. Съдът може да признае съществуването на фактически „семеен живот“ между **приемни родители и настанените при тях деца**, като отчита прекараното време заедно, качеството на техните отношения и ролята на възрастния по отношение на детето (*Moretti and Benedetti v. Italy*^{*}, § 48–52).

296. Връзките между дете и неговите **близки роднини**, като баба и дядо и внуци, доколкото такива роднини могат да представляват съществена част от семейния живот (*Price v. the United Kingdom* (РД); *Bronda v. Italy*, § 51).

297. Семейният живот не приключва, ако детето бъде настанено за отглеждане извън дома (*Johansen v. Norway*, § 52) или ако родителите се разведат (*Mustafa and Armağan Akin v. Turkey*, § 19).

298. По **имиграционните** дела не би имало семеен живот между родители и пълнолетни деца, освен ако те не могат да докажат и допълнителни фактори за зависимост, отделно от нормалните си емоционални връзки (*Slivenko v. Latvia* [ГО], § 97; *Kwakyé-Nti and Dufie v. the Netherlands*^{*} (РД). Такива връзки

^{*} Текстът е достъпен само на френски език.

обаче биха могли да бъдат отчетени като „личен живот“ (*Slivenko v. Latvia* [ГО], § 97). Съдът е приемал в редица дела, отнасящи се до млади пълнолетни, които все още нямат свое семейство, че отношенията с родителите им и другите близки роднини също представлява „семеен живот“ (*Maslov v. Austria* [ГО], § 62).

По отношение на двойките

299. Понятието „семейство“ по чл. 8 не е ограничено единствено до брачни връзки и може да обхваща други *de facto* „семеенни връзки“, когато страните живеят заедно без брак (*Johnston and Others v. Ireland*, § 56).

300. Дори при липсата на съвместно съжителство пак може да има достатъчно връзки за семеен живот (*Kroon and Others v. the Netherlands*, § 30).

301. Бракове, които не са сключени по националния закон, не са пречка за семейния живот (*Abdulaziz, Cabales and Balkandali v. the United Kingdom*, § 63).

302. Годажът сам по себе си не създава семеен живот (*Wakefield v. The United Kingdom* (РД)).

303. Двама души от един и същ пол, които живеят заедно в стабилна връзка, също както връзката между двама души от различен пол, попадат в обхвата на понятието „семеен живот“ (*Schalk and Kopf v. Austria* (неокончателно), § 92–94).

По отношение на други връзки

304. **Братя и сестри** също могат да имат семеен живот (*Moustaquim v. Belgium*, § 36; *Mustafa and Armağan Akin v. Turkey*, § 19), както и чичовци, респ. лели с **племенници** (*Boyle v. the United Kingdom* (Доклад на Комисията), § 41–47). Традиционният подход все пак е, че близките семейни връзки, които не достигат „семеен живот“, като правило попадат в обхвата на „личния живот“ (*Znamenskaya v. Russia*, § 27 и препратките там).

Имуществени интереси

305. „Семейният живот“ включва не само социални, морални и културни връзки – той обхваща и интереси от материално естество, което се доказва, наред с друго, от задължението за из-

дръжка и от запазената част от наследството (*réserve héréditaire*), уредена в законодателството на повечето от Високодоговарящите страни. Поради това Съдът е приел, че правото на наследяване между деца и родители и между баби и дядовци и внуци е толкова тясно свързано със семейния живот, че попада в обхвата на чл. 8 (*Marckx v. Belgium*, § 52; *Pla and Puncernau v. Andorra*, § 26). Член 8 обаче не изисква едно дете да има право да бъде признато за наследник на починалия си родител с цел наследяване (*Haas v. the Netherlands*, § 43). Понятието „семеен живот“ не е приложимо и към искове за вреди срещу трети страни след смъртта на годеницата на жалбоподателя (*Hofmann v. Germany* (РД)).

3. Понятията „жилище“ и „кореспонденция“

Член 8 – Право на зачитане на личния и семейния живот

1. Всеки има право на неприкосновеност на личния и семейния си живот, на жилището и на тайната на кореспонденцията.

2. Намесата на държавните власти в упражняването на това право е недопустима освен в случаите, предвидени в закона и необходими в едно демократично общество в интерес на националната и обществената сигурност или на икономическото благосъстояние на страната, за предотвратяване на безредици или престъпления, за защита на здравето и морала или на правата и свободите на другите.

а) Обхват на чл. 8

306. Макар чл. 8 да се стреми към защитата на четири сфери от личната свобода – личния живот, семейния живот, жилището и личната кореспонденция, тези сфери не са взаимно изключващи се и една намеса може едновременно да засегне и личния, и семейния живот, и жилището, или кореспонденцията (*Mentes and Others v. Turkey*, § 73; *Klass and Others v. Germany*, § 41; *López Ostra v. Spain*, § 51; *Margareta and Roger Andersson v. Sweden*, § 72).

б) Обхват на понятието „жилище“

307. Жилище е автономно понятие и дали една конкретна къща представлява „жилище“, защитено от чл. 8, § 1, ще зависи от фактическите обстоятелства, и главно от съществуването на значими и продължителни връзки с конкретното място (*Prokopovich v. Russia*, § 36; *Gillow v. the United Kingdom*, § 46; *McKay-Kopecka v. Poland* (РД). Нещо повече, терминът „жилище“ в английската версия на чл. 8 не трябва да се тълкува стеснително, тъй като френският му еквивалент „*domicile*“ има по-широко значение (*Niemietz v. Germany*, § 30). Понятието:

- ще обхваща обитаване на къща, **принадлежаща на други хора**, ако това се е повтаряло всяка година за значително дълги периоди (*Mentes and Others v. Turkey*, § 73). За целите на чл. 8 не е нужно жалбоподателят да е собственик на „жилището“;

- не се ограничава до законно построени жилища (*Buckley v. the United Kingdom*, § 54; *Prokopovich v. Russia*, § 36);

- може, следователно, да се отнася до социални жилища, обитавани от жалбоподателите под наем, дори и ако правото на ползване на жилището по националния закон не съществува вече (*McCann v. the United Kingdom*, § 46);

- не се ограничава до традиционното разбиране за дом и поради това включва например **каравани** и **други подвижни жилища** (*Buckley v. the United Kingdom* (доклад на Комисията), § 64; *Chapman v. the United Kingdom* [ГО], § 71–74);

- може да обхваща и **втори жилища** или **вили** (*Demades v. Turkey*, § 32–34);

- може да се прилага към **служебни помещения** при липсата на ясно разграничение между офиса на едно лице и частното му жилище или между частни и служебни дейности (*Niemietz v. Germany*, § 29–31);

- може да се прилага към регистрираното седалище, клонове или други служебни помещения на едно юридическо лице (*Société Colas Est and Others v. France*, § 41);

- не може да се разпростре до намерението за построяване на жилище върху парцел земя или до обстоятелството, че корените на дадено лице са от конкретна област (*Loizidou v. Turkey*, § 66);

– не се прилага към пералното помещение, принадлежащо съвместно на съсобствениците в жилищна сграда и предназначено за несистемно ползване (*Chelu v. Romania**, § 45), към гримьорната на артист (*Hartung v. France** (РД) или към земя, върху която собствениците спортуват или позволяват да се спортува (например ловуване – *Friend and Countryside Alliance and Others v. the United Kingdom* (РД), § 45).

Когато обаче се претендира, че е „жилище“ собственост, която жалбоподателите никога не са обитавали или са обитавали много рядко, или когато за значително дълъг период не са живели там, е възможно връзките им с тази собственост да са така отслабени, че да не може да се постави какъвто и да било въпрос по чл. 8 (вж. например *Andreou Papi v. Turkey*, § 54). Възможността за наследяване на тази собственост не представлява достатъчно реална връзка, за да може имотът да се третира като „жилище“ (*Demopoulos and Others v. Turkey* (РД) [ГО], § 136–137).

в) *Примери на намеса*

308. Възможните намеси в правото на зачитане на жилището включват:

– умишлено **разрушаване** на жилището (*Selçuk and Asker v. Turkey*, § 86);

– отказ на **изселени лица да се върнат** в домовете си (*Cyprus v. Turkey* [GC]) § 165–177);

– **претъгървания** (*Murray v. the United Kingdom*, § 88; *Chappell v. the United Kingdom*, § 50 and 51; *Funke v. France*, § 48) и **други влизания на полиция** (*Evcken v. the Netherlands* (РД); *Kanthak v. Germany* (РД);

– **устройствени решения** (*Buckley v. the United Kingdom*, § 60) и **заповеди за принудителни изкупувания** (*Howard v. the United Kingdom* (РД);

– **проблеми на околната среда** (*López Ostra v. Spain*, § 51; *Powell and Rayner v. the United Kingdom*, § 40);

– **телефонно подслушване** (*Klass and Others v. Germany*, § 41);

* Текстът е достъпен само на френски език.

– непредоставяне на защита на **личните вещи**, представляващи част от жилището (*Novoseletskiy v. Ukraine*).

309. Някои мерки, засягащи ползването на жилището, могат обаче да се разгледат по чл. 1 на Протокол 1. Такива могат да бъдат:

– стандартните случаи на **отчуждаване** (*Mehmet Salih and Abdülsamet Çakmak v. Turkey*, § 22; *Mutlu v. Turkey*, § 23);

– някои аспекти на **наемните договори**, като например размерът на наема (*Langborger v. Sweden*, § 39).

310. По същия начин не е задължително някои мерки, които представляват нарушение на чл. 8, да водят до извод за нарушение на чл. 1 от Протокол 1 (*Surugiu v. Romania**).

311. Относно **позитивните задължения** зачитането на жилището може да задължава държавните органи да предприемат мерки, за да гарантират това право дори в областта на отношенията между частни лица, като например предотвратяване на влизането и намесата в жилището на жалбоподателя (*Novoseletskiy v. Ukraine**, § 68; *Surugiu v. Romania**, § 59 и препратките там).

г) *Обхват на понятието „кореспонденция“*

312. Правото на зачитане на нечия кореспонденция има за цел да защити конфиденциалността на частната комуникация (*B. C. v. Switzerland* (РД) и според тълкуването обхваща следните области:

– **писма** между отделни лица, дори когато подателят или получателят е затворник (*Silver and Others v. the United Kingdom*, § 84), включително пратки, иззети от **митнически служители** (*X v. the United Kingdom* (РД);

– **телефонни разговори** (*Klass and Others v. Germany*, § 41; *Malone v. the United Kingdom*, § 64; *Margareta and Roger Andersson v. Sweden*, § 72), включително информацията, свързана с тях, като дата, продължителност, набрани номера (*P. G. and J. H. v. the United Kingdom*, § 42);

– **съобщения по пейджър** (*Taylor-Sabori v. the United Kingdom*);

* Текстът е достъпен само на френски език.

– по-стари начини на електронна комуникация, като **телекси** (*Christie v. the United Kingdom* (РД));

– **електронни съобщения (e-mails)** и информация от следе-не на личната употреба на интернет (*Copland v. the United Kingdom*, § 41–42);

– **частно радио** (*X and Y v. Belgium* (РД), но не и когато се излъчва на обществени вълни и по този начин е достъпно за дру-гите (*B. C. v. Switzerland* (РД));

– кореспонденция, подслушана, докато лицето е на **работа** или докато се намира в служебни помещения (*Kopp v. Switzerland*, § 50; *Halford v. the United Kingdom*, § 44–46);

– **електронни данни**, иззети при претърсване на адвокатска кантора (*Wieser and Bicos Beteiligungen GmbH v. Austria*, § 45).

313. **Съдържанието** на кореспонденцията **няма значение** за въпроса дали има намеса (*A. v. France*, § 35–37; *Frérot v. France*, § 54).

314. Няма **de minimis** принцип, за да е налице намеса: отваря-нето на едно писмо е достатъчно (*Narinen v. Finland*, § 32).

315. До днес Съдът е бил подготвен да изведе следните **по-зитивни задължения** конкретно във връзка с кореспонденцията:

– задължението да се предотвратява разкриването в общест-веното пространство на личните разговори (*Craxi v. Italy (no. 2)*, § 68–76);

– задължението да се подпомагат затворниците да пишат пис-ма, като им се осигуряват необходимите материали (*Cotlet v. Ro-mania*, § 60–65).

5. Понятието „притежания“

Член 1 от Протокол 1¹

Всяко физическо или юридическо лице има право мирно да се ползува от своите притежания. ...

а) Защитени притежания

316. Един жалбоподател може да твърди нарушение на чл. 1 от Протокол 1 само ако оспорваното решение е свързано с него-

¹ Текстът на чл. 1 от Протокол 1 е съобразен с публикувания на страницата на Съда превод на Конвенцията на български език – бел. на преводача.

во „притежание“ по смисъла на тази разпоредба. „Притежание“ би могло да бъде „съществуващо притежание“ или активи, включително искове, по отношение на които жалбоподателят може да поддържа, че има поне „леgitимно очакване“ да спечели ефективно упражняване на право на собственост (*J. A. Pye (Oxford) Ltd and J. A. Pye (Oxford) Land Ltd v. the United Kingdom* [ГО], § 61; *Maltzan and Others v. Germany* [ГО] (РД), § 74 с); *Kopecký v. Slovakia* [ГО], § 35с).

б) *Самостоятелно значение*

317. Понятието „притежания“ в първата част на чл. 1 от Протокол 1 има самостоятелно значение, което не е ограничено до притежаване на физически вещи и е независимо от формалната квалификация по националното право: някои други права и интереси, представляващи активи, могат също да се считат за „права на собственост“ и така да са „притежания“ за целите на тази разпоредба. Въпросът, който трябва да се изследва във всеки отделен случай, е дали съвкупността от обстоятелствата по случая признават на жалбоподателя материален интерес, защитим от чл. 1 от Протокол 1 (*Anheuser-Busch Inc. v. Portugal* [ГО], § 63; *Öneryildiz v. Turkey* [ГО], § 124; *Broniowski v. Poland* [ГО], § 129; *Beyeler v. Italy* [ГО], § 100; *Iatridis v. Greece* [ГО], § 54). В случай на нематериални активи Съдът е отчитал по-конкретно дали конкретното правно положение поражда финансови права и интереси, и оттам – дали има икономическа стойност (*Paeffgen GmbH v. Germany* (РД).

в) *Съществуващи притежания*

318. Член 1 от Протокол 1 е приложим само към съществуващи притежания (*Marckx v. Belgium*, § 50; *Anheuser-Busch Inc. v. Portugal* [ГО], § 64). Той не гарантира правото на придобиване на собственост (*Slivenko and Others v. Latvia* [ГО] (РД), § 121; *Kopecký v. Slovakia* [ГО], § 35 (b)).

319. Лице, което се оплаква от нарушение на правото си на собственост, първо трябва да докаже, че такова право съществува (*Pišťorová v. the Czech Republic*, § 38; *Des Fours Walderode v. the Czech Republic* (РД); *Jigalev v. Russia*, § 131).

320. Когато е спорно дали един жалбоподател има имуществени интереси, които са необходими за приложимостта на чл. 1 от Протокол 1, се налага Съдът да определи правното положение на жалбоподателя (*J. A. Pye (Oxford) Ltd and J. A. Pye (Oxford) Land Ltd v. the United Kingdom* [ГО], § 61).

з) *Искове и дългове*

321. Когато имущественият интерес е под формата на иск, той може да се счита за „актив“, само ако има достатъчно основание според националното законодателство – например, когато има установена съдебна практика по уважаването му (*Vilho Eskelinen and Others v. Finland* [ГО], § 94; *Anheuser-Busch Inc v. Portugal* [ГО], § 65; *Kopecký v. Slovakia* [ГО], § 52; *Draon v. France* [ГО], § 68).

322. Признатият със съдебно решение дълг е достатъчно определяем, за да може да се изпълни принудително и поради това представлява „притежание“ (*Stran Greek Refineries and Stratis Andreadis v. Greece*, § 59; *Burdov v. Russia*, § 40).

323. В практиката си Съдът не разглежда съществуването на „истински спор“ или на „защитима претенция“ като достатъчен критерий за преценка дали има „легитимно очакване“, защитимо от чл. 1 от Протокол 1 (*Kopecký v. Slovakia* [ГО], § 52; *Vilho Eskelinen and Others v. Finland* [ГО], § 94).

324. Не може да се каже, че възниква легитимно очакване, когато има спор относно правилното тълкуване и приложение на националния закон и твърденията на жалбоподателя впоследствие са били отхвърлени от националните съдилища (*Anheuser-Busch Inc v. Portugal* [ГО], § 65; *Kopecký v. Slovakia* [ГО], § 50).

д) *Възстановяване на собственост*

325. Член 1 от Протокол 1 не може да се тълкува като налагащ каквото и да било общо задължение върху Високодоговарящите държави за връщане на собственост, която им е било прехвърлена преди да ратифицират Конвенцията. Член 1 от Протокол 1 не налага и каквито и да било ограничения върху свободата на страните-членки да определят обхвата на реституцията на собственост и да избират условията, при които са съгласни да възстановят собствеността на бившите собственици.

326. По-конкретно, страните-членки разполагат с широка свобода на преценка по отношение на изключването на някои категории бивши собственици от правото на реституция. Когато категории собственици са били изключени по този начин, техните искове за реституция не могат да служат за основа на „легитимно очакване“, водещо до защитата на чл. 1 от Протокол 1.

327. От друга страна, ако след ратифицирането на Конвенцията и на Протокол 1 държавата-членка приеме законодателство, което предвижда пълното или частично възстановяване на собствеността, конфискувана при предишния режим, може да се приеме, че това законодателство поражда ново право на собственост, защитено от чл. 1 от Протокол 1 за лицата, които отговарят на изискванията на закона. Същото може да се каже по отношение на разпоредбите за реституция или обезщетяване на законодателството от преди ратификацията, ако това законодателство остава в сила след ратифицирането на Протокол 1 (*Maltzan and Others v. Germany* [ГО] (РД), § 74 (d); *Kopecký v. Slovakia* [ГО], § 35 (d)).

328. Надеждата за признаване на право на собственост, което е било невъзможно да бъде упражнявано ефективно, не може да се счита за „притежание“ по смисъла на чл. 1 от Протокол 1, както не може да се счита за „притежание“ една условна претенция, погасена поради неизпълнение на определено условие (*Malhous v. the Czech Republic* [ГО] (РД); *Kopecký v. Slovakia* [ГО], § 35 (c)).

329. Вярата, че един съществуващ по-рано закон ще бъде изменен в полза на жалбоподателя, не може да се признае за вид легитимно очакване за целите на чл. 1 от Протокол 1. Има разлика между простата надежда за реституция, колкото и разбираема да е тя, и легитимното очакване, което трябва по своя характер да е по-конкретно от простата надежда и да има своето основание в законова разпоредба или акт, като например съдебно решение (*Gratzinger and Gratzingerova v. the Czech Republic* [ГО] (РД), § 73; *Maltzan and Others v. Germany* [ГО] (РД), § 112).

e) *Бъдещи доходи*

330. Бъдещите доходи са „притежание“ само ако доходът е бил спечелен или когато по отношение на него съществува изпъл-

нително основание (*Ian Edgar (Liverpool) Ltd v. the United Kingdom* (РД); *Wendenburg v. Germany* (РД); *Levänen and Others v. Finland* (РД); *Anheuser-Busch Inc v. Portugal* [ГО], § 64).

ж) *Професионални клиенти*

331. Приложимостта на чл. 1 от Протокол 1 включва и професионалните практики и техните клиенти, тъй като това са обекти с определена стойност, които в много отношения имат характеристиките на лично право и поради това представляват активи и следователно притежания по смисъла на първото изречение на чл. 1 (*Lederer v. Germany* (РД); *Buzescu v. Romania*, § 81; *Wendenburg and Others v. Germany* (РД); *Olbertz v. Germany* (РД); *During v. Germany* (РД); *Van Marle and Others v. the Netherlands*, § 41).

з) *Разрешителни за упражняване на професия*

332. Разрешителното за упражняване на някакъв бизнес представлява притежание; отнемането му представлява намеса в правото, гарантирано от чл. 1 от Протокол 1 (*Megadat. com SRL v. Moldova*, § 62–63; *Bimer S. A. v. Moldova*, § 49; *Rosenzweig and Bonded Warehouses Ltd v. Poland*, § 49; *Capital Bank AD v. Bulgaria*, § 130; *Tre Traktörer Aktiebolag v. Sweden*, § 53).

и) *Инфлация*

333. Член 1 от Протокол 1 не налага някакво общо задължение на държавите да поддържат покупателната способност на суми, депозирани във финансовите институции, чрез системно индексирание на спестяванията (*Rudzińska v. Poland* (РД); *Gayduk and Others v. Ukraine* (РД); *Ryabykh v. Russia*, § 63).

Той не задължава също така държавите да поддържат стойността на исовете или да прилагат към частните исовете съизмерим с инфлацията лихвен процент (*Todorov v. Bulgaria* (РД)).

й) *Интелектуална собственост*

334. Член 1 от Протокол 1 се прилага към интелектуалната собственост като такава (*Anheuser-Busch Inc v. Portugal* [ГО], § 72).

335. Той е приложим към искания за регистрация на търговска марка (*Anheuser-Busch Inc v. Portugal* [ГО], § 78).

к) *Дружествени дялове*

336. Дял от дружество, който има икономическа стойност, може да се счита за притежание (*Olczak v. Poland* (РД), § 60; *Sovtransavto Holding v. Ukraine*, § 91).

л) *Социалноосигурителни помощи*

337. За целите на приложимостта на чл. 1 от Протокол 1 няма основание за разграничаване на осигурителни и социални помощи.

338. Макар чл. 1 от Протокол 1 да не включва правото на получаване на социалноосигурителни плащания под каквато и да е форма, ако в държавата-членка има действащо законодателство, гарантиращо плащането като право на социална придобивка, без значение дали е обусловено от предварително внасяне на суми, това законодателство следва да се разглежда като източник на имуществен интерес, попадащ в приложното поле на чл. 1 от Протокол 1, за лица, отговарящи на изискванията му (*Stec and Others v. the United Kingdom* [ГО] (РД), § 53–55; *Andrejeva v. Latvia* [ГО], § 77).

III. НЕДОПУСТИМОСТ ПО СЪЩЕСТВО

A. Явна неоснователност

Член 35, § 3 – индивидуални жалби

Съдът обявява за недопустима всяка индивидуална жалба, подадена на основание член 34, когато счете, че:

а) жалбата е несъвместима с разпоредбите на конвенцията или на протоколите към нея, **явно неоснователна** или представляваща злоупотреба с правото на ... жалба; ...

1. Общо запознаване

339. Дори когато една жалба е съгласувана с Конвенцията и са изпълнени всички условия за допустимост, Съдът може въпреки това да я обяви за недопустима по причини, свързани с разглеждането ѝ по същество. Най-често срещаната причина е, че жалбата е намерена за явно неоснователна. Вярно е, че употребата на термина „явно“ в чл. 35, § 3 (а) може да причини объркване: чисто езиково, той може да бъде разбран, че означава, че една жалба може да се обяви за недопустима на това основание, ако за обикновения читател е очевидно, че е пресилена и без основание. От установената и обилна практика на органите по Конвенцията (това са Съдът и – преди 1.11.1998 г. – Европейската комисия по правата на човека) обаче е видно, че изразът трябва да се тълкува по-свободно от гледна точка на окончателния резултат от делото. Всъщност всяка жалба би била „явно неоснователна“, ако **от едно предварително разглеждане на съдържанието ѝ не могат да се установят никакви данни за нарушение на правата, гарантирани от Конвенцията, в резултат на което тя може да бъде обявена за недопустима още в самото начало, без да се достигне до формалното ѝ разглеждане по същество** (което нормално би завършило с решение).

340. Обстоятелството, че за да намери, че една жалба е явно неоснователна, Съдът понякога има нужда да покани страните за становище и да навлезе в дълго и подробно мотивиране на реше-

нието си, не променя „явно“ неоснователния характер на жалбата (*Mentzen v. Latvia* (РД)).

341. Мнозинството от явно неоснователните жалби се обявяват за недопустими *de plano* от едноличен съдия или комитет от трима съдии (чл. 27 и чл. 28 от Конвенцията). Някои такива жалби обаче се разглеждат от Отделение или дори – в изключителни случаи – от Голямото отделение (*Gratzinger and Gratzingerova v. the Czech Republic* [ГО] (РД) и *Demopoulos and Others v. Turkey* [ГО] (РД)).

342. „Явната неоснователност“ може да се отнася до жалбата като цяло или до отделно оплакване в по-широкия контекст на делото. От това следва, че в някои случаи част от жалбата може да бъде отхвърлена като четвъртоинстанционна по характер, а останалата част да бъде обявена за допустима и дори да доведе до констатация на нарушение на Конвенцията. Затова е по-коректно да се говори за „явно неоснователни оплаквания“.

343. За да се разберат значението и обхватът на понятието „явна неоснователност“, е важно да се помни, че един от фундаменталните принципи на цялата система на Конвенцията е принципът за **субсидиарност**. В конкретния контекст на Европейския съд по правата на човека това означава, че задачата за зачитане, прилагане и налагане спазването на правата, възпътени в Конвенцията, е преди всичко на органите на Високодоговарящите държави, отколкото на Съда. Съдът може да се намеси само когато националните власти не изпълнят задълженията си (*Scordino v. Italy (no. 1)* [ГО], § 140). Затова е най-добре фактите по делото да бъдат разследвани и въпросите да бъдат разгледани, доколкото това е възможно, на национално ниво, така че националните власти – които заради своя директен и продължителен контакт с жизнената енергия на своята страна са в най-благоприятната ситуация да го направят – могат да въздействат за отстраняването на всяко твърдяно нарушение на Конвенцията (*Varnava and Others v. Turkey* [ГО], § 164).

344. Явно необоснованите оплаквания могат да бъдат разграничени в четири категории: „четвъртоинстанционни“ оплаквания; оплаквания, в които несъмнено или явно няма нарушение; неоснователни оплаквания и, накрая, неясни или пресилени оплаквания.

2. „Четвърта инстанция“¹

345. Една конкретна категория оплаквания, подадени до Съда, обхваща често наричаните „четвърто-инстанционни“ оплаквания. Този термин, който не съществува в текста на Конвенцията и е изведен от практиката на институциите по Конвенцията (*Kemmaché v. France (no. 3)*, § 44), е донякъде парадоксален, тъй като поставя ударението върху това, което Съдът *не е*: той не е апелативен съд или съд, който може да отмени решения на националните съдилища, или да преразгледа разгледани от тях дела, или пък да преразгледа дела по начина, по който прави това един Върховен съд. Тези жалби следователно се резултат от **заблудата на част от жалбоподателите** за ролята на Съда и за характера на съдебната машина, установена от Конвенцията.

346. Въпреки характерните си особености Конвенцията си остава един международен договор, който следва същите правила като всеки друг междудържавен договор, и по-конкретно тези, регламентирани от Виенската Конвенция за правото на договорите (*Demir and Baykara v. Turkey* [ГО], § 65). Съдът не може следователно да прекрачи границите на общите си правомощия, които държавите-членки са му делегирани по своята суверенна воля. Тези граници са дефинирани в чл. 19 на Конвенцията, който предвижда:

„За да се осигури **спазването на задълженията**, поети от Високодоговарящите страни **съгласно Конвенцията и протоколите към нея**, се създава Европейски съд по правата на човека ...“

347. Съответно правомощията на Съда са ограничени до проверката дали държавите-членки са се съобразили със задълженията си в областта на правата на човека, които са поели с присъединяването си към Конвенцията (и протоколите към нея). Освен това при липсата на правомощие да влияе пряко на законодателната система на държавите-членки, Съдът трябва да зачита автономността на тези системи. Това означава, че не е негова задача да разглежда твърдени грешки на националния съд във фактите или в правото, освен и доколкото те може да са накърни-

¹ Обновена на 13.09.2010

ли права и свободи, защитени от Конвенцията. Той не може сам да преценява факти, които са довели националния съд до постановяването на едно, а не друго решение. Ако беше обратното, Съдът би действал като втора или трета инстанция, което би било пренебрегване на ограниченията, поставени пред такова действие (*García Ruiz v. Spain* [ГО], § 28 и *Perlala v. Greece*^{*}, § 25).

348. В светлината на горните разсъждения Съдът може по правило да не постави под съмнение изводите и заключенията на националните съдилища, що се отнася до:

- (а) установяването на фактите по делото;
- (б) тълкуването и прилагането на националния закон;
- (в) допустимостта и оценката на доказателствата в съдебния процес;
- (г) материалната справедливост на изхода от един граждански спор;
- (д) вината или невинността на обвиняемия в едно наказателно производство.

349. Единственото обстоятелство, при което Съдът може като изключение от общото правило да постави под съмнение въпросните изводи и заключения, е когато те са флагрантно и явно произволни, хвърлени в лицето на правосъдието и здравия разум и сами по себе си представляват нарушение на Конвенцията (*Sisojeva and Others v. Latvia* [ГО], § 89).

350. Четвърто-инстанционни оплаквания могат да бъдат подадени по всяка от материалните разпоредби на Конвенцията и независимо от това в коя правна сфера попада производството според националното право. Доктрината на четвъртата инстанция е приложена например по следните дела:

- (а) граждански дела (*García Ruiz v. Spain* [ГО], § 28, и *Pla and Puncernau v. Andorra*, § 26);
- (б) наказателни дела (*Perlala v. Greece*^{*}, § 25, и *Khan v. the United Kingdom*, § 34);
- (в) данъчни дела (*Dukmedjian v. France*^{*}, § 71);
- (г) дела по социални въпроси (*Marion v. France*^{*}, § 22);
- (д) административни дела (*Agathos and 49 Others v. Greece*^{*}, § 26);

^{*} Текстът е достъпен само на френски език.

(е) дела, свързани с упражняване правото на глас (*Adamsons v. Latvia*^{*}, § 118);

(ж) дела, свързани с влизането, пребиваването и извеждането на не-граждани (*Sisojeva and Others v. Latvia* [ГО]).

351. Все пак повечето четвърто-инстанционни оплаквания се правят по чл. 6, § 1 от Конвенцията относно правото на „справедлив процес“ в наказателното и гражданското производство. Следва да се има предвид, тъй като това е често срещан източник на неразбиране за част от жалбоподателите, че „справедливостта“, изисквана от чл. 6, § 1, не е „материална“ справедливост (понятие, което е полуправно, полуетично, и може да се прилага само от решаващия съдия), а „процесуална“ справедливост. Преведено в практически понятия, това означава състезателно производство, в което са изслушани аргументите на страните и те са били равнопоставени пред съда (*Star Cate Epilekta Gevmata and Others v. Greece*^{*} (РД).

352. Поради това всяко четвърто-инстанционно оплакване по чл. 6, § 1 на Конвенцията ще бъде отхвърлено от Съда на основание, че жалбоподателят е имал предимствата на едно състезателно производство; че е можел на различни етапи от производството да представи аргументи и доказателства, които счита за релевантни за случая; че е имал възможността ефективно да оспори аргументите и доказателствата, представени от отсрещната страна; че всички негови аргументи, които, гледани обективно, са били от значение за разрешаването на делото, са били надлежно чути и разгледани от съдилищата; че фактическите и юридическите мотиви на оспорваното решение са изложени подробно; и че следователно производството, разгледано като едно цяло, е било справедливо (*García Ruiz v. Spain* [ГО] и *Khan v. the United Kingdom*).

3. Явна или несъмнена липса на нарушение

353. Всяко оплакване на жалбоподателя би било обявено за явно неоснователно, ако въпреки изпълнението на всички формални условия за допустимост и въпреки че е съвместимо с

^{*} Текстът е достъпен само на френски език.

Конвенцията и не представлява четвърто-инстанционно оплакване, не разкрива никакви данни за нарушение на права, гарантирани от Конвенцията. Подходът на Съда при такива дела се състои в разглеждане на оплакването по същество, в решаването, че няма данни за нарушение, и обявяването на оплакването за недопустимо, без да се преминава нататък. Могат да се разграничат три вида оплаквания, които налагат такъв подход.

a) Липса на данни за произволност или несправедливост

354. В съответствие с принципа за субсидиарност, на първо място, националните власти са тези, които трябва да гарантират спазването на основните права, възпътени в Конвенцията. Като общо правило, следователно, установяването на фактите по случая и тълкуването им в светлината на националния закон е работата единствено на националните съдилища и другите власти, чийто изводи и заключения в този смисъл обвързват Съда. Все пак принципът за ефективността на правата, присъщ на цялата система на Конвенцията, означава, че Съдът може и трябва да се увери сам, че процесът по вземане на решението, довело до акта, от който се оплаква жалбоподателят, е справедлив и не е произволен (въпросният процес може да е административен или съдебен, или и двете, в зависимост от случая).

355. Следователно Съдът може да обяви за явно неоснователно оплакване, което е било разгледано по същество от компетентните национални съдилища в рамките на производство, което отговаря *a priori* на следните условия (при липса на доказателства за обратното):

(а) производството е било проведено пред компетентен според националното законодателство орган;

(б) производството е било водено по процедурните правила на националния закон;

(в) заинтересуваната страна е имала възможност да представи своите аргументи, които са били надлежно чути от компетентния орган;

(г) компетентните органи са разгледали и съобразили всички фактически и юридически елементи, разгледани обективно, които са били относими за справедливото разрешаване на делото;

(д) производството е завършило с достатъчно мотивирано решение.

б) Липса на данни за пропорционалност между целите и средствата

356. Когато позоваването е на право по Конвенцията, което не е абсолютно и е предмет на ограничения, които са изрични (ясно изписани в Конвенцията) или имплицитни (дефинирани в практиката на Съда), на Съда често се налага да провери дали оспорваната намеса е била пропорционална.

357. В рамките на групата от разпоредби, които съдържат изрични допустими ограничения, може да се идентифицира една конкретна подгрупа от четири разпоредби: чл. 8 (Право на зачитане на личния и семейния живот), чл. 9 (Свобода на мисълта съвестта и религията), чл. 10 (Свобода на изразяването на мнение) и чл. 11 (Свобода на събранията и сдружаването). Всички тези разпоредби имат еднаква структура: първият параграф регламентира конкретното основно право, докато вторият дефинира обстоятелствата, при които държавата може да ограничи упражняването на това право. Формулировката на втория параграф не е съвсем идентична, но структурата е еднаква. Например във връзка с правото на зачитане на личния и семейния живот чл. 8, § 2 предвижда:

Намесата на държавните власти в упражняването на това право е недопустима, освен в случаите, предвидени в закона и необходими в едно демократично общество в интерес на националната и обществената сигурност или на икономическото благосъстояние на страната, за предотвратяване на безредици или престъпления, за защита на здравето и морала или на правата и свободите на другите.

Член 2 от Протокол 4 (свобода на придвижването) също принадлежи на тази категория, тъй като третият му параграф следва същия модел.

358. Когато от Съда се иска да разгледа намеса на публични власти в упражняването на някое от споменатите по-горе права, той винаги анализира въпроса на три етапа. Ако наистина е имало „намеса“ от страна на държавата (а това е отделен въпрос, който трябва да се разгледа най-напред, тъй като отговорът му

не винаги е очевиден), Съдът търси последователно отговорите на три въпроса:

(а) Била ли е намесата в съответствие със „закона“, който е достатъчно ясен и предвидим?

(б) Ако да, преследва ли той поне една от „легитимните цели“, които са изчерпателно изброени (списъкът варира леко в различните разпоредби)?

(в) Ако това е така, била ли е намесата „необходима в едно демократично общество“ за постигането на тази цел? С други думи, имало ли е пропорционална връзка между целта и разглежданото ограничение?

359. Само ако отговорите и на трите въпроса са утвърдителни, се приема, че намесата е била съвместима с Конвенцията. Ако това не е така, има нарушение. При разглеждането на третия въпрос Съдът трябва да отчита свободата на преценка на държавата, чийто обхват варира значително в зависимост от обстоятелствата, от характера на защитеното право и от характера на намесата (*Stoll v. Switzerland* [ГО], § 105; *Demir and Baykara v. Turkey* [ГО], § 119; *S. and Marper v. the United Kingdom* [ГО], § 102; и *Mentzen v. Latvia* (РД).

360. Същият принцип е приложим не само към споменатите по-горе членове, но и към повечето други разпоредби на Конвенцията – и към имплицитните ограничения, неизписани в съответния член. Например правото на достъп до съд, гарантирано от чл. 6, § 1 от Конвенцията, не е абсолютно, а може да бъде ограничавано; това е допустимо по подразбиране, тъй като правото на достъп по своя характер налага регулирането му от държавата. В това отношение държавите-членки имат определена свобода на преценка, макар крайното решение относно спазването на изискванията на Конвенцията да принадлежи на Съда. Той трябва да се увери, че ограниченията не ограничават или намаляват оставения на жалбоподателя достъп по начин или до такава степен, че да накърняват самата същност на правото. Освен това ограничаването на правото на достъп до съд не би било съвместимо с чл. 6, § 1, ако не преследва легитимна цел и ако няма разумна връзка на пропорционалност между използваните средства и преследваната цел (*Cudak v. Lithuania* [ГО], § 55).

361. Ако след предварителна проверка на жалбата Съдът е удовлетворен, че изложените по-горе условия са налице и че с оглед на всички относими обстоятелства по случая няма очевидна липса на пропорционалност между преследваната с държавната намеса цел и използваните средства, ще се обяви, че оплакването е недопустимо като явно необосновано. Мотивите на решението по допустимостта в такъв случай ще бъдат идентични или подобни на тези, които Съдът би постановил в решение по същество, с което намира, че няма нарушение (*Mentzen v. Latvia* (РД)).

в) *Други относително ясни съществени въпроси*

362. В допълнение към описаните по-горе положения Съдът ще обяви за явно неоснователно едно оплакване, ако се увери, че по причини, свързани със съществуването на оплакването, няма данни за нарушение на разпоредбите на Конвенцията, на които се позовава. По-конкретно има две групи обстоятелства, при наличието на които това се случва:

(а) когато има установена и обилна практика на Съда по идентични или сходни дела, въз основа на която може да се заключи, че в конкретния случай няма нарушение на Конвенцията (*Galev and Others v. Bulgaria* (РД));

(б) когато, макар да няма предишни решения, разглеждащи директно и конкретно такъв въпрос, Съдът може да заключи въз основа на съществуваща практика, че няма данни за нарушение на Конвенцията (*Hartung v. France** (РД)).

363. Във всеки такъв случай може да се наложи Съдът да разгледа подробно и в детайли фактите по случая и всички останали релевантни фактически елементи (*Collins and Akaziebie v. Sweden* (РД)).

4. Необосновани оплаквания: липса на доказателства

364. Производството пред Съда е състезателно по своя характер. Поради това страните – жалбоподателят и ответното правителство, са тези, които обосновават своите фактически твърдения (с представянето пред Съда на необходимите фактически доказателства), а също и своите юридически аргументи (обясня-

* Текстът е достъпен само на френски език.

вайки защо по тяхно мнение конкретната разпоредба на Конвенцията е била или не е била нарушена).

365. Приложимите части на Правило 47 от Правилата на Съда, които дават насока за съдържанието на индивидуалните жалби, предвиждат:

„1. Всяка жалба по чл. 34 от Конвенцията трябва да е на формуляр за жалба, изготвен от Регистратурата, освен ако Председателят на Съда не реши друго.

...

(d) сбито изложение на фактите;

(e) сбито изложение на твърдяното (твърдените) нарушение (я) на Конвенцията и съответните аргументи;

...

(g) предметът на жалбата;

и да бъде съпроводена от

(h) копия от всеки относим документ и в частност решението, съдебни или не, свързани с предмета на жалбата ...

4. Несъобразяването с изискванията, изложени в параграф ...1 ... на това Правило, може да доведе до неразглеждане на жалбата от Съда.“

366. В допълнение, съгласно Правило 44С, § 1 от Правилата на Съда:

„Когато една страна не представи доказателства или информация, поискани от Съда, или по своя воля не разкрие на Съда относима информация, или по друг начин не участва ефективно в производството, Съдът може да си направи такива изводи, които намери за уместни.“

367. Когато не са изпълнени споменатите по-горе условия, Съдът ще обяви жалбата за недопустима, като явно необоснована. По-конкретно има две групи обстоятелства, при наличието на които това се случва:

(а) когато жалбоподателят просто цитира една или повече разпоредби на Конвенцията, без да обяснява по какъв начин те са били нарушени, освен ако това не е очевидно от фактите по делото (*Trofimchuk v. Ukraine** (РД); *Baillard v. France** (РД);

* Текстът е достъпен само на френски език.

(б) когато жалбоподателят пропусне или откаже да предостави писмени доказателства в подкрепа на своите твърдения (по-конкретно, решения на съдилищата или на други национални органи), освен ако има изключителни обстоятелства извън неговия контрол, които му пречат да го извърши (например, ако затворническите власти отказват да изпратят на съда документи от затворническото досие).

5. Несвързани или пресилени оплаквания

368. Съдът ще отхвърли като явно необосновани оплакванията, които са толкова несвързани, че очевидно е невъзможно да се разберат фактите, от които се оплаква жалбоподателят, и недоволството, което иска да изрази пред Съда. Същото се отнася до пресилените оплаквания – това са оплаквания, свързани с обективно невъзможни факти, или с факти, които очевидно са били измислени или явно противоречат на здравия разум. В такива случаи фактът, че няма данни за нарушение на Конвенцията, ще бъде очевиден дори за обикновения наблюдател, който няма юридически опит.

Б. Липса на значителна вреда

Член 35, § 3 – основание за допустимост на жалби

Съдът обявява за недопустима всяка индивидуална жалба, подадена на основание член 34, когато счете, че: ...
b) жалбоподателят не е претърпял значителна вреда, освен когато зачитането на правата на човека, защитени в Конвенцията и протоколите към нея, изисква разглеждане на жалбата по същество, като никое дело не може да бъде отхвърлено на това основание, ако не е било надлежно разгледано от национален съд.

1. Произход на новото основание¹

369. С влизането в сила на 1 юни 2010 на новия Протокол 14 в чл. 35 бе въведено ново основание за допустимост. В съответствие с чл. 20 от Протокола новата разпоредба ще се прилага към

¹ Обновено на 7 юли 2010 г.

всички жалби, висящи пред Съда, освен към онези, които са обявени за допустими. С оглед на постоянно нарастващия брой на делата пред Съда бе преценено, че е необходимо въвеждането на това основание. То предоставя на Съда допълнителен инструмент, който да му помогне да се съсредоточи върху дела, които налагат разглеждане по същество. С други думи, то позволява на Съда да отхвърли дела, които намира за „малозначителни“, съгласно принципа, че съдиите не трябва да разглеждат такива дела („*De minimis non curat praetor*“).

370. Понятието „*de minimis*“, макар формално до 1 юни 2010 г. да не е част от Европейската конвенция за правата на човека, е било изтъквано в няколко решения на Комисията (вж. *Eyoum-Priso v. France** (РД); *H. F. K-F v. Germany* (РД); *Lechesne v. France** (РД) и на Съда (вж. например *Dudgeon v. the United Kingdom*; *O'Halloran and Francis v. the United Kingdom* [ГО] и *Micallef v. Malta* [ГО]), а също и от правителства в техните становища пред Съда (вж. например *Koumoutsea and Others v. Greece** (РД)).

2. Обхват

371. Член 35, § 3 (b) се състои от три различни елемента. Първо, самото основание за допустимост: Съдът обявява за недопустима всяка индивидуална жалба, когато жалбоподателят не е претърпял значителна вреда. Следват двете защитни клаузи. Първо, Съдът може да не обяви за недопустима такава жалба, когато зачитането на правата на човека изисква разглеждане на жалбата по същество. И второ, никое дело не може да бъде отхвърлено на това ново основание, ако не е било надлежно разглеждано от национален съд.

372. Само Съдът е компетентен да тълкува новото изискване за допустимост и да реши как да го прилага. През първите две години след влизане в сила новото основание то ще се прилага от Отделенията и Голямото отделение (чл. 20, § 1 от Протокол 14), които в практиката си ще разработят ясни принципи за приложението му в конкретен контекст.

* Текстът е достъпен само на френски език.

3. Дали жалбоподателят е претърпял значителни вреди

373. „Значителни вреди“ е понятие, което може и трябва да бъде тълкувано така, че да се създадат обективни критерии чрез постепенно развиване на практиката на Съда. Това понятие дава на Съда известна гъвкавост, в допълнение към тази, предоставена му от вече съществуващите основания за допустимост (вж. Обяснителния доклад към Протокол 14, CETS No. 194 § 78 и 80, по-нататък наричан „Обяснителен доклад“). Новото основание е продиктувано от идеята, че едно нарушение на право, макар и действително от чисто юридическа гледна точка, трябва да достига едно минимално ниво на суровост, за да се налага разглеждането му от международен съд (*Korolev v. Russia* (РД)).

374. Формулировката на основанието отчита неблагоприятнополучията, претърпени от жалбоподателя на национално ниво. Фактор, макар и не единствен, който може да бъде обсъждан, е финансовото отражение върху жалбоподателя (вж. *Bock v. Germany* (РД) като скорошен пример за дело, обявено за недопустимо заради незначителността на оспорваната сума). По делото *Ionescu v. Romania* (РД) Съдът е бил на мнение, че претърпяната от жалбоподателя имуществена вреда не е голяма – 90 евро, при липсата на информация, от която да може да се заключи, че загубата на подобна сума би имала каквото и да било значително отражение върху личния живот на жалбоподателя. По делото *Korolev v. Russia* (РД) оплакванията на жалбоподателя изрично са били ограничени до пропуската на ответните власти да изплатят сума, еквивалентна на по-малко от едно евро, присъдена му от националните съдилища. Въпреки това Съдът ще е наясно с факта, че отражението на една финансова загуба не трябва да бъде измервана с абстрактни понятия – дори най-скромната имуществена вреда може да бъде значителна в светлината на конкретните лични особености и икономическата ситуация на страната или региона, в който живее жалбоподателят.

375. Съдът обаче в същото време не забравя, че замесените имуществени интереси не са единственият елемент при преценката дали жалбоподателят е претърпял значителни вреди. Наистина едно нарушение на Конвенцията може да засяга важни принципни въпроси и така да причинява значителни вреди, без да засяга

имуществени интереси (вж. *Korolev v. Russia* (РД). Субективното усещане на жалбоподателя за ефекта на твърдяното нарушение трябва да бъде обективно оправдано.

4. Две защитни клаузи

а) Дали зачитането на правата на човека изисква разглеждане на жалбата по същество

376. Вторият елемент е защитна клауза (вж. Обяснителен доклад, § 81), в резултат на която жалбата няма да бъде обявена за недопустима, ако зачитането на правата на човека, защитени в Конвенцията и протоколите към нея, изисква разглеждането ѝ по същество. Формулировката на този елемент е изведена от второто изречение на чл. 37, § 1 от Конвенцията, тъй като то е със сходни функции в контекста на решения за заличаване на жалби от списъка с делата на Съда. Същите думи са използвани и в чл. 39, § 1 като основание за постигане на приятелско споразумение между страните.

377. Органите по Конвенцията последователно са тълкували тези разпоредби в смисъл, че им налагат да продължат разглеждането на делото въпреки постигнатото споразумение между страните или наличието на друго основание за заличаване на делото от списъка с дела. Така е било постановено, че е необходимо разглеждане на дело, поставящо въпроси от общ принципен характер, засягащи спазването на Конвенцията (вж. *Tyrer v. The United Kingdom*, § 2).

378. Такива въпроси от общ характер биха възникнали например, когато е необходимо да се изясни задължението на държавите по Конвенцията или да се убеди ответната държава да разреши структурен проблем, засягащ други лица в положението на жалбоподателя. По чл. 37 и чл. 38 Съдът често е достигал до заключение, че общият проблем, поставен по делото, вече е решен и че Съдът е разрешавал аналогични правни проблеми по други дела (вж. наред с много други, *Can v. Austria*, § 15–18 и *Léger v. France* [ГО] (заличаване), § 51). Например, когато Съдът вече е имал възможността да се произнесе относно прилагането на процесуалните правила от националните органи и оплакването е само от исторически интерес, зачитането на правата на

човека няма да налага по-нататъшното разглеждане на това оплакване (вж. *Ionescu v. Romania* (РД). В решението по допустимостта *Korolev v. Russia* (РД) Съдът не е намерил нито една убедителна причина от обществен интерес, която да налага разглеждането на жалбата по същество. Първо, защото Съдът е имал много поводи да се произнесе по въпроси, аналогични на повдигнатите в посоченото дело. На второ място, защото и Съдът, и Комитетът на Министрите са се занимавали със систематичния проблем за неизпълнението на съдебните решения в Руската Федерация.

б) Дали делото е било надлежно разгледано от национален съд

379. Съдът не би могъл да отхвърли жалба поради нейната тривиалност, ако казусът не е бил надлежно разгледан от национален трибунал. Тази клауза, която отразява принципа за субсидиарност, гарантира, че всяко дело ще бъде разгледано от съд, било то на национално или на европейско ниво – с други думи, ще бъде избегнат отказът от правосъдие.

380. Относно тълкуването на понятието „надлежно“ – новото основание няма да бъде тълкувано толкова стриктно, колкото изискванията за справедливост на процеса по чл. 6 от Конвенцията (вж. *Ionescu v. Romania* (РД).

**ПРАКТИЧЕСКО РЪКОВОДСТВО
ВЪРХУ КРИТЕРИИТЕ ЗА ДОПУСТИМОСТ НА ЖАЛБИТЕ
ДО ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪД ПО ПРАВАТА НА ЧОВЕКА**

Издание на Висшия адвокатски съвет
и Центъра за обучение на адвокати „Кръстю Цончев“

София, 2011

ISBN 978-954-730-711-7

Книгата е подготвена за печат и отпечатана
от издателство „Сибѝ“
<http://www.sibi.bg>